

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Αναλυτική έκθεση
Οι εξελίξεις στο διεθνή περίγυρο της χώρας
Μάιος – Ιούνιος 2018**

Υπεύθυνος Έδρας:
Ηλίας Κουσκουβέλης
Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων
Κοσμήτορας Σχολής Κ.Α.Ε.Τ.

Ιούλιος 2018

Πίνακας περιεχομένων

Επιστημονική ομάδα	5
Αρκτικόλεξα	6
1. ΤΟΥΡΚΙΑ.....	8
Εσωτερική πολιτική σκηνή.....	8
1.1. Προεδρικές και Βουλευτικές Εκλογικές	8
1.1.1. Αποτελέσματα προεδρικών εκλογών	8
1.1.2. Οι Βουλευτικές Εκλογές.....	10
1.2. Προεκλογικό τοπίο και μετεκλογικές εξελίξεις	12
1.2.1. Προεκλογικό τοπίο.....	12
1.2.2. Προσπάθεια έμμεσου επηρεασμού αποτελεσμάτων και παρατυπίες.....	13
1.2.3. Αδυναμίες της αντιπολίτευσης	15
1.2.4. Μετεκλογική κατάσταση στην κεμαλική παράταξη	17
1.3. Ο προεκλογικός αγώνας στο εξωτερικό	18
1.3.1. Η προεκλογική επίσκεψη του Έρντογαν στο Σαράγιεβο	18
1.3.2. Περιοδεία του Ιντζέ (Ρ.Λ.Κ.) στην Θράκη.....	19
2. ΤΟΥΡΚΙΑ.....	21
Οικονομική Ανάλυση	21
2.1. Σύνοψη.....	21
2.2. Τρέχουσες οικονομικές εξελίξεις	22
2.3. Η έντονη μεταβλητότητα και υποτίμηση της Τουρκικής λίρας.....	24
2.4. Οι στρεβλώσεις της Τουρκικής οικονομίας.....	27
2.5. Χρηματιστήριο: από ιστορικό ρεκόρ σε συνεχή πτώση	33
2.6. Συμπέρασμα	34
3. ΤΟΥΡΚΙΑ.....	36
Εξωτερική πολιτική	36
3.1. Μέση Ανατολή	36
3.1.1. Συριακό – Διαδικασία της Ασάνα	36
3.1.2. Ιράκ – Οικονομικές Σχέσεις.....	37
3.1.3. Βόρειο Ιράκ – Βομβαρδισμοί θέσεων του ΡΚΚ.....	39
3.2. Σχέσεις με Βαλκάνια.....	40
3.2.1. Επίσκεψη στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη.....	40
3.2.2. Επίσκεψη του Σέρβου Προέδρου στην Τουρκία.....	41
3.2.3. Σχέσεις με Ελλάδα – Συμφωνία επανεισδοχής μεταναστών	42
3.3. Σχέσεις με Η.Π.Α.	43
3.3.1. Τα F-35	43

3.3.2. Η συμφωνία για τη Μανμπίτζ.....	44
3.3.3. Η συμφωνία για τα πυρηνικά του Ιράν, οι Η.Π.Α. και η Άγκυρα.....	47
3.3.4. Η καταδίκη τραπεζίτη στην υπόθεση Ζαράμπ	47
3.3.5. Η Ουάσιγκτον για την επανεκλογή του Έρντογαν.....	48
3.3.6. Τουρκικά αντίποινα σε αμερικανικούς δασμούς.....	49
3.4. Σχέσεις με Ε.Ε. - Αξιολόγηση προεκλογικής περιόδου	50
3.5. Σχέσεις με Ηνωμένο Βασίλειο	51
4. ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ	53
4.1. Ιράκ.....	53
4.1.1. Η διαμόρφωση του πολιτικού τοπίου μετά τις εκλογές	53
4.1.2. Η Κουρδική Περιφερειακή Κυβέρνηση και ο ρόλος της Τουρκίας	56
4.2. Συρία.....	58
4.2.1. Η επιχείρηση στην Νιάρρα και ο ρόλος εξωτερικών δυνάμεων.....	58
4.2.2. Εξελίξεις στις υπό τουρκική κατοχή συριακές επαρχίες.....	61
4.2.3. Η κατάσταση στο Ίντλιμπ.....	63
4.3. Εξελίξεις στη Λιβύη.....	64
5. ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ	67
5.1. Τριμερείς συνεργασίες.....	68
5.2. Κυπριακή Δημοκρατία	69
5.2.1. Άμυνα.....	69
5.2.2. Εξωτερική Πολιτική	71
5.2.3. Ενέργεια	74
5.2.4. Κυπριακό.....	76
5.2.5. Κατεχόμενα	77
5.3. Η Ελλάδα στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο.....	79
5. ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ.....	83
5.1. ΠΓΔΜ	83
5.1.1. Οι σχέσεις του κυβερνώντος κόμματος με τα αλβανικά κόμματα.....	83
5.1.2. Το ονοματολογικό	83
5.2. Κοσσυφοπέδιο	86
5.2.1. Ευρωπαϊκός προσανατολισμός.....	86
5.2.2. Ένοπλες δυνάμεις.....	86
5.2.3. Οι σχέσεις Πρίστινας-Τιράνων.....	87
5.3. Σερβία	87
5.3.1. Σχέσεις Βελιγραδίου-Μόσχας	87
5.3.2. Σχέσεις Βελιγραδίου-Άγκυρας	88
5.3.3. Οι σχέσεις Βελιγραδίου-Τιράνων	88
5.4. Αλβανία	89
5.4.1. Οι σχέσεις κυβέρνησης-αντιπολίτευσης	89
5.4.2. Οι σχέσεις Αλβανίας-Τουρκίας.....	90

5.4.3. Η «Μεγάλη Αλβανία»	90
5.5. Βουλγαρία.....	91
5.5.1. Η Βουλγαρία ως ενεργειακός κόμβος	91
5.5.2. Ο τουρκικός παράγων στη Βουλγαρία	91
5.5.3. Οι σχέσεις Βουλγαρίας-Ρωσίας	92
5.5.3. Η Βουλγαρία και οι σχέσεις ΠΓΔΜ-Ελλάδας.....	92
5.6. Η Τουρκία στα Δυτικά Βαλκάνια.....	93
6. ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΑ ΘΕΜΑΤΑ	94
6.1. Παγκόσμια αγορά	94
6.2. Μέση Ανατολή – Ανατολική Μεσόγειος	98
6.3. Ελλάδα – Κύπρος – Τουρκία.....	100
7. ΘΕΜΑΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ	104
7.1. Οι εξελίξεις στην Ελλάδα	104
7.2. Οι εξελίξεις στα κράτη-μέλη της ΕΕ	106
7.3. Ευρωπαϊκή Ένωση.....	108
7.4. Συμπεράσματα	109

Επιστημονική ομάδα

1. Ηλίας Κουσκουβέλης, Καθηγητής Θεωρίας Διεθνών Σχέσεων, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών (ΔΕΣ), Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, υπεύθυνος Έδρας
2. Νικόλαος Ραπτόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών (ΔΕΣ), Πανεπιστήμιο Πειραιά [Τουρκία (πολιτική, οικονομία, Κουρδικό) Μέση Ανατολή, Οικονομία], μέλος συντακτικής ομάδας
3. Φωτεινή Μπέλλου, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (Ευρωπαϊκά θέματα)
4. Γεώργιος Χρηστίδης, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (Βαλκάνια)
5. Παναγιώτης Κοντάκος, Επίκουρος Καθηγητής, UCLan-Cyprus (Οικονομικά)
6. Νικόλαος Βασιλειάδης, Λέκτορας, Τμήμα ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (Τουρκία, Βαλκάνια, επιμέλεια), μέλος συντακτικής ομάδας
7. Κυριάκος Μικέλης, Λέκτορας, Τμήμα ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (επιμέλεια).
8. Κωνσταντίνος Ζάρρας, Διδάκτωρ Διεθνών Σχέσεων, Διδάσκων ΠΔ 407, Τμήμα ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (Ιράν, Ιράκ, Ισραήλ, Συρία, Λιβύη)
9. Ρεβέκκα Παιδή, Διδάκτωρ Διεθνών Σχέσεων, Τμήμα ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (Μικρά κράτη, Μέση Ανατολή)
10. Στυλιανή Γεράνη, υποψήφια διδάκτωρ Τμήματος ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (ΝΑ Μεσόγειος – Ελλάδα, Κύπρος, Ισραήλ)
11. Μιχαήλ Μαθιουλάκης, υποψήφιος διδάκτωρ Τμήματος ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (θέματα ενέργειας)
12. Αναστασία Μπλουκουτζί, υποψήφια διδάκτωρ Τμήματος ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (θέματα μετανάστευσης)
13. Νοβατοσίδου Ελένη, ασκούμενη ερευνήτρια Ινστιτούτου Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Αμυντικών Αναλύσεων (ΙΔΕΑΑ), Τμήμα ΔΕΣ ((Βαλκάνια)

Οι απόψεις που εκφράζονται ανήκουν στη συντακτική ομάδα και δεν απηχούν απόψεις του ΓΕΕΘΑ. Η επιστημονική ευθύνη για το σύνολο του κειμένου ανήκει στον υπεύθυνο της Έδρας.

Αρκτικόλεξα

Δ.Κ.	Δημοκρατικό Κόμμα (D.P.)
Δ.Κ.Λ.	Δημοκρατικό Κόμμα των Λαών (H.D.P.)
Ε.Κ.Κ.	Εργατικό Κόμμα Κουρδιστάν (P.K.K.)
ΕΝ.Κ.Κ.	Ένωση Κουρδικών Κοινοτήτων (K.C.K.)
Κ.Δ.	Κόμμα Δικαιοσύνης (A.P.)
Κ.Δ.Α.	Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (A.K.P.)
Κ.Ε.	Κόμμα Ευτυχίας (S.P.)
Κ.Ε.Δ.	Κόμμα Εθνικιστικής Δράσης (M.H.P.)
Κ.Κ.	Καλό Κόμμα (İ.P.)
Κ.Μ.Ε.	Κόμμα Μεγάλης Ένωσης (B.B.P.)
Κ.Ο.Δ.	Κόμμα Ορθού Δρόμου (D.Y.P.)
Κ.Φ.Ι.Ε.	Κόμμα Φιλίας, Ισότητας και Ειρήνης (D.E.B.)
Ο.Ι.Σ.	Οργανισμού της Ισλαμικής Συνεργασίας (O.I.C.)
Ρ.Λ.Κ.	Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα (C.H.P.)
Σ.Δ.Δ.	Συριακές Δημοκρατικές Δυνάμεις (S.D.F.)
D.H.K.P.-C.	Επαναστατικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Κόμμα-Μέτωπο
P.K.K.	Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν
P.Y.D.	Κόμμα Δημοκρατικής Ένωσης [Συρίας]
TANAP	Υπερ-Μικρασιατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου» (TANAP)
Y.P.G.	Μονάδες Προστασίας του [Κουρδικού] Λαού [της Συρίας]

1. ΤΟΥΡΚΙΑ

Εσωτερική πολιτική σκηνή

1.1. Προεδρικές και Βουλευτικές Εκλογικές

1.1.1. Αποτελέσματα προεδρικών εκλογών

Σύμφωνα με τα ανεπίσημα αποτελέσματα που ανακοίνωσε το ημεπίσημο πρακτορείο ειδήσεων *Ανατολή*,¹ βάσει των στοιχείων του Ανωτάτου Εκλογικού Συμβουλίου (YSK), ο Ρετζέπ Ταγίπ Έρντογαν, ηγέτης του Κ.Δ.Α. και κοινός υποψήφιος με το υπερεθνικιστικό Κ.Ε.Δ., εξελέγη Πρόεδρος από τον Α' γύρο των εκλογών, συγκεντρώνοντας ποσοστό λίγο πάνω από το απαιτούμενο 50% των ψήφων (52,38% και 26,3 εκατομμύρια ψήφους). Έτσι επανέλαβε την επιτυχία τού Αυγούστου 2014, όταν διεξήχθησαν οι πρώτες προεδρικές εκλογές στην Τουρκία. Τότε, ο Έρντογαν είχε κερδίσει περίπου το ίδιο ποσοστό (51,7%), αλλά με 5 εκατομμύρια λιγότερες ψήφους (20,7 εκατομμύρια).²

Αποτελέσματα Προεδρικών Εκλογών της 24^{ης} Ιουνίου 2018

	Ρ.Τ. Έρντογαν (Κ.Δ.Α.-Κ.Ε.Δ.)	Μ. Ιντζέ (Ρ.Λ.Κ.)	Σ. Ντεμίρτας Δ.Κ.Λ.	Μ. Άκσενερ Κ.Κ.	Τ. Καραμολάογλου (Κ.Ε.)	Ντ. Περίντεκ (Κ.Π.)
Α' Γύρος	52,38%	30,79%	8,32%	7,42%	0,9%	0,2%
Ψήφοι σε εκατ.	26,325	15,336	4,205	3,649	0,443	0,098

Πηγή: Πρακτορείο *Ανατολή*.

¹ Βλ. Πρακτορείο *Ανατολή*, "Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri", <https://secim.aa.com.tr/>.

² *Ανώτατο Εκλογικό Συμβούλιο*, 2014, http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014CB/2014CB-Kesin-416_d_Genel.pdf.

Ο κύριος αντίπαλός του, ο Μουχαρέμ Ιντζέ, υποψήφιος του κεμαλικού-εθνικιστικού-κοσμικού Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος, συγκέντρωσε 30,79% (15,3 εκατομμύρια ψήφους). Το ποσοστό αυτό απέχει από εκείνο του κοινού υποψηφίου του Ρ.Λ.Κ. με το Κ.Ε.Δ., Εκμελεντίν Ιχσάνογλου, στις προεδρικές του Αυγούστου του 2014, που έφτανε το 38,4%. Σε απόλυτους αριθμούς, ωστόσο, ο Ιντζέ συγκέντρωσε σχεδόν τον ίδιο περίπου αριθμό ψήφων με εκείνον του Ιχσάνογλου το 2014 (15,58 εκατομμύρια).³

Ο υποψήφιος του φιλοκουρδικού Δ.Κ.Λ., Σελαχαντίν Ντεμίρτας, ήρθε τρίτος στην αναμέτρηση με ποσοστό 8,4% (4,2 εκατομμύρια ψήφοι). Ο Ντεμίρτας διεξήγαγε την προεκλογική του εκστρατεία από τις φυλακές υψίστης ασφαλείας στην Αδριανούπολη, όπου και κρατείται από τη στιγμή που άρθηκε η βουλευτική του ασυλία τα τελευταία περίπου δύο χρόνια. Μολονότι τα ποσοστά του Ντεμίρτας υποχώρησαν σε σχέση με την αναμέτρηση του 2014 (9,7%), παρατηρείται ότι αυξήθηκαν οι ψήφοι του σε σχέση με τις προηγούμενες προεδρικές εκλογές (3,9 εκατ.).

Τέταρτη στην αναμέτρηση ήρθε η υποψήφια του «Καλού Κόμματος», Μεράλ Άκσενερ, η οποία έφερε ποσοστό 7,3% (3,6 εκατομμύρια). Το γεγονός ότι η Άκσενερ και το κόμμα της έφεραν ένα τόσο υψηλό ποσοστό έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς συμμετείχαν για πρώτη φορά στις εκλογές. Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι το χρονικό διάστημα που είχαν στη διάθεσή τους για να διεξάγουν μία εκλογική εκστρατεία ήταν πολύ περιορισμένο.

Από τα αποτελέσματα των προεδρικών εκλογών προκύπτει ότι ο Πρόεδρος Έρντογαν πέτυχε οριακά την εκλογή του στον προεδρικό θώκο, ο οποίος του παρέχει υπερεξουσίες για τα επόμενα πέντε χρόνια, ως επικεφαλής της εκτελεστικής εξουσίας. Οι βασικοί αντίπαλοί του, ο υποψήφιος του Ρ.Λ.Κ., Μουχαρέμ Ιντζέ, και η υποψήφια του Κ.Κ., Μεράλ Άκσενερ, παρά τις προσδοκίες, δεν μπόρεσαν να εμποδίσουν την επικράτηση του Τούρκου Προέδρου. Το γεγονός ότι ο Ντεμίρτας, υποψήφιος του φιλοκουρδικού Δ.Κ.Λ., διεξήγαγε προεκλογικό αγώνα ενώ ήταν έγκλειστος στην φυλακή, υπονόμεισε εξαρχής τον αγώνα του.

---

³ Το 2014 δικαίωμα ψήφου είχαν 55,7 εκατομμύρια ψηφοφόροι (ψήφισαν 41,2 εκατ.), ενώ το 2018 αυξήθηκαν στα 59,3 εκατομμύρια (ψήφισαν 51,1 εκατ.).

1.1.2. Οι Βουλευτικές Εκλογές

Σύμφωνα με τα ανεπίσημα αποτελέσματα που δημοσίευσε ο τηλεοπτικός σταθμός *CNN Turk*,⁴ η «Λαϊκή Συμμαχία» στην οποία μετείχαν το κυβερνών ισλαμικό Κ.Δ.Α. και το ακραίο Κ.Ε.Δ. νίκησε με 53,6%. Η «Εθνική Συμμαχία», στην οποία μετείχε η αξιωματική αντιπολίτευση και άλλοι σχηματισμοί, ήρθε δεύτερη με ποσοστό 33,9%.

Αποτελέσματα Βουλευτικών Εκλογών της 24^{ης} Ιουνίου 2018

	Λαϊκή Συμμαχία		Εθνική Συμμαχία			-		
	Κ.Δ.Α.	Κ.Ε.Δ.	Ρ.Λ.Κ.	Κ.Κ.	Κ.Ε.	Δ.Κ.Λ.	Κ.Ε.Α.*	Κ.Π.**
ποσοστό	42,56 %	11,1%	22,64%	9,96%	1,34%	11,7%	0,31%	0,23%
Έδρες	295	49	146	43	-	67	-	-
Ψήφοι σε εκατ.	21,335	5,564	11,348	4,990	0,673	5,866	0,157	0,117

* Κόμμα του Ελεύθερου Αγώνα (HÜDA PAR), ισλαμιστικών προσανατολισμών.

** Κόμμα της Πατρίδος (VP), εθνικοσοσιαλιστικό κόμμα.

Μολονότι η «Λαϊκή Συμμαχία» ήρθε νικήτρια στην εκλογική αναμέτρηση, τα ποσοστά του ισλαμικού Κ.Δ.Α. παρέμειναν στο 42,5% (23,6 εκατομμύρια ψήφους) και 295 έδρες, στερώντας του την αυτοδυναμία. Αυτό σημαίνει ότι ο Πρόεδρος θα χρειαστεί να ορίσει κυβέρνηση συνασπισμού με το υπερεθνικιστικό Κ.Ε.Δ. με το οποίο συνεργάστηκε προεκλογικά. Το κόμμα του Μπαχτσελί πέτυχε να φέρει 11,1% και 49 έδρες, παραμένοντας πάνω από το όριο του 10%. Βέβαια, τα ποσοστά του Κ.Ε.Δ. ξεπέρασαν κάθε προσδοκία, δεδομένου ότι είχε αποχωρήσει από το κόμμα η Μεράλ Ακσενερ, η οποία, ως γνωστόν, συμμετείχε στις εκλογές με δικό της κόμμα.

Τα ποσοστά της «Εθνικής Συμμαχίας» παρουσιάζουν ενδιαφέρον, καθώς εμφανίζεται ο ανισοβαρής χαρακτήρας της εν λόγω συμμαχίας. Το Ρ.Λ.Κ. του Κεμάλ Κιλιτοντάρογλου έφερε 22,6% (11,3 εκατ. ψήφους) και 146 έδρες. Το

⁴ *CNN Turk*, <https://www.cnnturk.com/secim-2018/milletvekili-secimi>.

«Καλό Κόμμα» της Άκσενερ πέτυχε 9,96% (4,9 εκατ. ψήφοι) και 46 έδρες. Ενώ το Κ.Ε. του Τεμέλ Καραμολλάογλου έμεινε μόλις στο 1,3% (673 χιλιάδες ψήφους) αποτυγχάνοντας να εκλέξει κάποιον βουλευτή.

Τα κόμματα που συμμετείχαν στις εκλογές δίχως όμως να ενταχθούν σε κάποια συμμαχία ήταν τρία. Το φιλοκουρδικό Δ.Κ.Λ. το οποίο συγκέντρωσε 11,7% (5,8 εκατ. ψήφοι) και 67 έδρες, αποδεικνύοντας ότι παρά τις αντιξοότητες, τους εκφοβισμούς και τις επιθέσεις εναντίον στελεχών και οπαδών του είναι ικανό να ξεπεράσει το κρίσιμο κατώφλι του 10%. Το Κόμμα του Ελεύθερου Αγώνα, ισλαμικών προσανατολισμών, και το Κόμμα της Πατρίδος, του εθνικοσοσιαλιστή Ντογού Περίντσεκ, είχαν πολύ χαμηλά ποσοστά που δεν θα μπορούσαν να επηρεάσουν τις εξελίξεις στο τουρκικό πολιτικό σύστημα.

Από τα παραπάνω μπορεί να συμπεράνει κανείς ότι υπήρξαν σημαντικές μετακινήσεις ψηφοφόρων τόσο μεταξύ των εκλογών (προεδρικών-βουλευτικών) όσο και σε σχέση με τις προηγούμενες βουλευτικές εκλογές. Το κυβερνών Κ.Δ.Α. πήρε 21,3 εκατομμύρια ψήφους, περίπου 5 εκατομμύρια λιγότερες από τις προεδρικές. Τα 5 εκατομμύρια αυτά ψηφοφόρων μπορούν να αποδοθούν στους ψηφοφόρους του Κ.Ε.Δ., στοιχείο που συνηγορεί στην συσπείρωση των ψηφοφόρων αμφοτέρων των κομμάτων. Ωστόσο, το Κ.Δ.Α. έλαβε περίπου 2,3 εκατομμύρια λιγότερους ψηφοφόρους σε σχέση με τις εκλογές του Νοεμβρίου του 2015.⁵ Από την άλλη, το Κ.Ε.Δ. φαίνεται να διατήρησε τους ψηφοφόρους του σε σύγκριση με τις εκλογές του Νοεμβρίου του 2015 (5,6 εκατομμύρια), πράγμα δύσκολο να ερμηνευτεί αν αναλογιστεί κανείς τη δημιουργία του «Καλού Κόμματος» της Μεράλ Άκσενερ, το οποίο απευθύνεται επίσης σε έναν πολύ μεγάλο βαθμό στους υπερεθνικιστές. Το επικρατέστερο ενδεχόμενο είναι ότι μέρος των υπερεθνικιστών ψηφοφόρων που στήριξαν το Κ.Δ.Α. στις τελευταίες εκλογές, δηλαδή τον Ιούνιο του 2011 και τον Νοέμβριο του 2015, στήριξαν εκ νέου το Κ.Ε.Δ., το οποίο βρισκόταν σε εκλογική συμμαχία με το κυβερνών κόμμα. Σε αυτό θα πρέπει να συνυπολογιστεί η μερίδα νέων ψηφοφόρων με υπερεθνικιστικό προσανατολισμό.

---

⁵ Βλ. *Ανώτατο Εκλογικό Συμβούλιο*, 11.11.2015, <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1Kasim2015/KesinSecimSonuclari/96-D.pdf>.

Μετακινήσεις ψηφοφόρων φαίνεται να έχουν γίνει και στις τάξεις της «Εθνικής Συμμαχίας». Το Ρ.Λ.Κ. είχε 11,3 εκατομμύρια ψηφοφόρους, ενώ στις προεδρικές ο υποψήφιος του Μ. Ιντζέ συγκέντρωσε 15,3 εκατομμύρια. Η διαφορά αυτή μπορεί να ερμηνευθεί ως εξής: α) Έκφραση δυσαρέσκειας στο πρόσωπο του προέδρου του Ρ.Λ.Κ., Κεμάλ Κιλιτσοντάρογλου, από μερίδα ψηφοφόρων τού εν λόγω κόμματος· β) Εκτίμηση ψηφοφόρων άλλων κομμάτων, όπως το φιλοκουρδικό Δ.Κ.Λ., ότι ο Ιντζέ θα είναι σε θέση να διεκδικήσει με καλύτερους όρους την προεδρία με αντίπαλο τον Έρντογαν, σε περίπτωση που η εκλογή Προέδρου κριθεί στην αναμέτρηση της δεύτερης Κυριακής, λόγω και ιδεολογικής διαφοράς ή δυσπιστίας στο πρόσωπο της γυναίκας υποψηφίου Μεράλ Άκσενερ. Ας σημειωθεί ακόμη ότι το Ρ.Λ.Κ. είχε συγκεντρώσει 12,1 εκατομμύρια ψήφους στις εκλογές του 2015, δηλαδή περίπου 800 χιλιάδες λιγότερες. Οι μεταβολές αυτές μπορούν να αποδοθούν επίσης στις μετακινήσεις των εθνικιστών-κοσμικών ψηφοφόρων. Το «Καλό Κόμμα» της Άκσενερ υπήρξε πιθανότατα ο αποδέκτης των ψηφοφόρων που αποχώρησαν τόσο από το Ρ.Λ.Κ. όσο και από το Κ.Ε.Δ..

1.2. Προεκλογικό τοπίο και μετεκλογικές εξελίξεις

1.2.1. Προεκλογικό τοπίο

Η εκλογική νίκη του Έρντογαν σχετίζεται άμεσα με τις συνθήκες υπό τις οποίες η Τουρκία έφτασε στις εκλογές. Η περίοδος που προηγήθηκε υπήρξε καθοριστική για την έκβαση της αναμέτρησης.

Μια σειρά από παράγοντες έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στο να κερδίσει ο Έρντογαν την Προεδρία για δεύτερη φορά. Πρώτον, είναι το καθεστώς εκτάκτου ανάγκης που επιβλήθηκε στη χώρα μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του 2016. Ο προσωρινός χαρακτήρας του εξελίχθηκε σε μόνιμο, αφού η ισχύς του ανανεώθηκε πολλές φορές (επτά) έως σήμερα. Έτσι, τα κόμματα εκλήθησαν να διεξάγουν τον προεκλογικό τους αγώνα σε καθεστώς εκτάκτου ανάγκης, το οποίο, κατά κοινή ομολογία, ευνόησε τα κόμματα της «Λαϊκής Συμμαχίας» και δυσχέρανε το έργο της «Εθνικής Συμμαχίας» και των λοιπών κομμάτων της αντιπολίτευσης, με κυριότερο το φιλοκουρδικό Δ.Κ.Λ..

Δεύτερον, είναι το γενικότερο κλίμα καταπίεσης και εκφοβισμού που άσκησε το κυβερνών κόμμα μέσω επίσημων ή παρακρατικών μηχανισμών σε μερίδα πολιτών, πολύ πριν την απόπειρα πραξικοπήματος. Ήδη από τα μέσα του 2015, λίγο μετά, δηλαδή, τις εκλογές του Ιουνίου του 2015 και την επιτυχή είσοδο του φιλοκουρδικού Δ.Κ.Α. στη Βουλή, οι οπαδοί και τα στελέχη του εν λόγω κόμματος βρέθηκαν στο στόχαστρο του Κ.Δ.Α. και δέχθηκαν αμέτρητες πιέσεις και τρομοκρατικές επιθέσεις. Κουρδικές κωμοπόλεις δέχθηκαν επεμβάσεις των δυνάμεων καταστολής (Σουρ, Τζίζρε, Νουσαϊμπιν, κ.α.). Το κυβερνών κόμμα έφτασε σε σημείο να παύει τους εκλεγμένους δημάρχους του Δ.Κ.Α. και να αίρει την βουλευτική ασυλία μελών του κοινοβουλίου του κόμματος με αποκορύφωμα την φυλάκιση των συμπροέδρων του Δ.Κ.Α..

1.2.2. Προσπάθεια έμμεσου επηρεασμού αποτελεσμάτων και παρατυπίες

Οι τροποποιήσεις στον εκλογικό νόμο που ψηφίστηκαν την άνοιξη του 2018, προκειμένου να τεθεί σε εφαρμογή η συμμαχία Κ.Δ.Α.-Κ.Ε.Δ., πέραν της τακτοποίησης τεχνικών και οικονομικών θεμάτων, προέβλεπαν και ρυθμίσεις που σχετίζονταν με την εκλογική διαδικασία, τις εφορευτικές επιτροπές, τα ψηφοδέλτια και τις κάλπες.

Το σημαντικότερο είναι η πρόβλεψη για τη δυνατότητα «μεταφοράς κάλπης». Σύμφωνα με την αιτιολογική βάση της ρύθμισης, ο νομοθέτης προνοεί την μετακίνηση καλπών, όταν συντρέχουν «λόγοι ασφάλειας της κάλπης». Η πολιτική αυτή που ακολουθήθηκε και κατά το παρελθόν, στοχεύει θεωρητικά στο να άρει οποιαδήποτε πίεση μπορεί να ασκηθεί στους ψηφοφόρους πριν ή μετά την άσκηση του δημοκρατικού τους δικαιώματος. Βάσει της τροποποίησης, το Ανώτατο Εκλογικό Συμβούλιο ενέκρινε αιτήματα των νομαρχιών για μεταφορά καλπών και ψηφοφόρων. Έτσι, στα τέλη Μαΐου αποφασίστηκε η μεταφορά καλπών, σε ακτίνα 5 χιλιομέτρων, σε 19 νομούς που επηρέαζαν αρχικά 144 χιλιάδες ψηφοφόρους. Αργότερα, μετά από ενστάσεις και πιέσεις των νομαρχιών,

ο αριθμός αυξήθηκε σε περίπου 170 χιλιάδες ψηφοφόρους.⁶ Το Δ.Κ.Λ., σε αντίθεση με τις νομαρχίες, προέβη σε ενστάσεις για την μη μεταφορά των καλπών, δεδομένου ότι θα αποθαρρύνονταν οι ψηφοφόροι και θα απέφευγαν την μετακίνηση. Δημοσιεύματα στον τουρκικό τύπο ανέφεραν ότι αρκετές από τις κάλπες που μεταφέρονταν αφορούσαν χωριά στα οποία το Δ.Κ.Λ. είχε φέρει υψηλό ποσοστό, και προβλεπόταν να μεταφερθούν σε χωριά που ψηφίζουν κατά πλειοψηφία το κυβερνών ισλαμικό κόμμα.⁷

Επιπλέον, υπήρχε πρόβλεψη και για «περιφερόμενες κάλπες» (*seyyar sandık*) για τις ανάγκες της «άσκησης του εκλογικού δικαιώματος των υπερήλικων και των Α.Μ.Ε.Α.».⁸ Οι εν λόγω κάλπες λειτούργησαν σε όλη την επικράτεια, ανάλογα με το πόσα άτομα απευθύνθηκαν στις νομαρχιακές αρχές. Ο θεσμός αυτός διαφημίστηκε υπέρ του δέοντος στον τουρκικό τύπο, ορισμένες φορές επισκιάζοντας σημαντικότερα ζητήματα.

Η εκλογική διαδικασία, επηρεασμένη από το ιδιαίτερο πολιτικό πλαίσιο εντός του οποίου διεξήχθη, με την ισλαμική ηγεσία να επιδιώκει να καταλάβει τον προεδρικό θώκο κατά τη μετάβαση στο προεδρικό σύστημα και την άκρα δεξιά να προσπαθεί να επιβεβαιώσει την ισχύ της, εμφάνισε εντάσεις οι οποίες καταγγέλθηκαν ως παρατυπία ή νοθεία των αποτελεσμάτων. Τα γεγονότα αυτά έλαβαν χώρα κυρίως – αλλά όχι μόνο – στην Νοτιανατολική Μικρά Ασία όπου το κουρδικό στοιχείο υπερτερεί. Μία από τις περιπτώσεις που πήρε δημοσιότητα ήταν εκείνη της κωμόπολης Σούρουτς της Σανλίουρφα (αρχαία Έδεσσα), όπου είχαν λάβει χώρα αιματηρά επεισόδια λίγες μέρες μόλις πριν τις εκλογές. Μέλη της εφορευτικής κατήγγειλαν την άσκηση ή την απειλή άσκησης βίας εναντίον τους, καθώς και την προσπάθεια ρήψης πολλαπλών φακέλων με ψηφοδέλτια στην

---

⁶ Βλ. *Sputnik*, “Vekiller itiraz etti, taşınan seçmen sayısı 144 binden 170 bine çıktı”, 31.05.2018, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201805311033667576-valilik-itiraz-ysk-tasinan-secmen-sayisi/>.

⁷ Βλ. *Yurt Gazetesi*, “HDP'nin yüksek oy aldığı köylerin seçim sandıkları, AKP'li köylere taşınıyor”, 30.05.2018, <http://www.yurtgazetesi.com.tr/gundem/hdp-nin-yuksek-oy-aldigi-koylerin-secim-sandiklari-akp-li-h95237.html>.

⁸ Βλ. *Milliyet*, “Seyyar sandıkta oylarını kullandılar”, 24.06.2018, <http://www.milliyet.com.tr/seyyar-sandikta-oylarini-kullandilar-diyarbakir-yerelhaber-2883268/>.

κάληψη.⁹ Ορισμένα από τα περιστατικά που υπέπεσαν στην αντίληψη των παρατηρητών, καταγράφηκαν σε έκθεση που δημοσίευσε ο Σύλλογος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Τουρκίας και αφορούν όλη την επικράτεια.¹⁰ Δεδομένου του πολύ μεγάλου αριθμού καλπών (188 χιλιάδες) το μέγεθος των παρατυπιών που δεν υπέπεσε στην αντίληψη, ενδέχεται να είναι πολύ μεγαλύτερο από το εκτιμώμενο.

1.2.3. Αδυναμίες της αντιπολίτευσης

Τα κόμματα της αντιπολίτευσης στην Τουρκία παρουσίασαν σοβαρές αδυναμίες να συνεργαστούν αποτελεσματικά ενόψει των πρόωρων εκλογών, προκειμένου να αντιμετωπίσουν την στρατηγική εγκαθίδρυσης ενός δεσποτικού συστήματος στη χώρα.

Μολονότι ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης προκαλούσε το κυβερνών ισλαμικό κόμμα να προσφύγει σε πρόωρες εκλογές τουλάχιστον από το φθινόπωρο του 2017, αυτό φάνηκε τελικά να αιφνιδιάζεται από την προκήρυξη των πρόωρων εκλογών. Παρά τις προσπάθειες συνεργασίας των κομμάτων της αντιπολίτευσης, αρχικά με την έμπρακτη πολιτική στήριξη του Ρ.Λ.Κ. στο «Καλό Κόμμα» της Μ. Άκσενερ και αργότερα με τη δημιουργία ενός συνασπισμού με το ισλαμικό Κ.Ε. και το Δ.Κ. (πρώην Κ.Ο.Δ.), αυτές δεν στάθηκαν ικανές να εμποδίσουν τον Έρντογαν να παραμείνει στην εξουσία.

Πέραν του αιφνιδιασμού, το πρόβλημά τους έγκειται κυρίως στην αδυναμία τους να ορίσουν έναν κοινό υποψήφιο στις προεδρικές εκλογές. Σε αντίθεση με τη «Λαϊκή Συμμαχία», τα κόμματα της «Εθνικής Συμμαχίας» όρισαν ξεχωριστούς υποψηφίους για τις προεδρικές εκλογές, αποτυγχάνοντας να ανακόψουν την πορεία του Έρντογαν. Έτσι επικράτησε ο ακραίος συνασπισμός των Έρντογαν-Μπαχτσελί (Κ.Δ.Α.-Κ.Ε.Δ.).

Άλλη σημαντική αδυναμία της αντιπολίτευσης ήταν η αποτυχία της να πείσει το εκλογικό σώμα για τα κρίσιμα ζητήματα της χώρας. Δεν μπόρεσε να

---

⁹ Βλ. DW, “Suruç'ta sandık başında usulsüzlük iddiaları”, 24.06.2018, <https://www.dw.com/tr/suru%C3%A7ta-sand%C4%B1k-ba%C5%9F%C4%B1nda-usuls%C3%BCz1%C3%BCk-iddialar%C4%B1/a-44370157>.

¹⁰ Βλ. *İnsan Hakları Derneği*, “24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçim Günü Yaşanan İhlaller”, 24.06.2018, <http://www.ihd.org.tr/guncelleme-24-haziran-2018-cumhurbaşkanligi-ve-milletvekilligi-secim-gunu-yasanan-ihlaller/>.

πείσει για τους κινδύνους που ελλοχεύουν από τις πολιτικές που ακολουθεί η ισλαμική ηγεσία του τόπου σε θέματα διακυβέρνησης, όπως η μετάβαση στο προεδρικό σύστημα και οι υπερεξουσίες που θα διαθέτει ο Πρόεδρος, η απουσία μηχανισμών ελέγχου της εκτελεστικής εξουσίας, η αποδυνάμωση και χειραγώγηση της δικαστικής και νομοθετικής εξουσίας, η υποχώρηση των βασικών δικαιωμάτων και ελευθεριών του πολίτη, ο επικίνδυνος περιορισμός της ελευθεροτυπίας, η αύξηση του τιμάριθμου σε βασικά αγαθά, η ανεργία και ο πληθωρισμός, η αδυναμία εκσυγχρονισμού της κοινωνίας, η ριψοκίνδυνη εξωτερική πολιτική κ.ο.κ.. Το εκλογικό σώμα, πράγματι, δεν φάνηκε να επηρεάζεται από τα ως άνω και κυρίως από τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει, ανατρέποντας τις προβλέψεις και προσδοκίες που είχαν καλλιεργηθεί κυρίως σε ξένα κέντρα. Έτσι, στις κρίσιμες προεδρικές εκλογές στήριξε την υποψηφιότητα του Έρντογαν, τον οποίο φαίνεται ότι εμπιστεύεται ως ηγέτη, αλλά διαφοροποιήθηκε σε κάποιο βαθμό στην επιλογή του πρώτου κόμματος στις βουλευτικές, στερώντας την αυτοδυναμία από το ισλαμικό Κ.Δ.Α., στο οποίο ο ίδιος προεδρεύει.

Μια άλλη σοβαρή αδυναμία των κομμάτων της αντιπολίτευσης ήταν η αδυναμία τους να δεχθούν το φιλοκουρδικό Δ.Κ.Λ. ως μέλος μίας εκλογικής συμμαχίας. Αυτό προκύπτει από τις ιδεολογικές τους καταβολές, όπου οι εθνικιστικοί προσανατολισμοί υπεριοχύουν με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό του φιλοκουρδικού κόμματος από ισότιμες συνεργασίες. Ακόμη και τα κόμματα με θρησκευτικό (ισλαμικό) προσανατολισμό απέτυχαν να προσεγγίσουν και να συνεργαστούν με το Δ.Κ.Λ.. Το γεγονός ότι το Κ.Δ.Α. απέτυχε να βρει μία ειρηνική και βιώσιμη λύση στο Κουρδικό και στράφηκε προς τους υπερεθνικιστές, κυρίως μετά το 2015, και βεβαίως η επισημοποίηση της συνεργασίας με το υπερεθνικιστικό Κ.Ε.Δ. την άνοιξη του 2018, εξαφάνισε εκ των πραγμάτων όποιες πιθανότητες συνεργασίας με τους Κούρδους απέμεναν. Οι εθνικιστικοί προσανατολισμοί του Ρ.Λ.Κ., παρά τον κοσμικό τόνο που μπορεί να έχουν, συνηγόρησαν επίσης στον αποκλεισμό όποιας συνεργασίας με το Δ.Κ.Λ..

Μια σημαντική πτυχή του θέματος αυτού είναι η αντιπαράθεση μεταξύ συστημικών και μη συστημικών κομμάτων. Παρατηρεί κανείς ότι τα κόμματα που θεωρούνταν κάποτε μη συστημικά, δηλαδή το ισλαμικό και το ακροδεξιό,

επικράτησαν στο πολιτικό σύστημα θέτοντας στο περιθώριο ή απορροφώντας τα παραδοσιακά και συστημικά κόμματα. Επιπλέον, τα μη συστημικά κόμματα πολλαπλασιάστηκαν, αυξάνοντας τόσο σε αριθμό όσο και σε δύναμη την παρουσία τους, με αποτέλεσμα να τα συναντάμε τόσο στην κυβέρνηση όσο και στην αντιπολίτευση.

Το πολιτικό σύστημα στην Τουρκία βρίσκεται σε μια κρίσιμη μεταβατική φάση. Απουσιάζουν οι απαραίτητοι εκείνοι μηχανισμοί ελέγχου και εξισορρόπησης εξουσιών, εξέλιξη που αναμένεται να ευνοήσει την επικράτηση του δεσποτικού χαρακτήρα διακυβέρνησης στη γείτονα χώρα. Αυτό θα έχει ανησυχητικά επακόλουθα και για την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

1.2.4. Μετεκλογική κατάσταση στην κεμαλική παράταξη

Η εκλογική ήττα του Ρ.Λ.Κ. τόσο στις προεδρικές όσο και στις βουλευτικές εκλογές, καθώς και η αμφίσημες δηλώσεις του προέδρου του, Κιλιτσντάρογλου, την επομένη της ήττας, προξένησαν κραδασμούς στις τάξεις της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Το αποτέλεσμα ήταν για πολλούς αναμενόμενο. Ωστόσο, η μεγάλη απόκλιση ψηφοφόρων του κόμματος μεταξύ προεδρικών εκλογών και βουλευτικών, οδήγησαν ορισμένα στελέχη και βουλευτές να εκφράσουν την αμφισβήτησή τους προς τον πρόεδρο του κόμματος, ζητώντας από αυτόν να παραιτηθεί. Η έκφραση αυτή δυσaráσκειας έγκειται στο γεγονός ότι ο πρόεδρος του Ρ.Λ.Κ. έχει οδηγήσει το κόμμα σε συνεχόμενες ήττες, ενώ ο Ιντζέ με έναν προεκλογικό αγώνα μόλις 50 ημερών και με αρκετή καθυστέρηση σε σύγκριση με τον αγώνα του Έρντογαν, πέτυχε να πάρει 15 εκατομμύρια ψήφους.¹¹ Αρκετές Τ.Ο. προτίμησαν να υποβάλουν την παραίτησή τους σε ένδειξη διαμαρτυρίας λίγα εικοσιτετράωρα μετά την εκλογική αποτυχία.¹²

---

¹¹ *CNN Türk*, “CHP’de seçim sonrası tartışmalar büyüyor”, 25.06.2018, <https://www.cnnturk.com/turkiye/chpli-aksungerden-parti-ici-mucadele-aciklamasi-farkli-bir-mecraya-tasinacak>.

¹² *CNN Türk*, “CHP Şırnak il ve merkez ilçe yönetimi istifa etti”, 26 Ιουνίου 2018. [Ανακτήθηκε από: <https://www.cnnturk.com/turkiye/chp-sirnak-il-ve-merkez-ilce-yonetimi-istifa-etti>] Βλ. επίσης *Yeni Akit*, “Seçim sonrası CHP’de istifa rüzgarı”, 28 Ιουνίου 2018. [Ανακτήθηκε από: <https://www.yeniakit.com.tr/haber/secim-sonrasi-chpde-istifa-ruzgari-486687.html>]

Η στάση του προέδρου του Ρ.Λ.Κ. ήταν αρνητική στο ενδεχόμενο παραίτησής του από την ηγεσία, απορρίπτοντας ένα έκτακτο συνέδριο. Αντιθέτως, έστειλε μήνυμα ενότητας, ζητώντας από τα στελέχη του κόμματος να επικεντρωθούν στις επερχόμενες δημοτικές εκλογές.¹³ Επίσης, δήλωσε ότι ο υποψήφιος του κόμματος στις προεδρικές. Μ. Ιντζέ, είναι σημαντικό στέλεχος στο ενεργητικό του Ρ.Λ.Κ. ενόψει των δημοτικών εκλογών. Με τον τρόπο αυτό επιχείρησε να πέσουν οι τόνοι, τουλάχιστον προσωρινά.

Το γεγονός ότι αυξάνονται οι φωνές διαμαρτυρίας για να προκαλέσουν την παραίτηση του προέδρου του Ρ.Λ.Κ. και να συγκληθεί έκτακτο γενικό συνέδριο, προκειμένου να εκλεγεί νέος πρόεδρος, συνηγορούν στο ότι το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης εισέρχεται σε μία περίοδο κρίσης, η οποία μπορεί να οδηγήσει είτε σε αποχωρήσεις είτε σε αλλαγή. Η κρίση στις τάξεις του Ρ.Λ.Κ. ευνοεί τα υπόλοιπα κόμματα του τουρκικού πολιτικού συστήματος τα οποία βρίσκονται τόσο στην εξουσία (Κ.Δ.Α.) όσο και στην αντιπολίτευση (Καλό Κόμμα).

1.3. Ο προεκλογικός αγώνας στο εξωτερικό

1.3.1. Η προεκλογική επίσκεψη του Έρντογαν στο Σαράγιεβο

Το κυβερνών ισλαμικό Κ.Δ.Α. απέτυχε να εξασφαλίσει άδεια για προεκλογική συγκέντρωση στη Δυτική Ευρώπη. Αυτό σχετίζεται με το αρνητικό προηγούμενο που δημιουργήθηκε με τις συγκεντρώσεις του Κ.Δ.Α. μετά το 2015, είτε για τις εκλογές είτε για το δημοψήφισμα (2017), κυρίως στη Γερμανία και την Ολλανδία. Υπενθυμίζεται ότι οι προσπάθειες των τούρκων υπουργών να παρακάμψουν τις ευρωπαϊκές αρχές, είχαν εξελιχτεί σε σφοδρή κρίση. Έτσι, η ισλαμική ηγεσία της Τουρκίας επέλεξε να πραγματοποιήσει την προεκλογική συγκέντρωση κατά την προσωπική επίσκεψη του Τούρκου Προέδρου στη Βοσνία.

Μετά τις αρνητικές δηλώσεις της αυστριακής, γερμανικής και ολλανδικής ηγεσίας, η ισλαμική ηγεσία της Τουρκίας προσανατολίστηκε προς τη λύση μίας συγκέντρωσης σε μια φίλα προσκείμενη ευρωπαϊκή χώρα. Στα τέλη Απριλίου ενημερώθηκε η τουρκική κοινή γνώμη για τα σχέδια μίας μεγάλης συγκέντρωσης

---

¹³ *Cumhuriyet*, “Agreement in the CHP”, 30.06.2018, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/english/1013851/Agreement_in_the_CHP.html.

Τούρκων της Ευρώπης στην πρωτεύουσα της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης.¹⁴ Στα τέλη Μαΐου ο Τούρκος Πρόεδρος πραγματοποίησε επίσκεψη εργασίας στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, κατά τη διάρκεια της οποίας συμμετείχε στο Συνέδριο της Ένωσης Ευρωπαίων Τούρκων Δημοκρατών (UETD),¹⁵ η οποία είναι μια τουρκική ΜΚΟ με έδρα το Βερολίνο και έχει στόχο την προώθηση των συμφερόντων των Τούρκων της Ευρώπης στις χώρες διαμονής τους.

Έτσι, ο Έρντογαν απευθύνθηκε σε τούρκους μετανάστες από τη Δυτική Ευρώπη, που μετακινήθηκαν στο Σαράγιεβο για τις ανάγκες της εκδήλωσης. Τόσο η βοσνιακή αντιπολίτευση, όσο και η σερβική ηγεσία της Βοσνίας επέκριναν τον ηγέτη των Μουσουλμάνων της Βοσνίας, Μπεκίρ Ιζετιμπέγκοβιτς, για την ευνοϊκή του στάση απέναντι στον Έρντογαν. Επρόκειτο για μια προεκλογική συγκέντρωση με στόχο να επικοινωνήσει ο Τούρκος Πρόεδρος με τους τούρκους πολίτες που ζουν στην Ευρώπη, σε πείσμα των δυτικοευρωπαϊκών κρατών. Εξυπηρετούσε δηλαδή, αφενός, εκλογικούς σκοπούς, και αφετέρου, τη διάσωση του κύρους ενός μουσουλμάνου ηγέτη, ο οποίος επιθυμεί να εμφανίσει μια άτεγκτη εικόνα απέναντι στους ευρωπαίους ηγέτες.

1.3.2. Περιοδεία του Ιντζέ (Ρ.Λ.Κ.) στην Θράκη

Στο πλαίσιο της προεκλογικής του εκστρατείας ο υποψήφιος του Ρ.Λ.Κ. για τις προεδρικές, Μουχαρέμ Ιντζέ, πραγματοποίησε περιοδεία στη Θράκη στα τέλη Μαΐου. Η επιλογή της περιοχής είναι περισσότερο συμβολικής σημασίας παρά ουσιαστική από άποψη εκλογικής βαρύτητας.

Τα πολύ στενά χρονικά περιθώρια του προεκλογικού αγώνα, καθώς και το υφιστάμενο αρνητικό εκλογικό κλίμα στη Δυτική Ευρώπη, έστρεψαν τον Ιντζέ προς τη Θράκη. Μολονότι στην περιοχή δεν υπάρχει ικανός αριθμός Τούρκων πολιτών, ο οποίος θα μπορούσε να επηρεάσει το εκλογικό αποτέλεσμα στην Τουρκία, ο υποψήφιος του Ρ.Λ.Κ. πραγματοποίησε προεκλογική συγκέντρωση στην Κομοτηνή, όπου βρήκε την ευκαιρία να απευθυνθεί σε ορισμένους

---

¹⁴ *Yeni Şafak*, “Dev buluşma Bosna’da”, 24.04.2018, <https://www.yenisafak.com/gundem/dev-bulusma-bosnada-3256977>.

¹⁵ *Euronews*, “Cumhurbaşkanı Erdoğan Bosna’da Avrupalı Türkler’e seslendi”, 20.05.2018, <http://tr.euronews.com/2018/05/20/cumhurbaskan-erdogan-bosna-hersek-te>.

τουρκόφρονες μουσουλμάνους της περιοχής. Ερωτηθείς για την επιλογή του, αυτός δικαιολόγησε την παρουσία του, αφενός, λόγω ύπαρξης ψηφοφόρων του στην Τουρκία με καταγωγή από τη Θράκη¹⁶ και αφετέρου, λόγω καταγωγής μέρους της οικογένειάς του από τη Δράμα.¹⁷

Μετά την ομιλία του, σε ερώτηση ελλήνων δημοσιογράφων για την περίπτωση των παράνομα κρατούμενων από τις τουρκικές αρχές Ελλήνων στρατιωτικών, ανέφερε ότι ο ίδιος καταβάλει προσπάθειες, έτσι ώστε να γίνει η Τουρκία κράτος δικαίου, δίχως, ωστόσο, να είναι σε θέση να δώσει λεπτομέρειες. Θεώρησε ότι το θέμα είναι, αφενός, ζήτημα τουρκικής δικαιοσύνης και, αφετέρου, διμερών σχέσεων. Στη συνέχεια επιχείρησε να θέσει το θέμα στην ίδια βάση με εκείνο των εν λόγω στρατιωτικών με τους 8 Τούρκους στρατιωτικούς που ζήτησαν άσυλο από την Ελλάδα το 2016,¹⁸ εξομοιώνοντας τις δύο περιπτώσεις. Τέλος, αναφορικά με το Αιγαίο και τις τουρκικές παραβιάσεις και προκλήσεις, δήλωσε ότι «τα δύο μέρη αντιμετωπίζουν προβλήματα» στην Κύπρο, στο Αιγαίο, κ.ο.κ., και ότι «πρέπει να κάτσουν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων για να συζητήσουν τα θέματα».¹⁹

Είναι πρόδηλο ότι η επίσκεψη του Ιντζέ στη Θράκη δεν στόχευε στο να απευθυνθεί σε λιγοστούς ψηφοφόρους του κόμματος στο εξωτερικό. Πρωταρχικός στόχος ήταν να συσπειρώσει τους ψηφοφόρους εθνικιστικών προσανατολισμών στην Τουρκία γύρω από την υποψηφιότητά του, δεδομένου ότι οι υπόλοιποι υποψήφιοι ανήκουν στον χώρο αυτό ή κινούνται με γοργούς ρυθμούς προς αυτή την κατεύθυνση. Κατά κάποιο τρόπο δηλαδή ήταν μια πολιτική επιλογή που κόμιζε το απαραίτητο μήνυμα στους ψηφοφόρους της δεξιάς με ιδιαίτερες ευαισθησίες στα εθνικά ζητήματα της Τουρκίας.

---

¹⁶ *In.gr*, «Ιντζέ: Η Ελλάδα κρατάει Τούρκους στρατιωτικούς, έτσι πράττει και η Τουρκία», 31.05.2018, <http://www.in.gr/2018/05/31/politics/diplomatia/intze-ellada-den-dinei-tous-tourkous-stratiotikous-etsi-prattei-kai-tourkia/>.

¹⁷ Βλ. Κανάλι YouTube: *Εφημερίδα Χρόνος*, «Ο Μουχαρέμ Ιντζέ στην Κομοτηνή», 0' 19'', 31.05.2018, https://www.youtube.com/watch?time_continue=29&v=61-GWFfCgYQ.

¹⁸ ΣΚΑΪ, «Θέμα ανταλλαγής των δύο στρατιωτικών έθεσε ευθέως ο Μουχαρέμ Ιντζέ», 31.05.2018, <http://www.skai.gr/news/greece/article/374936/thema-adallagis-ton-duo-stratiotikon-ethese-eutheos-o-mouharemidze-video/>.

¹⁹ Βλ. *In.gr*, «Ιντζέ: Η Ελλάδα κρατάει...», *ό.π.*.

2. ΤΟΥΡΚΙΑ

Οικονομική Ανάλυση

2.1. Σύνοψη

Η βελτίωση του ΑΕΠ της τουρκικής οικονομίας συνεχίστηκε με σημαντικό ρυθμό 7,4% κατά το πρώτο τρίμηνο του 2018,²⁰ επιβεβαιώνοντας την επέκταση της οικονομικής υπερθέρμανσης στη χώρα από το 2017 και στις αρχές του 2018, κυρίως ως αποτέλεσμα των χαλαρών δημοσιονομικών και νομισματικών πολιτικών. Ωστόσο, ενώ η οικονομία συνέχισε να αναπτύσσεται γρήγορα, ο πληθωρισμός κατευθύνεται προς το 15% και το ήδη πολύ μεγάλο έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών προβλέπεται να διευρυνθεί στο 7% του ΑΕΠ.

Η ανάπτυξη στην Τουρκία αναμένεται να μετριασθεί σε 3,5% το 2018, καθώς ο αντίκτυπος των δημοσιονομικών μέτρων του 2017 εξασθενεί. Ο ρυθμός ανάπτυξης προβλέπεται να ανέλθει σε 4% το 2019 και 2020.²¹ Ωστόσο, οι προβλέψεις για την αύξηση του ΑΕΠ το 2018 είναι αβέβαιες και με μεγάλο εύρος εκτιμήσεων. Παρόλα αυτά, δεν μπορεί να αγνοηθεί το γεγονός ότι παρά την αναμενόμενη επιστροφή σε μετριότερους ρυθμούς ανάπτυξης μέχρι το 2020, οι ρυθμοί αυτοί εξακολουθούν να παραμένουν από τους υψηλότερους μεταξύ των χωρών της Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας.

Γενικότερα, η αβεβαιότητα για την πορεία της οικονομικής ανάπτυξης το δεύτερο εξάμηνο, η επιδείνωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και το τεράστιο εξωτερικό χρέος, η έντονη μεταβλητικότητα και υποτίμηση της Τουρκικής λίρας, σε συνδυασμό με μία σειρά από στρεβλώσεις της τουρκικής οικονομίας, στις οποίες θα αναφερθούμε παρακάτω, αναμένονται να συνεχίσουν να καθιστούν την οικονομική ανάκαμψη και οποιαδήποτε βελτίωση μεσο-μακροπρόθεσμα ως υψηλού ρίσκου.

---

²⁰ Turkish Statistical Institute (2018), *Quarterly Gross Domestic Product, Quarter I: January-March 2018*, Press Release, June 11, 2018, <http://www.turkstat.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27826>.

²¹ World Bank (2018), *Broad-Based Upturn, but for How Long?*, Global Economic Prospects, January 2018, <http://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects>.

Πίνακας 1. Επιλεγμένοι δείκτες για τη χώρα

Κύριοι Δείκτες*	2016	2017	2018
Πραγματικό ΑΕΠ, Ρυθμός Αύξησης	3.2	7.4 (ε)	3.5 (π)
Πληθωρισμός Τιμών Καταναλωτή (ετήσια μεταβολή,	8.5	11.9	12.2
Δημόσιο χρέος (% του ΑΕΠ)	28.3	28.3	28.4
Εξωτερικό χρέος (% του ΑΕΠ)	47.4	53.4	52.9
Ανεργία (ετήσια μεταβολή, %)	12.7	10.3	10.1
Πληθυσμός (εκατ.)	79.9	80.8	82.1 (π)
Συναλλαγματική Ισοτιμία: Τουρκικές λίρες ανά US\$	3.5	3.8	4.6
BIST 100 Index (μεταβολή από αρχή έτους)	+9%	+53%	-16%

2.2. Τρέχουσες οικονομικές εξελίξεις

Η σημαντική ανάπτυξη ή *υπερθέρμανση* της τουρκικής οικονομίας συνεχίστηκε κατά 7,4% ετησίως κατά το πρώτο τρίμηνο το 2018, κυρίως ως αποτέλεσμα της ενισχυμένης εγχώριας κατανάλωσης των νοικοκυριών, των επενδύσεων και των κρατικών δαπανών.

Η εγχώρια καταναλωτική δαπάνη των νοικοκυριών, η οποία εκτιμάται ότι αντιπροσωπεύει περίπου τα δύο τρίτα της οικονομίας, αυξήθηκε κατά 11%, οι δημόσιες δαπάνες για τελική κατανάλωση αυξήθηκαν κατά 3,4% και οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου κατά 9,7% το πρώτο τρίμηνο του 2018 σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους. Κατά την ίδια περίοδο, οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών αυξήθηκαν κατά 0,5%, ενώ οι εισαγωγές αυξήθηκαν κατά 15,6%.²²

Ως αποτέλεσμα το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών διευρύνθηκε απότομα σε \$21,8 δισ. την περίοδο Ιανουαρίου-Απριλίου του 2018 έναντι \$12,1 δισ. την ίδια περίοδο του προηγούμενου έτους (Διάγραμμα 1). Αντιστοίχως, το εμπορικό έλλειμμα ανήλθε σε \$18,2 δισ. από \$9,3 δισ.

Να σημειωθεί ότι το 2017 το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών είχε ανέλθει σε \$53 δισ, και ως ποσοστό του ΑΕΠ σε 5,5%, που αποτελεί το

²² Turkish Statistical Institute (2018), *Quarterly Gross Domestic Product, Quarter I: January-March 2018*, Press Release, 11.06.2018, <http://www.turkstat.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27826>.

υψηλότερο ποσοστό μεταξύ των χωρών του ΟΕCD. Η επιδείνωση αυτή συνεχίζεται και μέσα στο τρέχον έτος, με αποτέλεσμα να εκτιμάται ότι φέτος θα υπερβεί το 7% του ΑΕΠ.²³

Διάγραμμα 1. Έλλειμα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών (πενταετία)

Πηγή: Trading Economics

Επιπλέον, η χώρα είναι αντιμέτωπη με ένα διαρκώς διογκούμενο εξωτερικό χρέος που ανήλθε σε \$466 δισ. (53% του ΑΕΠ) στο τέλος του πρώτου τριμήνου 2018, σημειώνοντας αύξηση κατά 12% σε ετήσια βάση.²⁴

Στις 4 Ιουνίου, το Τουρκικό Στατιστικό Ινστιτούτο δημοσίευσε τα στοιχεία για τον πληθωρισμό τον Μάϊο 2018 (Διάγραμμα 2). Ο δείκτης τιμών καταναλωτή αυξήθηκε κατά 1,6% από τον προηγούμενο μήνα και έφθασε περίπου 12,2% σε ετήσια βάση.²⁵ Η υψηλότερη αύξηση παρατηρήθηκε στο κόστος μεταφορών, η οποία ανήλθε σε 20% σε ετήσια βάση, κυρίως λόγω της ενίσχυσης διεθνώς της τιμής του πετρελαίου. Η αύξηση των τιμών παραγωγού²⁶ ήταν ακόμη πιο ανησυχητική, ανερχόμενη στο 20,2% περίπου (Διάγραμμα 3), ώστε να εκτιμάται ότι ο πληθωρισμός καταναλωτή θα μπορούσε να φτάσει το 15% τους επόμενους

²³ Ahval (2018), *The conundrum of the Turkish economy*, 14.06.2018,

<https://ahvalnews.com/turkey-economy/conundrum-turkish-economy>.

²⁴ Undersecretariat of Treasury (2018), *External Debt statistics of Turkey*, 29.06.2018,

<https://www.treasury.gov.tr/public-finance-statistics>.

²⁵ Turkish Statistical Institute (2018), *Consumer Price Index, May 2018*, Press Release, June 4, 2018, <http://www.turkstat.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27762>.

²⁶ Turkish Statistical Institute (2018), *Domestic Producer Price Index, May 2018*, Press Release, June 4, 2018, <http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27712>.

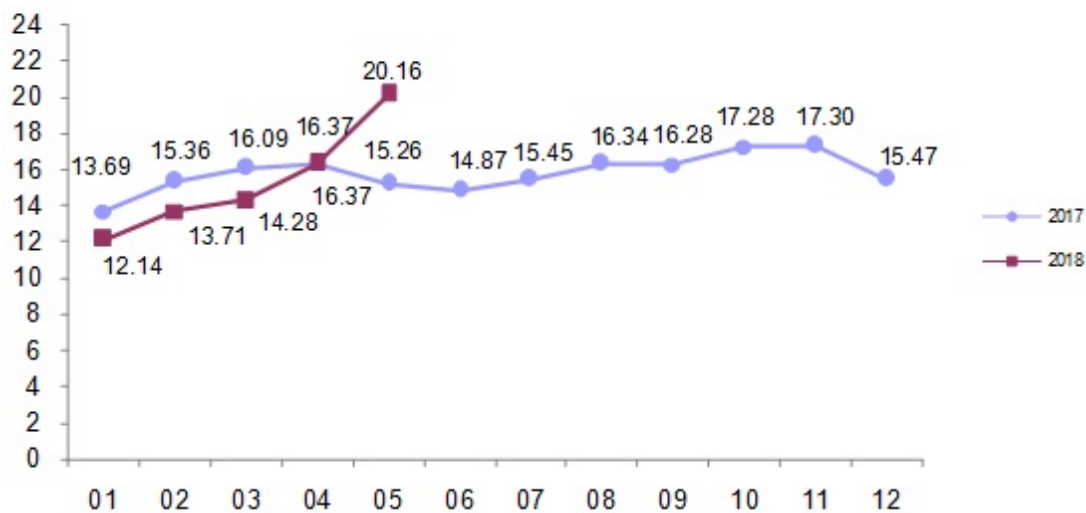
μήνες. Ως αποτέλεσμα, η Κεντρική Τράπεζα αύξησε τα επιτόκια, για δεύτερη φορά μέσα σε διάστημα ενός μήνα, κατά 125 μονάδες βάσης στο 17,75% κατά την τακτική συνεδρίαση της 7ης Ιουνίου.

Διάγραμμα 2. Δείκτης τιμών καταναλωτή, % ετήσιας μεταβολής (2003=100)

Πηγή: Turkish Statistical Institute (2018)

Διάγραμμα 3. Δείκτης τιμών παραγωγού, % ετήσιας μεταβολής [2003=100] (%)

Πηγή: Turkish Statistical Institute (2018)

2.3. Η έντονη μεταβλητότητα και υποτίμηση της Τουρκικής Λίρας

Η τουρκική λίρα έχει υποτιμηθεί κατά 8% έναντι του δολαρίου μέσα στο 2017 και κατά 21% εντός του 2018 (Διάγραμμα 4). Ενδεικτικά ενώ το 2007 ανερχόταν σε

1,3 λίρες ανά δολάριο, έφτασε να υποτιμηθεί στις 4,92 λίρες ανά δολάριο στις 23 Μαΐου (κυρίως λόγω ενεργοποίησης εντολών πώλησης stop-loss από Ιάπωνες επενδυτές).

Η τουρκική λίρα εμφανίζει την υψηλότερη μεταβλητότητα παγκοσμίως την τρέχουσα περίοδο, που ενδεικτικά υπερβαίνει την αντίστοιχη για το πέσο της Αργεντινής και είναι διπλάσια περίπου από την αντίστοιχη για το ρωσικό ρούβλι και το πολωνικό ζλότι.²⁷

Διάγραμμα 4. Συναλλαγματικής ισοτιμίας τουρκικής λίρας/δολαρίου (πενταετία)

Πηγή: Trading Economics, [USDTRY Spot Exchange Rate](#)

Όπως είχε επισημανθεί σε προηγούμενη έκθεσή μας, ανάμεσα στους λόγους διολίσθησης της Τουρκικής λίρας, οι παράγοντες που στο τέλος του 2017 διαμορφώνουν την τάση είναι εξωτερικοί. Η Τουρκία γενικά αποτελεί μια από τις πιο εύθραυστες οικονομίες παγκοσμίως, κυρίως επειδή εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από βραχυπρόθεσμες ροές χρήματος, όπως επιβεβαιώθηκε τον Νοέμβριο/Δεκέμβριο 2017.

Ωστόσο, κατά τους πρώτους μήνες του 2018, είναι σημαντικό να διευκρινίσουμε ότι τα υπάρχοντα στοιχεία δεν προσφέρουν επαρκή υποστήριξη σε

²⁷ Ahval (2018), *Turkish currency volatility beats Argentina's as jitters persist*, 30 May 2018, <https://ahvalnews.com/lira/turkish-currency-volatility-beats-argentinas-jitters-persist> .

ισχυρισμούς ότι η έξοδος των ξένων κεφαλαίων ήταν ο μόνος παράγοντας που προκάλεσε την υποτίμηση της λίρας.

Δύο σειρές στατιστικών στοιχείων από την Τουρκική Κεντρική Τράπεζα παρέχουν ενδείξεις για το πώς συμπεριφέρονται οι ξένοι επενδυτές. Έχουμε καταρχάς εβδομαδιαία στοιχεία που καταγράφουν τις ξένες επενδύσεις στο χρηματιστήριο και τα κρατικά ομόλογα. Στη συνέχεια, στα μηνιαία στοιχεία του ισοζυγίου πληρωμών, η Κεντρική Τράπεζα καταγράφει την κίνηση ξένων κεφαλαίων, συμπεριλαμβανομένων των άμεσων ξένων επενδύσεων και των εισροών και εκροών από βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα χρεόγραφα. Τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία που αφορούν το ισοζύγιο πληρωμών για τους πρώτους τέσσερις μήνες μέχρι τον Απρίλιο, για τις επενδύσεις καρτοφυλακίου, δεν παρέχουν ένδειξη εξόδου ξένων κεφαλαίων, ενώ αντίθετα, υποστηρίζουν συνολικά καθαρές εισροές ύψους 1,8 δισ. δολαρίων (αν και από τον Φεβρουάριο σημειώνονται κάθε μήνα εκροές, και αποτελεί κάτι που πρέπει να παρατηρηθεί πως θα εξελιχθεί τους επόμενους μήνες). Επίσης, οι ξένες άμεσες επενδύσεις, παρά την επιβράδυνση συγκριτικά με το προηγούμενο έτος, εμφανίζουν καθαρές εισροές 1,8 δισ. δολαρίων για την ίδια περίοδο.²⁸

Τα εβδομαδιαία στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας για τις ξένες επενδύσεις σε μετοχές και κρατικά χρεόγραφα, με βάση τα οποία μπορούμε να έχουμε περισσότερο επικαιροποιημένη εικόνα για τη συμπεριφορά των ξένων επενδυτών παρουσιάζουν ωστόσο καθαρές εκροές από το Μάιο μέχρι τα μέσα Ιουνίου. Συνολικά, κατά το πρώτο εξάμηνο, το συνολικό αποτέλεσμα είναι μια καθαρή εκροή ύψους σχεδόν 1,0 δισ. δολαρίων.²⁹ Ως εκ τούτου, θα ήταν σωστό να πούμε ότι η κύρια δυναμική που επηρεάζει *προσφάτως, μετά τον Μάιο, αλλά όχι νωρίτερα*, την ισοτιμία της λίρας είναι η συμπεριφορά των ξένων επενδυτών, σε συνδυασμό όμως με αυτή των εγχώριων παραγόντων. Συγκεκριμένα, οι εγχώριοι οικονομικοί παράγοντες, από μικρούς αποταμιευτές μέχρι και μεγάλες

---

²⁸ CBRT (2018), *Balance of Payments Developments*, April 2018, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/EN/TCMB+EN/Main+Menu/Statistics/Balance+of+Payments+and+Related+Statistics/Balance+of+Payments+Statisticss/>.

²⁹ CBRT (2018), *Weekly Securities Statistics*, 22 June 2018, <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket>.

επιχειρήσεις, εγκαταλείπουν την τουρκική λίρα υπέρ του δολαρίου και του ευρώ, τα οποία βλέπουν ως ασφαλές καταφύγιο.

Η απομάκρυνση από τη λίρα αντανάκλαται και στο αυξανόμενο ποσό των καταθέσεων συναλλάγματος στις τουρκικές τράπεζες. Τον Ιούνιο ανήλθαν στα 206 δισ. δολάρια ή 45% των συνολικών καταθέσεων.³⁰ Παρά τις διακυμάνσεις, το μερίδιο αυτό έχει αυξηθεί σημαντικά από το 32% των συνολικών καταθέσεων το 2013.

Οι ιδιωτικές εταιρείες με συναλλαγματικά ελλείμματα έχουν επίσης συμβάλει στην αυξανόμενη ζήτηση. Για τις τουρκικές επιχειρήσεις, ιδιαίτερα τις μικρές, οι οποίες επιβαρύνονται με δανεισμό σε ξένο νόμισμα αξίας \$222 δισ., η υποτίμηση της λίρας αποτελεί μία ιδιαίτερα δυσμενή εξέλιξη. Κάθε αύξηση στις τιμές σκληρού νομίσματος σημαίνει αύξηση του ποσού που οι εταιρείες αυτές πρέπει να εξασφαλίσουν στις τουρκικές λίρες για την εξόφληση των οφειλών τους σε ξένο συνάλλαγμα. Αυτό βλάπτει τους ισολογισμούς τους, γεγονός το οποίο είναι μάλλον ενοχλητικό για τις τράπεζες ειδικότερα. Ως εκ τούτου, οι χρεωμένες εταιρείες τρέχουν να αγοράσουν συνάλλαγμα για να μειώσουν τις υποχρεώσεις τους, γεγονός που αποτελεί σημαντικό εγχώριο παράγοντα στην αυξανόμενη ζήτηση.

2.4. Οι στρεβλώσεις της Τουρκικής οικονομίας

Στα διεθνή μέσα ενημέρωσης αναφέρεται συχνά ότι η τουρκική οικονομία χαρακτηρίζεται από έντονες στρεβλώσεις. Οι διάφορες κρίσιμες στρεβλώσεις που αντιμετωπίζει η τουρκική οικονομία την περίοδο αυτή ενδεικτικά είναι:³¹

Στρέβλωση 1η: Η σημαντική ανάπτυξη της Τουρκίας υποστηρίχθηκε καταρχάς από δημοσιονομικά κίνητρα και στη συνέχεια από μία ανορθόδοξη

---

³⁰ CBRT (2018), *Money and Banking Statistics, Deposits with Banks*, 22 June 2018, <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket> .

³¹ Εφημερίδα *Σημερινή της Κυριακής* (2018), *Η τουρκική οικονομία εν μέσω Συμπληγάδων*, Συνέντευξη του Επίκουρου Καθηγητή στο UCLan Cyprus Π. Κοντάκου, 10.06.2018, <http://www.sigmalive.com/simerini/politics/513260/i-tourkiki-oikonomia-en-meso-sympligadon>.

νομισματική πολιτική, με στόχο την επιτάχυνση της ανάκαμψης από τις οικονομικές επιπτώσεις της αποτυχημένης απόπειρας πραξικοπήματος το 2016.

Σύμφωνα με προηγούμενες δηλώσεις του Προέδρου Έρντογαν, "δεν είναι δυνατό να επιβραδυνθεί ο πληθωρισμός σε μια χώρα όπου υπάρχουν υψηλά επιτόκια". Αυτό αποτελεί την θεωρία που ο ίδιος προωθεί τακτικά και η οποία ωστόσο δεν έχει εφαρμογή στην οικονομική πραγματικότητα της Τουρκίας, η οποία χαρακτηρίζεται από υπερθέρμανση. Η άποψη αυτή πρόσφατα αποδοκιμάστηκε έντονα κατά το ταξίδι και την παρουσίασή του σε διεθνείς επενδυτές και διαχειριστές κεφαλαίων στο Λονδίνο στις 13-15 Μαΐου.³² Ως συνέπεια, η τουρκική λίρα βυθίστηκε στα ιστορικά χαμηλά επίπεδα των 4,92 λιρών ανά δολάριο στις 23 Μαΐου. Σε συνεδρίαση έκτακτης ανάγκης την ίδια μέρα, η Κεντρική Τράπεζα αύξησε το βασικό της επιτόκιο σημαντικά κατά 300 μονάδες βάσης στο 16,5%. Ως αποτέλεσμα, η λίρα ενισχύθηκε σε περίπου 4,6 έναντι του δολαρίου και έκτοτε παραμένει σε αυτά τα επίπεδα.

Σε κάθε περίπτωση, η σκληρή πραγματικότητα που αντιμετώπισε ο Έρντογαν μετά την αμφιλεγόμενη εμφάνισή του στο Λονδίνο δείχνει ότι η Άγκυρα δεν είναι σε θέση να αψηφήσει τους κανόνες των παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών αγορών και να κολυμπήσει ενάντια στο ρεύμα. Επιπλέον, η χώρα δεν έχει ούτε τη δύναμη ούτε τα μέσα για να ακολουθήσει μια διαφορετική πορεία, δεδομένου του επιπέδου της οικονομικής ολοκλήρωσης της Τουρκίας με τον υπόλοιπο κόσμο.

Κατά ειρωνικό τρόπο, η ενσωμάτωση της Τουρκίας στο παγκόσμιο καπιταλιστικό οικονομικό σύστημα έχει αυξηθεί σημαντικά με τον Έρντογαν, ο οποίος συχνά χαρακτηρίζει τους διεθνείς χρηματοδότες ως κακοποιούς που συνωμοτούν για να εκμεταλλευτούν ή να υπονομεύσουν τη χώρα. Το 2003 - το πρώτο πλήρες έτος στην εξουσία του ΚΔΑ - το εξωτερικό εμπόριο της Τουρκίας ανερχόταν σε \$116 δισ., αντιπροσωπεύοντας το 36% του ΑΕΠ. Τα επόμενα χρόνια, η Τουρκία έγινε χώρα δανεισμένη σε μεγάλο βαθμό από το εξωτερικό και

---

³² Reuters Business News (2018), *Disbelief: Investors in Turkey stunned by Erdogan's fight with markets*, 15.05.2018, <https://www.reuters.com/article/us-turkey-markets-investors/disbelief-investors-in-turkey-stunned-by-erdogans-fight-with-markets-idUSKCN1IG2Y1>. Βλ. επίσης Bloomberg Economics (2018), *Erdogan Plans to Tighten His Grip on Turkey's Economy*, 15.05.2018, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-05-15/erdogan-plans-to-tighten-his-grip-on-turkey-s-economy>.

προσέλκυσε άμεσες ξένες επενδύσεις. Μέχρι το 2017, το εξωτερικό της εμπόριο έφθασε τα \$391 δισ., δηλαδή το 46% του ΑΕΠ.³³

Ωστόσο, η διαδικασία ενσωμάτωσης χαρακτηρίστηκε περισσότερο από το δανεισμό και τη δαπάνη του σκληρού νομίσματος και λιγότερο από την απόκτησή του. Το 2003, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών ανήλθε σε \$7,5 δισ., ήτοι στο 2% του ΑΕΠ, ενώ πέρυσι, ανήλθε σε \$53 δισ. και 5,5% του ΑΕΠ.

Ακόμη πιο εντυπωσιακή είναι η αύξηση των ξένων περιουσιακών στοιχείων στην Τουρκία, όπως αντανακλάται στη διεθνή επενδυτική θέση της χώρας. Το 2003, τα ξένα περιουσιακά στοιχεία ανήλθαν σε \$179 δισ., συμπεριλαμβανομένων των άμεσων και μετοχικών επενδύσεων ύψους \$42 δισ. και των βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων οφειλών ύψους \$137 δισ. Τον Απρίλιο 2018, τα ξένα περιουσιακά στοιχεία ανέρχονταν σε \$665 δισ., αποτελούμενα από \$203 δισ. άμεσες και μετοχικές επενδύσεις και ένα χρέος \$462 δισ., συμπεριλαμβανομένων των κρατικών ομολόγων και των δανείων.³⁴

Στρέβλωση 2η: Η αναζωογόνηση των επενδύσεων συνδέεται επίσης με μία αξιοσημείωτη στρέβλωση. Σύμφωνα με τα στοιχεία, η συνολική αύξηση των επενδύσεων φαίνεται να βασίζεται αποκλειστικά στον κατασκευαστικό τομέα και σε μεγαλόπνοα έργα αμφιβόλου αποδοτικότητας και εν δυνάμει καταστροφικά για τα δημόσια οικονομικά.³⁵

Ενδεικτικά, η νέα, τρίτη, γέφυρα του Βοσπόρου η οποία πρόσφατα παραδόθηκε στην κυκλοφορία, υποαποδίδει (υπό τη μορφή BOT για 25 χρόνια). Το νέο αεροδρόμιο της Κωνσταντινούπολης, επίσης υπό κατασκευή υπό τη μορφή BOT για 25 χρόνια, αρχικής χωρητικότητας 90 εκατ. επιβατών ετησίως, θα καταλαμβάνει μία τεράστια έκταση 7.650 εκταρίων. Να σημειωθεί ότι 30.000 εργάτες απασχολούνται στην κατασκευή του που ξεκίνησε το 2015, ενώ το

---

³³ Ahval (2018), *How foreign investors force Ankara to toe the line*, 11.06.2018, <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2018/06/turkey-foreign-monies-force-ankara-to-toe-the-line.html>.

³⁴ CBRT (2018), *International Investment Position Developments*, April 2018, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/EN/TCMB+EN/Main+Menu/Statistics/Balance+of+Payments+and+Related+Statistics/International+Investment+Position/>.

³⁵ Al Monitor (2018), *Istanbul's new airport: a looming black hole*, 9.03.2018, <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2018/03/turkey-istanbul-airport-black-hole-in-public-finance.html>.

Υπουργείο Εργασίας δέχεται επικρίσεις για απάνθρωπες συνθήκες εργασίας, οι οποίες έχουν προκαλέσει πολλά εργατικά ατυχήματα (27 εργάτες επισήμως και 400 ανεπισήμως έχουν χάσει τη ζωή τους). Οι νέες εγκαταστάσεις προγραμματίζονται να τεθούν σε μερική λειτουργία στις 29 Οκτωβρίου 2018, την 95η επέτειο της σύγχρονης Τουρκικής Δημοκρατίας, ενώ το όνομα δεν έχει ακόμα αποφασισθεί. Τα εγκαίνια θα σηματοδοτήσουν το κλείσιμο του υπάρχοντος αεροδρομίου Ατατούρκ, του οποίου η διακίνηση ανήλθε κατά μέσο όρο την τελευταία 4-ετία σε 60 εκατ. επιβάτες.

Τέλος, το νέο κανάλι που σχεδιάζεται να ενώσει τη θάλασσα του Μαρμαρά με την Μαύρη θάλασσα, μήκους 45 χλμ., εύρους 400 μ. και προϋπολογισμού 250 δισ. δολαρίων, για να αποσυμφορήσει την ναυτιλιακή κίνηση στον Βόσπορο, έχει ξεσηκώσει μεγάλη θύελλα αντιδράσεων και πολώσει την τουρκική κοινωνία για το μέγεθος της επικείμενης οικολογικής καταστροφής, όπως συμβαίνει και στα δύο άλλα έργα που προαναφέρθηκαν.³⁶

Στρέβλωση 3η: Η κυβέρνηση έχει συγκεντρώσει περιουσιακά στοιχεία μετά το πραξικόπημα του 2016 αξίας περίπου \$160 δισ. σε ένα νεοσύστατο κρατικό επενδυτικό ταμείο. Το ταμείο αυτό μπορεί να δανείζεται κεφάλαια υποθηκεύοντας κρατικά μερίδια σε εταιρείες όπως η Turkish Airlines και η Turk Telekom, για τη δημιουργία δημοφιλών μεγάλων έργων υποδομής, τα οποία εκτιμάται, ωστόσο, ότι θα αυξήσουν περαιτέρω το έλλειμμα του προϋπολογισμού. Το ταμείο δεν είναι ούτε διαφανές ούτε υπόλογο και απαλλάσσεται από την εποπτεία του Ελεγκτικού Συνεδρίου, το οποίο είναι αρμόδιο για τον έλεγχο των δημόσιων διοικητικών οργάνων. Επίσης, ελάχιστα σχετίζεται με αντίστοιχα sovereign wealth funds, όπως το United Arab Emirates' Abu Dhabi Investment Authority, το Kuwait Investment Authority ή το China Investment Corporation, τα οποία πρωτίστως στηρίζονται στα κρατικά πλεονάσματα των χωρών τους. Όπως παραδέχτηκε ο

---

³⁶ Hurriyet Daily News (2018), *Route of contentious Kanal Istanbul project finalized*, 6 December 2017, <http://www.hurriyetdailynews.com/route-of-contentious-kanal-istanbul-project-finalized-123664>.

Έρντογαν, τον Σεπτέμβριο του 2017, μετά από σκληρή κριτική που δέχτηκε, το ταμείο αυτό δεν έχει επιτύχει τον σκοπό του και πρέπει να αναδιαρθρωθεί.³⁷

Στρέβλωση 4η: Το κύμα πιστωτικής ρευστότητας στη χώρα (σε επίπεδα ρεκόρ, αντίστοιχα συγκριτικά με την περίοδο πριν το 2008 στην Ελλάδα) που διοχετεύεται στην οικονομία με διάφορα χρηματοπιστωτικά εργαλεία (Credit Guarantee Fund ή KFG, loan securitization), έχει βοηθήσει χιλιάδες επιχειρήσεις να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις της απότομης πτώσης του τουρισμού, της επιβολής νόμου έκτακτης ανάγκης και μιας εκτεταμένης κυβερνητικής καταστολής. Ο δείκτης δανειακής μόχλευσης (δανείων προς καταθέσεις), του τραπεζικού κλάδου της Τουρκίας, που εκτιμάται ότι υπερβαίνει το 130% (από 116% το τέλος 2017), αποτελεί ένα από τα υψηλότερα ποσοστά στις αναδυόμενες αγορές.³⁸

Στρέβλωση 5η: Η Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας διαθέτει καθαρά συναλλαγματικά αποθέματα μόλις \$36 δισ. (στοιχεία Μαΐου 2018). Τα ακαθάριστα αποθεματικά, τα οποία περιλαμβάνουν επίσης τις απαιτήσεις σε συναλλαγματικά αποθεματικά των τραπεζών, ανέρχονται σε \$107 δισ., σημειώνοντας μείωση κατά 4,2% από τον προηγούμενο μήνα.³⁹ Αυτά δεν αρκούν για να καλύψουν τις εισαγωγές 6 μηνών - ένα βασικό μέτρο που χρησιμοποιούν οι οικονομολόγοι για να μετρήσουν τη δύναμη της συναλλαγματικής θέσης μιας χώρας. Επίσης, δεν υπερβαίνουν τα \$183 δισ. βραχυπρόθεσμου εξωτερικού χρέους που λήγουν τους επόμενους 12 μήνες.⁴⁰ Για τον λόγο αυτό εξαγγέλθηκαν πρόσφατα ευνοϊκά κίνητρα αμνηστίας επαναπατρισμού κεφαλαίων από το

---

³⁷ Al Monitor (2018), *Turkey's controversial wealth fund stumbles badly since hasty creation*, 13.04.2018, <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2018/04/turkey-wealth-fund-mountain-brings-forth-mouse.html>.

³⁸ Banking and Supervision Regulatory Authority (2018), *Statistical Data*, https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/english/Statistical_Data/Statistical_Data.aspx.

³⁹ CBRT (2018), *Short-Term External Debt Statistics Developments*, February 2018, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/EN/TCMB+EN/Main+Menu/Statistics/Balance+of+Payments+and+Related+Statistics/International+Investment+Position/>.

⁴⁰ CBRT (2018), *Short-Term External Debt Statistics Developments*, April 2018, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/EN/TCMB+EN/Main+Menu/Statistics/Balance+of+Payments+and+Related+Statistics/Short+Term+External+Debt+Statistics/>.

εξωτερικό, χωρίς την άσκηση οποιουδήποτε φορολογικού ελέγχου για την προέλευσή τους.⁴¹

Επίσης, αξιοσημείωτο της στενότητας σε συναλλαγματικά αποθεματικά, είναι ότι κατά τη διάρκεια του πρόσφατου εκλογικού αγώνα στο Ερζερούμ, ο Έρντογαν έκανε έκκληση στους πολίτες "που έχουν δολάρια και ευρώ κάτω από το μαξιλάρι" να "βάζουν τα χρήματά τους στο τοπικό νόμισμα".

Οι Τούρκοι πολίτες διατηρούσαν πάντοτε σκληρό νόμισμα "κάτω από το μαξιλάρι", αλλά υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις ότι το πρόβλημα έχει τώρα επιδεινωθεί. Παρά τη βιασύνη για το σκληρό νόμισμα, δεν υπάρχει ανάλογη αύξηση στις καταθέσεις συναλλάγματος στις τράπεζες, γεγονός που εγείρει το ζήτημα πού έχουν κατευθυνθεί τα χρήματα αυτά.

Ωστόσο, οι εκκλήσεις του Προέδρου φαίνεται να έχουν αποδώσει ελάχιστα οφέλη. Εάν οι Τούρκοι είχαν λάβει υπόψη τις κλήσεις του, αυτό θα είχε οδηγήσει σε πώση των τιμών συναλλάγματος ή τουλάχιστον σε μια αύξηση των καταθέσεων σε τράπεζες. Όμως, οι μικροί και μεγάλοι κάτοχοι αποταμιεύσεων συνεχίζουν να διατηρούν τα χρήματά τους εκτός του χρηματοπιστωτικού συστήματος, γεγονός που αντανakλά την πώση της εμπιστοσύνης στις οικονομικές προοπτικές της χώρας και τη διαχείριση της οικονομίας της Άγκυρας.⁴²

Σε μία Έκθεση το 2017⁴³ για τις σπατάλες σε οικονομικούς πόρους στην Τουρκία, που ανατέθηκε από το Υπουργείο Τελωνείων και Εμπορίου, περιλαμβάνονται ευρήματα σχετικά με τις αποταμιεύσεις που οι Τούρκοι πολίτες διατηρούν "κάτω από το μαξιλάρι". Σύμφωνα με την Έκθεση, με βάση συνεντεύξεις με 1.650 άτομα από 26 επαρχίες σε ολόκληρη τη χώρα, οι Τούρκοι διατηρούν το 20% των αποταμιεύσεών τους σε τουρκικές λίρες και ξένα νομίσματα στο σπίτι. Περίπου το 36% των κατόχων αποταμιεύσεων λένε ότι τοποθετούν τα

---

⁴¹ Al Monitor (2018), *Turkey welcomes back foreign cash, no questions asked*, 17 May 2018, <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2018/05/turkey-pins-hope-on-dirty-money-to-ease-woes.html>.

⁴² Al Monitor (2018), *Why Turks keep billions 'under the pillow'*, 20 June 2018, <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2018/06/turkey-turks-keep-billions-under-the-pillow.html>.

⁴³ Customs and Trade Ministry (2018), TÜRKİYE İSRAF RAPORU, <http://tuketici.gtb.gov.tr/data/5aa66885ddee7d952cbd83b1/13.02.2018%20SON%20rapor%20-%20bas%C4%B1ma%20haz%C4%B1r.pdf>.

χρήματά τους σε τραπεζικές καταθέσεις και το 35% λέει ότι επενδύουν τις αποταμιεύσεις τους σε χρυσό. Σχεδόν το 60% των αποταμιεύσεων σε σκληρό νόμισμα και το 77% των αποταμιεύσεων σε χρυσό διατηρούνται στο σπίτι, σύμφωνα με την έρευνα.

Ένα ορισμένο ποσό σκληρού νομίσματος, εν τω μεταξύ, καταλήγει στο εξωτερικό, συμπεριλαμβανομένων των φορολογικών παραδείσων, είτε μέσω νομικών είτε παράνομων μέσων. Οι νόμιμες μεταβιβάσεις περιλαμβάνουν τη δημιουργία εταιρειών, άλλες μορφές επενδύσεων και αγορές ακινήτων στο εξωτερικό. Τέτοιες κινήσεις κεφαλαίων συνέβαλαν και στην απώλεια του σκληρού νομίσματος, ενώ οι αυξανόμενες οικονομικές ανάγκες ώθησαν την τιμή του ξένου συναλλάγματος, υποθάλποντας τον πληθωρισμό και τα επιτόκια από τους πόρους που χρειάζονται για να γεφυρωθούν τα κενά. Οι παγκόσμιες προκλήσεις που επηρεάζουν τις αναδυόμενες οικονομίες, όπως η Τουρκία, και το ασφάλιστρο κινδύνου της χώρας έχουν αυξήσει περαιτέρω στο κόστος.

2.5. Χρηματιστήριο: από ιστορικό ρεκόρ σε συνεχή πτώση

Το 2017, ο βασικός χρηματιστηριακός δείκτης μετοχών της Τουρκίας BIST 100 Index αυξήθηκε κατά 53% και περιλαμβάνεται μεταξύ των τριών αγορών παγκοσμίως με την υψηλότερη χρηματιστηριακή απόδοση (Διάγραμμα 5).

Ο δείκτης συνέχισε την ανοδική του πορεία και ανήλθε στο υψηλότερο επίπεδο όλων των εποχών, φτάνοντας τις 120.845,30 μονάδες κατά την συνεδρίαση της 29ης Ιανουαρίου 2018. Έκτοτε έχει σημειώσει κάμψη και η πτώση του δείκτη από την αρχή του έτους έχει ανέλθει σε 16%. Αυτό οφείλεται εν μέρει και στις ρευστοποιήσεις από ξένους επενδυτές, όπου σύμφωνα με τα εβδομαδιαία στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας που καταγράφουν τις ξένες επενδύσεις στο χρηματιστήριο ανέρχονται από την αρχή του έτους περίπου σε

καθαρές πωλήσεις περίπου 579 εκ. δολαρίων - έναντι καθαρών αγορών συνολικά 3,2 δισ. δολαρίων το 2017.⁴⁴

Γενικότερα, αναμένουμε φέτος αύξηση της μεταβλητότητας. Η εξασθένιση του νομίσματος, η αύξηση των αποδόσεων στα κρατικά ομόλογα, οι προοπτικές αύξησης των επιτοκίων, οι ανησυχίες για τις τράπεζες και τα σχέδια αναδιάρθρωσης ορισμένων εταιρειών, σε συνδυασμό με τις επερχόμενες εκλογές, όλα αυξάνουν την αβεβαιότητα τους επόμενους μήνες.

Διάγραμμα 5. Πορεία δείκτη Borsa Istanbul 100 Index - τελευταία πενταετία

Πηγή: Bloomberg Markets, Borsa İstanbul Stock Exchange

2.6. Συμπέρασμα

Η τουρκική οικονομική πολιτική εξαρτάται αποκλειστικά από την πολιτική. Και η πολιτική του προέδρου Έρντογαν και του ΚΔΑ ήταν αποκλειστικά προσανατολισμένη στην επικράτηση με οποιοδήποτε κόστος, τουλάχιστον μέχρι τις πρόσφατες εκλογές.

⁴⁴ CBRT (2018), *Weekly Securities Statistics*, 22.06.2018, <https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket>.

Προτεραιότητα της κυβέρνησης αποτελεί η διατήρηση ισχυρής εγχώριας δραστηριότητας για όσο το δυνατόν περισσότερο χρονικό διάστημα, μέσω της αξιοποίησης των ισολογισμών του δημόσιου και του τραπεζικού τομέα.

Αδιαμφισβήτητα, το δυσβάσταχτο εξωτερικό χρέος και η επιδείνωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών θα μπορούσε να ειπωθεί ότι αποτελούν τις *Συμπληγάδες Πέτρης* της τουρκικής οικονομίας, οξύνοντας τον κίνδυνο περαιτέρω διολίσθησης της λίρας και τις πληθωριστικές πιέσεις και αμβλύνοντας την ορατότητά της προς το μέλλον.

Εν κατακλείδι, το αυξημένο πολιτικό ρίσκο της τρέχουσας μεταβατικής περιόδου αντιμετωπίζεται και εξομαλύνεται με ακραίες βραχυπρόθεσμες οικονομικές λύσεις ευημερίας, οι οποίες μεσο-μακροπρόθεσμα έχουν μεγάλο κόστος (κοινωνικό και οικονομικό). Η γενικότερη παγκόσμια αβεβαιότητα, αλλά και η έντονη αστάθεια στην περιοχή, διευκολύνουν τη λήψη τέτοιων μέτρων. Ωστόσο, η παραμέληση όποιων διαρθρωτικών περιορισμών, μαζί με την συσσώρευση χρεών, κινδυνεύουν να καταστήσουν τη χώρα ακόμη πιο ευάλωτη σε εξωτερικούς κραδασμούς μετά τις πρόσφατες διπλές εκλογές της 24^{ης} Ιουνίου. Την περίοδο αβεβαιότητας παρατείνουν και οι δημοτικές εκλογές τον Μάρτιο 2019.

Η κρίση εμπιστοσύνης είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα της τουρκικής οικονομίας σήμερα. Η κυρίαρχη πολιτική κουλτούρα, η οποία βασίζεται στη πόλωση της κοινωνίας, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην αναπαραγωγή και την επιδείνωση αυτής της κρίσης. Ως εκ τούτου, μόνο ένα νέο πολιτικό κλίμα θα μπορούσε να συμβάλει στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης, στην τόνωση της επιστροφής κεφαλαίων στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και να έχει θετικό αντίκτυπο στην οικονομία.

3. ΤΟΥΡΚΙΑ

Εξωτερική πολιτική

3.1. Μέση Ανατολή

3.1.1. Συριακό – Διαδικασία της Ασάνα

Στα μέσα Μαΐου πραγματοποιήθηκε ο 9^{ος} γύρος της Διαδικασίας της Ασάνα για το Συριακό στο Καζακστάν, στον οποίο συμμετείχαν η Ρωσία, η Τουρκία και το Ιράν. Τα μέρη συμφώνησαν στη διατήρηση των ζωνών περιορισμού της έντασης και του καθεστώτος εκκευρίας. Συμφώνησαν ακόμη να συνέλθει η Ομάδα Εργασίας με αντικείμενο την απελευθέρωση των κρατουμένων στην Τουρκία, ενώ η επόμενη συνάντηση των εγγυητριών δυνάμεων θα γίνει στο Σότσι της Ρωσίας τον Ιούλιο.⁴⁵ Τονίστηκε η σημασία της διαδικασίας εξεύρεσης πολιτικής λύσης και η ανάγκη να ξεκινήσουν στην Γενεύη, στο πλαίσιο της διαδικασίας των Ηνωμένων Εθνών, πολυμερείς διαπραγματεύσεις. Τονίστηκε, επίσης, η σημασία της δημιουργίας μίας Επιτροπής για τη σύνταξη ενός Συντάγματος στο πλαίσιο του Συνεδρίου Εθνικού Διαλόγου της Συρίας.

Την ίδια περίοδο οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις εγκαθίδρυσαν το 12^ο παρατηρητήριό τους στην περιοχή Ιντλίμπ της Συρίας. Στόχος των παρατηρητηρίων αυτών είναι σύμφωνα με τον εκπρόσωπο Τύπου του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών η μείωση της έντασης στο πεδίο της μάχης, η παρεμπόδιση πιθανού κύματος μετανάστευσης προς την Τουρκία και η παρεμπόδιση των προσπαθειών του καθεστώτος αλ-Άσαντ να παραβιάσει τα όρια των περιοχών μείωσης της έντασης που έχουν οριστεί.⁴⁶ Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με συριακά μέσα, τουρκικές δυνάμεις φαίνεται να διέσχισαν τα όρια που ορίστηκαν από τη Διαδικασία της Ασάνα και πέρασαν στην

---

⁴⁵ NTV, “Astana’da ateskesin korunmasi karari”, 15.05.2018, <https://www.ntv.com.tr/dunya/astanada-ateskesin-korunmasi-karari,MXDXW2ZJhkqjdAfkH-HaCg>.

⁴⁶ Υπουργείο Εξωτερικών της Τουρκίας, Συνέντευξη Τύπου του Εκπροσώπου του Υπουργείου Εξωτερικών της Τουρκίας Χαμί Ακσόϊ, 25.05.2018, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakanligi-sozcusu-hami-aksoy_un-basin-bilgilendirme-toplantisi_-25-mayis-2018_-ankara.tr.mfa.

επαρχία της Λαοδικείας, κάτι που απαγορεύεται από τη συμφωνία που επετεύχθη στο πλαίσιο της εν λόγω διαδικασίας, ανταλλάσσοντας πυρά με τις κυβερνητικές δυνάμεις.⁴⁷

Ο ζήλος που δείχνει η τουρκική ηγεσία για το μέλλον της Συρίας σχετίζεται με τους στρατηγικούς στόχους της Άγκυρας και των πολιτικών οντοτήτων με τις οποίες συνεργάζεται στη χώρα αυτή. Η εμπλοκή της σε θέματα ασφάλειας στις περιοχές στις οποίες έχει στρατιωτική παρουσία, είτε διότι τις κατέλαβε μετά από επιχειρήσεις είτε διότι ορίστηκε «(συν)υπεύθυνη» για ορισμένες περιοχές από τη διαδικασία της Αστάνα, είναι απόρροια της προσπάθειας διατήρησης και καλλιέργειας των συμφερόντων της στο ζωτικό αυτό χώρο, από τον οποίο αναμένεται να αποχωρήσει δύσκολα.

3.1.2. Ιράκ – Οικονομικές Σχέσεις

Στις αρχές Μαΐου επισκέφθηκε την Τουρκία ο Ιρακινός Υπουργός Εξωτερικών, Ιμπραχίμ Τζαφερί, για να παρακολουθήσει τις εργασίες της 18^{ης} Τουρκοιρακικής Μεικτής Επιτροπής Οικονομικών Υποθέσεων. Μετά τη συνάντησή του με τον ομόλογό του Τσαβούσογλου,⁴⁸ ο Τζαφερί συμμετείχε στις εργασίες της Μεικτής Επιτροπής και συναντήθηκε με τούρκους αξιωματούχους.

Στη συνάντηση με τον Τούρκο υπουργό Τελωνείων και Εμπορίου, Μπιουλέντ Τιουφενκτζί, ο τελευταίος αναφέρθηκε στις διμερείς οικονομικές σχέσεις και τη σημασία και τη θέση του Ιράκ στην τουρκική οικονομία και επιχειρηματικότητα. Σύμφωνα με τον Τιουφενκτζί, με την υπογραφή της Σύμβασης αυτής αναμένεται να ενισχυθεί η νομική βάση προκειμένου να δραστηριοποιηθούν οι Τούρκοι και Ιρακινοί επιχειρηματίες. Ο Τιουφενκτζί επισήμανε επίσης ότι η Άγκυρα επιθυμεί να υπογραφεί το ταχύτερο δυνατό η Συμφωνία περί Διευρυμένης Οικονομικής Συνεργασίας που είχε υπογραφεί το 2009, καθώς επίσης να ξεκινήσουν το ταχύτερο δυνατό οι συνομιλίες για τη

---

⁴⁷ *Ahval News*, “Turkish troops enter Syria’s northern Latakia – pro-Assad News Agency”, 26.05.2018, <https://ahvalnews.com/syria/turkish-troops-enter-syrias-northern-latakia-pro-assad-news-agency>.

⁴⁸ *Posta*, “Bakan Çavuşoğlu Iraklı mevkidasi Caferi ile bir araya geldi”, 4.05.2018, <http://www.posta.com.tr/bakan-cavusoglu-irakli-mevkidasi-caferi-ile-bir-araya-geldi-1414315>.

Συμφωνία Αμοιβαίας Προώθησης και Ασφάλειας των Επενδύσεων. Ο Τιουφενκτζί ανέφερε ακόμη ότι τα δύο μέρη συμφώνησαν να υπογράψουν το συντομότερο δυνατόν τη Σύμβαση για την Αποφυγή Διπλής Φορολογίας.⁴⁹

Υπενθυμίζεται ότι στο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικοδόμηση του Ιράκ που είχε πραγματοποιηθεί στο Κουβέιτ τον Φεβρουάριο, η Άγκυρα είχε εκφράσει ζωηρό ενδιαφέρον υποσχόμενη αναπτυξιακά έργα ύψους 50 εκατ. \$ και χορήγηση δανείου 5 δις \$ στο Ιράκ.⁵⁰ Με την ευκαιρία της συνάντησης αυτής, ο Υπουργός Τιουφενκτζί ανακοίνωσε δι-εθνικά σχέδια συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών και συνέδρια που θα διοργανώσει η χώρα προς την επίτευξη του παραπάνω στόχου.

Η επίσκεψη αυτή έλαβε χώρα λίγες μέρες πριν τις ιρακινές εκλογές της 12^{ης} Μαΐου 2018. Ο εκπρόσωπος Τύπου του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών, αναφερόμενος στην επίσκεψη Τζαφερί, εξέφρασε την επιθυμία της Άγκυρας να διεξαχθούν ομαλά οι ιρακινές εκλογές. Τόνισε ακόμη ότι η Τουρκία προσμένει από την νέα ιρακινή κυβέρνηση να υιοθετήσει κατάλληλες πολιτικές, προκειμένου να καταπολεμηθεί το ΡΚΚ και οι πυρήνες της κοινότητας Γκιουλέν στο Ιράκ. Τέλος, αναφέρθηκε στη σημασία μιας αδιάβλητης εκλογικής διαδικασίας στο Ιράκ, υπογραμμίζοντας την περίπτωση του Κιρκούκ.

Η τελευταία αυτή αναφορά υποδεικνύει το ειδικό ενδιαφέρον της Άγκυρας στις κρίσιμες περιοχές του Βόρειου Ιράκ και συγκεκριμένα εκείνες με πλούσια κοιτάσματα υδρογονανθράκων, όπως η Μοσούλη και το Κιρκούκ. Οι οικονομικού χαρακτήρα συμφωνίες και επενδυτικές πρωτοβουλίες σχετίζονται άμεσα με την προσπάθεια απόκτησης επιρροής στο Ιράκ. Η στρατηγική απόκτησης ερεισμάτων μέσω οικονομικών εργαλείων που προωθούν την πολιτική αλληλεξάρτηση, αποτελεί βασική μέθοδο άσκησης επιρροής του νεοοθωμανικού δόγματος του «Στρατηγικού Βάθους», που εφάρμοσε ο πρώην υπουργός Εξωτερικών και πρώην Πρωθυπουργός της χώρας Νταβούτογλου. Αρκετοί από τους συνεργατικούς

---

⁴⁹ *Milliyet*, “Bakan Tüfe[n]kci: ‘Çifte vergilendirme önlenecék’”, 5.05.2018, <http://www.milliyet.com.tr/bakan-tufekci-cifte-vergilendirme-onlenecek-ankara-yerelhaber-2776427/>.

⁵⁰ *Πρακτορείο Ανάντολου*, “Türkiye’den Irak’ın yeniden imarı için destek”, 14.02.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/turkiyeden-irakin-yeniden-imari-icin-destek/1062916>.

θεσμούς και συμφωνίες που μέλλει να υλοποιηθούν, δρομολογήθηκαν επί της εποχής του.

3.1.3. Βόρειο Ιράκ – Βομβαρδισμοί θέσεων του ΡΚΚ

Στις αρχές Ιουνίου, λίγες μόλις εβδομάδες μετά τις ιρακινές εκλογές, ο Τούρκος Πρόεδρος απείλησε ότι η Τουρκία θα επιτεθεί σε θέσεις του ΡΚΚ στο Βόρειο Ιράκ.⁵¹ Η απειλή αυτή πραγματοποιήθηκε λίγες μέρες μετά, όταν η τουρκική αεροπορία έπληξε 14 θέσεις της οργάνωσης στο όρος Κάντιλ στο Βόρειο Ιράκ⁵².

Η Άγκυρα θεωρεί ότι το ΡΚΚ έχει σημαντικό αριθμό βάσεων στο Β. Ιράκ, το οποίο λειτουργεί ως ορμητήριο για τις επιχειρήσεις της οργάνωσης στην Τουρκία. Οι λόγοι της αεροπορικής επίθεσης στο Β. Ιράκ είναι, αφενός, εσωτερικής πολιτικής τάξεως, και αφετέρου, περιφερειακοί. Προφασιζόμενος τις επιχειρήσεις του ΡΚΚ και την απειλή που συνιστούν για την ασφάλεια και ακεραιότητα της χώρας, ο Έρντογαν έκανε πράξη τις απειλές, προκειμένου να καλλιεργήσει το εθνικιστικό προεκλογικό κλίμα, θεωρώντας έτσι ότι θα συγκεντρώσει περισσότερους ψήφους στις εκλογές της 24^{ης} Ιουνίου. Ο άλλος λόγος σχετίζεται με τις προσπάθειες της Άγκυρας να αποκτήσει, με απειλές για επέμβαση ανάλογη με εκείνες στη Β. Συρία, επιρροή στο Β. Ιράκ και στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση της Βαγδάτης, κάτι που θα έχει λιγότερο κόστος και είναι πιο ασφαλές.

Ως μια προσπάθεια αποτροπής των τουρκικών προθέσεων για επέμβαση στο Β. Ιράκ, πρέπει να ερμηνευτούν οι δηλώσεις του Ιρακινού πρωθυπουργού Χαϊντάρ αλ-Αμπάντι, λίγες μέρες πριν τις εκλογές στην Τουρκία. Συγκεκριμένα ο αλ-Αμπάντι διαβεβαίωσε την Άγκυρα ότι η Βαγδάτη δεν θα επιτρέψει επιθέσεις του ΡΚΚ στην τουρκική επικράτεια.⁵³ Πρόσθεσε επίσης ότι το ιρακινό σύνταγμα, πέραν των ιρακινών δυνάμεων ασφαλείας, δεν επιτρέπει σε άλλες δομές να έχουν

---

⁵¹ *Daily Sabah*, “Turkish forces primed to launch campaign to clear PKK off Qandil”, 6.06.2018. <https://www.dailysabah.com/war-on-terror/2018/06/07/turkish-forces-primed-to-launch-campaign-to-clear-pkk-off-qandil>.

⁵² *Le Figaro*, « La Turquie va poursuivre ses bombardements dans le nord de l'Irak », 11.06.2018, <http://www.lefigaro.fr/flash-actu/2018/06/11/97001-20180611FILWWW00167-la-turquie-va-poursuivre-ses-bombardements-dans-le-nord-de-l-irak.php>.

⁵³ *Πρακτορείο Ανάντολου*, “Irak Başbakanı İbadi: PKK'nın Türkiye'ye saldırmasına izin vermeyiz”, 20.06.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/irak-basbakani-ibadi-pkknin-turkiyeye-saldirmasina-izin-vermeyiz/1180507>.

παρουσία στην ιρακινή επικράτεια. Με τη δήλωσή του, ο αλ-Αμπάντι επιβεβαιώνει τις καλές προθέσεις της Βαγδάτης να αναλάβει τις υποχρεώσεις της απέναντι στην Άγκυρα, έτσι ώστε να μην σταθεί ικανή μια επιχείρηση του ΡΚΚ σε τουρκικό έδαφος. Επιπλέον επιχειρεί να αποτρέψει μια πιθανή τουρκική επέμβαση, υπονοώντας ότι δεν είναι επιθυμητή, καθώς το σύνταγμα της χώρας δεν επιτρέπει την παρουσία καμίας ξένης οργανωμένης δύναμης να έχει παρουσία στην ιρακινή επικράτεια. Ωστόσο, η δήλωση του αλ-Αμπάντι κινείται προς την κατεύθυνση που επιθυμεί η Άγκυρα, δηλαδή εκείνη της απόκτησης επιρροής στο Ιράκ με ή χωρίς την απειλή χρήσης βίας.

3.2. Σχέσεις με Βαλκάνια

3.2.1. Επίσκεψη στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη

Στα τέλη Μαΐου ο Έρντογαν πραγματοποίησε επίσκεψη εργασίας στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Στο Σεράγεβο συναντήθηκε με τον επικεφαλής του τριμελούς Συμβουλίου της Προεδρίας και ηγέτη της μουσουλμανικής κοινότητας Μπεκίρ Ιζετμπέγκοβιτς. Ο πρωταρχικός σκοπός της επίσκεψης του Έρντογαν στη Βοσνία ήταν να μιλήσει στην προεκλογική συγκέντρωση Τούρκων μεταναστών της Δυτικής Ευρώπης (βλέπε παραπάνω). Κατά την επίσκεψή του στο Σεράγεβο βρήκε την ευκαιρία να καλλιεργήσει τις σχέσεις της χώρας του με την κυρίως μουσουλμανική κοινότητα της Βοσνίας. Στην ομιλία του κατά την τελετή απονομής του τίτλου του επίτιμου διδάκτορα του Διεθνούς Πανεπιστημίου του Σεράγεβου, ο Έρντογαν επανέλαβε τη θέση του περί του άδικου χαρακτήρα του δικαιώματος της αρνησικυρίας που διαθέτουν τα μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών. Καταφέρθηκε ακόμη εναντίον εκείνων που βλέπουν με κακό μάτι τις στενές σχέσεις της Άγκυρας με τα κράτη των Βαλκανίων.⁵⁴ Επιπλέον αναφέρθηκε και στις πολιτισμικές και εκπαιδευτικές σχέσεις μεταξύ των κρατών. Ιδιαίτερη έμφαση έδωσε στη δράση του τουρκικού Ινστιτούτου «Yunus Emre» και του Ευαγούς Ιδρύματος «Maarif», τα οποία

---

⁵⁴ *Hürriyet*, “Erdoğan, Saraybosna’da konuştu: Bölmekte kalmıyorlar, birbirimize düşürüyorlar”, 20.05.2018, <http://www.hurriyet.com.tr/erdogan-saraybosnada-konustu-bolmekte-kalmiy-40843037>.

επιχειρούν να καταλάβουν τη θέση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που έλεγχε η κοινότητα Γκιουλέν. Επίσης, ο Τούρκος Πρόεδρος επιβεβαίωσε τη στήριξη της χώρας του στην υποψηφιότητα της Βοσνίας να ενταχθεί στο ΝΑΤΟ.⁵⁵ Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι αναφορικά με το σχέδιο δολοφονίας του, το οποίο αποκαλύφθηκε από τις τουρκικές μυστικές υπηρεσίες, αρκέστηκε να δηλώσει ότι δεν προείται και ότι είναι αποφασισμένος να συνεχίσει το έργο του.⁵⁶ Οι διαστάσεις που πήρε το συγκεκριμένο θέμα επιτρέπουν στον μελετητή να εξάγει το συμπέρασμα ότι η απόπειρα ενδέχεται να χρησιμοποιήθηκε και για τους σκοπούς της προεκλογικής εκστρατείας.

3.2.2. Επίσκεψη του Σέρβου Προέδρου στην Τουρκία

Τα τελευταία χρόνια οι τουκοσερβικές σχέσεις εμφανίζουν στοιχεία βελτίωσης. Στις αρχές Μαΐου 2018, ο Πρόεδρος της Σερβίας Αλεξάντερ Βούτσιτς πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στην Τουρκία. Κατά την επίσκεψη αυτή πραγματοποιήθηκε η πρώτη συνάντηση του Συμβουλίου Στρατηγικής Συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών. Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε το «Επιχειρηματικό Φόρουμ Τουρκίας-Σερβίας» στην Κωνσταντινούπολη, υπό την αιγίδα του Συμβουλίου Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων της Τουρκίας. Οι δύο χώρες υπέγραψαν μνημόνιο συνεργασίας για την κατασκευή του αυτοκινητοδρόμου Βελιγραδίου-Σεράγεβου, σχέδιο το οποίο ο Τούρκος Πρόεδρος χαρακτήρισε ως ένα σχέδιο φιλίας.⁵⁷ Οι δύο ηγέτες αναφέρθηκαν ακόμη στις δυνατότητες ανάπτυξης των οικονομικών και εμπορικών τους συναλλαγών.

Η προσέγγιση που παρατηρείται μεταξύ Άγκυρας και Βελιγραδίου και τα κοινά αναπτυξιακά έργα έχουν μια συμβολική σημασία. Υπενθυμίζεται ότι η Άγκυρα επιχείρησε πριν λίγα χρόνια να παίξει ένα μεσολαβητικό ρόλο μεταξύ

---

⁵⁵ Βλ. *Takvim*, “Erdoğan, Bosna Hersek'te suikast iddialarına cevap verdi”, 20 Μαΐου 2018. [Ανακτήθηκε από: <https://www.takvim.com.tr/guncel/2018/05/20/erdogan-bosna-hersekte-suikast-iddialarina-cevap-verdi>]

⁵⁶ Βλ. *Takvim*, “Erdoğan, Bosna Hersek'te...”, *ό.π.*.

⁵⁷ Βλ. *Milliyet*, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Belgrad-Saraybosna Otoyolu Projesini Dostluk Projesi Olarak Görüyoruz”, 6 Μαΐου 2018. [Ανακτήθηκε από: <http://www.milliyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-belgrad-saraybosna-istanbul-yerelhaber-2779005/>]

Βελιγραδίου και Σερράγεβου. Το σχέδιο κατασκευής του αυτοκινητοδρόμου που θα συνδέει τις δύο πρωτεύουσες, από την Τουρκία, έχει υπ' αυτήν την άποψη συμβολικό χαρακτήρα. Σε κάθε περίπτωση, όμως, η τακτική της προσφυγής σε τεχνικά εργαλεία, όπως τα Συμβούλιο Στρατηγικής Συνεργασίας, που είναι συνυφασμένο με το Δόγμα Νταβούτογλου, αποκαλύπτει την προσπάθεια προώθησης αρχικά της οικονομικής αλληλεξάρτησης και στη συνέχεια της πολιτικής μεταξύ των δύο χωρών. Όπως αναφέρει στο έργο του ο Νταβούτογλου, η οικονομική αλληλεξάρτηση ευνοεί τις χώρες εκείνες που έχουν αναπτυγμένους οικονομικούς μηχανισμούς και έχουν ισχυρό πολιτισμικό υπόβαθρο.

3.2.3. Σχέσεις με Ελλάδα – Συμφωνία επανεισδοχής μεταναστών

Στις αρχές Ιουνίου, λίγες εβδομάδες μετά από την παραχώρηση ασύλου σε δύο τούρκους στρατιωτικούς, ο υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας, Μεβλούτ Τσαβούσογλου, δήλωσε ότι η Άγκυρα προτίθεται να παγώσει προσωρινά τη συμφωνία επανεισδοχής μεταναστών με την Ελλάδα.⁵⁸ Αυτό σημαίνει ότι οι παράτυποι μετανάστες στην Ελλάδα που δεν προέρχονται από εμπόλεμες περιοχές, δηλαδή δεν είναι πρόσφυγες και άρα δεν δικαιούνται το καθεστώς αυτό, δεν θα επιστρέφουν στην Τουρκία. Ο Τσαβούσογλου αιτιολόγησε την απόφασή του με την άρνηση της Ελλάδας να εκδώσει τους 8 τούρκους στρατιωτικούς που ζήτησαν άσυλο από την Αθήνα μετά την απόπειρα πραξικοπήματος, καθώς και την απελευθέρωσή τους.

Η κίνηση του αρχηγού της τουρκικής διπλωματίας μπορεί να ερμηνευθεί ως προσπάθεια να χρησιμοποιήσει μία διεθνή συμφωνία ως μοχλό πίεσης κατά της Αθήνας. Αντιλαμβανόμενη η Άγκυρα ότι η Ελλάδα πλήττεται οικονομικά και αδυνατεί να ανταποκριθεί πλήρως στην αντιμετώπιση ταυτόχρονα της ανθρωπιστικής κρίσεως και της προσφυγικής, θεώρησε ότι μέσω της αναστολής της συμφωνίας, της προσφέρεται μια ευκαιρία άσκησης πίεσης στην Αθήνα,

---

⁵⁸ Βλ. *Euronews*, “Η Τουρκία παγώνει τη συμφωνία επανεισδοχής μεταναστών με την Ελλάδα”, 7 Ιουνίου 2018. [Ανακτήθηκε από: <http://gr.euronews.com/2018/06/07/pagonei-ti-simfonia-epaneisdoxis-metanaston-me-tin-elladai-tourkia->]

προκειμένου να παρακαμφθεί η ελληνική δικαιοσύνη και να επιτευχθεί ο πολιτικός σκοπός.

Είναι ηλίου φαινότερον ότι η Άγκυρα δεν διστάζει να χρησιμοποιήσει μη αποδεκτές και μη συμβατές με το διεθνές δίκαιο μεθόδους για την επίτευξη των στόχων του τουρκικού καθεστώτος. Η πολιτική της ενημέρωσης της διεθνούς κοινής γνώμης και η διεθνοποίηση του προβλήματος που προκύπτει από την πολιτική της Άγκυρας, στα διεθνή φόρα και θεσμούς (Ν.Α.Τ.Ο. και Ε.Ε.), είναι ο πιο ασφαλής τρόπος για να γίνει γνωστή η στρατηγική της Τουρκίας στο προσφυγικό, καθώς έχει αναλάβει δεσμεύσεις απέναντι στις Βρυξέλλες τις οποίες αθετεί, ενώ η ίδια απαιτεί από την Ένωση τα τηρεί τις δικές της.

3.3. Σχέσεις με Η.Π.Α.

3.3.1. Τα F-35

Το θέμα της προμήθειας οπλικών συστημάτων από την Αμερική απέκτησε νέα τροπή το τελευταίο έτος λόγω των προθέσεων της Άγκυρας να αγοράσει τους πυραύλους S-400 από τη Ρωσία, σχέδιο που ανησυχεί τόσο την Ουάσιγκτον όσο και τα υπόλοιπα μέλη του Βορειοατλαντικού Συμφώνου.

Στις αρχές Μαΐου το θέμα πήρε νέα τροπή, καθώς η Βουλή των Αντιπροσώπων στο σχέδιο νόμου για την Αμυντική Πολιτική (NDAA) της χώρας το 2019, προβλέπει την προσωρινή αναστολή της δυνατότητας της Τουρκίας να προμηθεύεται σημαντικά οπλικά συστήματα από τις Η.Π.Α.⁵⁹ Όπως ήταν αναμενόμενο, η Άγκυρα εξέφρασε την αντίρρησή της στην εξέλιξη αυτή. Δια στόματος του Υπουργού Εξωτερικών εκφράστηκε η απόφαση της Τουρκίας να ανταποδώσει τις κυρώσεις, εάν τελικά υιοθετηθεί το σχέδιο νόμου που θα αποκλείει την χώρα από την προμήθεια αμερικανικών όπλων.⁶⁰ Προς την ίδια

---

⁵⁹ *Reuters*, “US lawmakers set \$717 billion defense bill with eye on China, Russia, Turkey”, 6.05.2018, <https://www.reuters.com/article/us-usa-defense-congress/u-s-lawmakers-set-717-billion-defense-bill-with-eye-on-china-russia-turkey-idUSKBN1I52KW>.

⁶⁰ *Reuters*, “Turkey says it will retaliate if U.S. halts weapons sales”, 6.05.2018, https://www.reuters.com/article/us-usa-turkey-defense/turkey-says-it-will-retaliate-if-u-s-halts-weapons-sales-idUSKBN1I7050?feedType=RSS&feedName=worldNews&utm_source=feedburner&utm_medium

κατεύθυνση φάνηκε να κινείται και η αρμόδια Επιτροπή της Γερουσίας,⁶¹ η οποία τελικά υιοθέτησε το νομοσχέδιο.⁶² Επιπλέον, γερουσιαστές ψήφισαν σχέδιο νόμου για το πάγωμα της πώλησης των F-35 στην Τουρκία.⁶³ Μολονότι δεν έχει οριστικοποιηθεί η διαδικασία υιοθέτησης του νομοσχεδίου Αμυντικής Πολιτικής της χώρας, οι παραπάνω νομοθετικές πρωτοβουλίες υποδηλώνουν την επιθυμία των αμερικανών νομοθετών τόσο να προστατέψουν τα στρατηγικά όπλα της χώρας, όσο και να περιφρουρήσουν την Βορειοατλαντική Συμμαχία. Έτσι, εφόσον δεν συμμορφώνεται η Άγκυρα με τις υποδείξεις της συμμαχίας και εξακολουθεί να κάνει βήματα προς στενότερη συνεργασία με τη Ρωσία, οι Αμερικανοί νομοθέτες πιέζουν προς την κατεύθυνση, αφενός, της απαγόρευσης της παράδοσης των F-35 στην τουρκική κυβέρνηση, και, αφετέρου, τον αποκλεισμό της τουρκικής βιομηχανίας από τη συμπαραγωγή των F-35 και την αντικατάστασή της με άλλους πιθανούς εταίρους.

Εάν τελικά υιοθετηθεί το σχέδιο νόμου, η Τουρκία θα υποστεί τις πρώτες σοβαρές κυρώσεις για την πολιτική της να αγνοήσει τις πολιτικές των ΗΠΑ σε θέματα στρατηγικής και διπλωματίας απέναντι στη Ρωσία. Στην ενδεχόμενη υιοθέτηση του νομοσχεδίου, αναμένεται να συμβάλλει και η εν γένει στάση της Άγκυρας απέναντι σε κρίσιμα ζητήματα που άπτονται των αμερικανικών συμφερόντων στην Μέση Ανατολή, όπως η πολιτική της απέναντι στην διαμάχη μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων, στο Συριακό, στο Κουρδικό και στην προσπάθεια αντιμετώπισης του «Ισλαμικού Κράτους».

3.3.2. Η συμφωνία για τη Μανμπίτζ

Ένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα που απασχολούν την Άγκυρα και την

=feed&utm_campaign=Feed%3A+Reuters%2FworldNews+%28Reuters+World+News%29&&rc=401.

⁶¹ Βλ. *Reuters*, “U.S. Senate defense bill would bar Turkey from buying F-35 jets”, 25.05.2018, <https://www.reuters.com/article/us-usa-defense-congress-turkey/u-s-senate-defense-bill-would-bar-turkey-from-buying-f-35-jets-idUSKCN1IP3Q8>.

⁶² *RFE/RL*, “Senate Approves Ban on Sale of U.S. F-35s to Turkey over Russia Deal”, 19.06.2018, <https://www.rferl.org/a/us-senate-approves-ban-sale-us-f35s-turkey-over-russia-s-400-missile-defense-system-deal/29302624.html>.

⁶³ *Γερουσία των Η.Π.Α.*, “A Bill to limit the transfer of F-35 aircraft to Turkey”, 18.06.2018, <https://www.lankford.senate.gov/imo/media/doc/4.26.18%20Lankford-Shaheen-Tillis%20F-35%20Turkey%20bill.pdf>.

Ουάσιγκτον το τελευταίο διάστημα είναι και ο έλεγχος της Μανμπίτζ, στα δυτικά του Ευφράτη ποταμού. Η εν λόγω πόλη από τη στιγμή που απελευθερώθηκε από τις δυνάμεις του «Ισλαμικού Κράτους» («Ι.Κ.»), βρέθηκε υπό τον έλεγχο των κουρδικών δυνάμεων (Υ.Ρ.Γ.) του κουρδικού αυτόνομου μορφώματος της Βόρειας Συρίας. Οι κουρδικές δυνάμεις, έχαιραν της δυτικής υποστήριξης σε αναγνώριση της συνεισφοράς τους στην αντιμετώπιση του «Ι.Κ.», ενώ προκάλεσαν την μήνιν της Άγκυρας, η οποία επιδιώκει να τις απωθήσει πέραν του Ευφράτη.

Στα τέλη Μαΐου ο εκπρόσωπος Τύπου του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών ανακοίνωσε ότι οι Ομάδες Εργασίας για την εξεύρεση μιας λύσης στη Μανμπίτζ, οι οποίες είχαν συσταθεί μετά από απόφαση που ελήφθη κατά την επίσκεψη του Αμερικανού Υπουργού Εξωτερικών, Ρέξ Τίλερσον, στην Άγκυρα τον Φεβρουάριο, κατέληξαν σε έναν πρόχειρο «Οδικό Χάρτη».⁶⁴ Ο «Οδικός Χάρτης» οριστικοποιήθηκε λίγες μέρες μετά κατά την επίσκεψη του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών στις Η.Π.Α., την 4^η Ιουνίου 2018. Σύμφωνα με δημοσιεύματα, ο πρόχειρος «Οδικός Χάρτης» προέβλεπε τρεις φάσεις.⁶⁵ Στην πρώτη, οι κουρδικές δυνάμεις (Υ.Ρ.Γ.) θα έχουν προθεσμία ενός μηνός για να αποσυρθούν από την περιοχή. Στη δεύτερη φάση προβλέπεται να υπάρξουν κοινές περιπολίες απαρτιζόμενες από τουρκικές και αμερικανικές δυνάμεις. Στην τελευταία φάση, προβλέπεται η ανάθεση της διοίκησης στους γηγενείς πληθυσμούς της περιοχής. Σε συνάντηση του Τσαβούσογλου με τον αμερικανό ομόλογό του Μάικ Πομπέο στις αρχές Ιουνίου, τα δύο μέρη συμφώνησαν στον «Οδικό Χάρτη». Ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών, αναφερόμενος στις προβλέψεις της πρώτης φάσης της συμφωνίας, δήλωσε ότι μετά την αποχώρηση των κουρδικών δυνάμεων από την περιοχή, που η Άγκυρα θεωρεί τρομοκράτες, αναμένεται να εφαρμοστεί η συμφωνία και σε άλλες περιοχές της Συρίας.⁶⁶ Σε αναλυτικότερες δημοσιεύσεις στον τουρκικό Τύπο, γίνεται αντιληπτό ότι πρόθεση της Άγκυρας δεν είναι να

---

⁶⁴ Υπουργείο Εξωτερικών της Τουρκίας, Συνέντευξη Τύπου του Εκπροσώπου..., *ό.π.*.

⁶⁵ *Takvim*, “Türkiye ile ABD’den Münbic için 3 aşamalı plan”, 30.05.2018, <https://www.takvim.com.tr/guncel/2018/05/30/turkiye-ile-abdden-munbic-icin-3-asamali-plan>.

⁶⁶ *Reuters*, “Turkey, U.S. agree roadmap to avert crisis in Syria’s Manbij, few details”, 4.06.2018, <https://www.reuters.com/article/us-usa-turkey/turkey-u-s-agree-roadmap-to-avert-crisis-in-syrias-manbij-few-details-idUSKCN1J01ZC>.

σταματήσει στη Μανμπίτζ. Όπως δήλωσε ο Τσαβούσογλου, το γεγονός ότι οι εν λόγω δυνάμεις θα μετακινηθούν ανατολικότερα του Ευφράτη δε σημαίνει «ότι θα αποδεχθούμε την παραμονή τους στην περιοχή εκείνη. Η κυριότερη απειλή για τη χώρα προέρχεται από τα ανατολικά του Ευφράτη. Έξω από την Μανμπίτζ. Συνεπώς μετά την Μανμπίτζ ο «Οδικός Χάρτης» θα εφαρμοστεί και εκεί».⁶⁷ Από τις δηλώσεις του Τσαβούσογλου γίνεται αντιληπτό ότι η Τουρκία δεν είναι ικανοποιημένη με όσα απέσπασε και ότι στοχεύει να ακολουθήσει σταδιακά μια επεκτατική πολιτική σε βάρος των Κούρδων της Βόρειας Συρίας.

Γεγονός είναι, ωστόσο, ότι η Άγκυρα πέτυχε να δρομολογήσει ένα σχέδιο το οποίο φαίνεται να προωθεί τα συμφέροντά της στην περιοχή, αποφεύγοντας την σύγκρουση με τις Η.Π.Α.. Έτσι, έως τα τέλη Ιουνίου είχαν πραγματοποιηθεί επτά «κοινές» περιπολίες στην ζώνη μεταξύ της περιοχής ελέγχου της επιχείρησης «Ασπίδα του Ευφράτη» και της Μανμπίτζ, αποτελούμενες από τουρκικές και αμερικανικές δυνάμεις.⁶⁸ Εντούτοις, σύμφωνα με δήλωση του εκπροσώπου Τύπου του αμερικανικού Πενταγώνου σε τουρκικά μέσα, οι δυνάμεις των δύο χωρών τελούν σε συνεχή συντονισμό, αλλά περιπολούν ανεξάρτητα η μία από την άλλη.⁶⁹ Η δήλωση αυτή είναι σημαντική, καθώς κανείς μπορεί να αντιληφθεί ότι η συνεργασία στο πεδίο είναι υπαρκτή αλλά περιορισμένη. Αυτό πιθανότατα οφείλεται στα ιδιαίτερα συμφέροντα των Αμερικανών στην περιοχή, οι οποίοι δεν θα ήθελαν να ταυτιστούν στα μάτια των γηγενών, είτε των Κούρδων είτε των Αράβων, με τις τουρκικές δυνάμεις.

Επιπλέον, ένα από τα επόμενα στάδια της συμφωνίας προβλέπει την ανάθεση της διοίκησης της περιοχής σε γηγενείς πληθυσμούς, οι οποίοι στην πλειοψηφία τους είναι Άραβες. Αυτό που είναι κρίσιμης σημασίας είναι να ληφθούν όλες οι αναγκαίες προφυλάξεις εκ μέρους της Ουάσιγκτον, προκειμένου οι τοπική διοίκηση του Μανμπίτζ να μην περιέλθει στην επιρροή της Άγκυρας είτε

---

⁶⁷ *Takvim*, “Silahlari alınacak”, 6.06.2018,

<https://www.takvim.com.tr/guncel/2018/06/06/silahlari-alinacak>.

⁶⁸ *Takvim*, “Münbiç’te 7. Devriye! TSK’dan açıklama”, 1.07.2018,

<https://www.takvim.com.tr/guncel/2018/07/01/munbicte-7-devriye-tskdan-aciklama>.

⁶⁹ *Takvim*, “Pentagon’dan Münbiç açıklaması”, 18.06.2018,

<https://www.takvim.com.tr/guncel/2018/06/18/son-dakika-pentagondan-munbic-aciklamasi>.

άμεσα είτε έμμεσα, μέσω των «αντικαθεστωτικών» δυνάμεων με τις οποίες συνεργάζεται πολύ στενά η Άγκυρα.

3.3.3. Η συμφωνία για τα πυρηνικά του Ιράν, οι Η.Π.Α. και η Άγκυρα

Η αποχώρηση των Η.Π.Α. από την πολυμερή συμφωνία για τα πυρηνικά του Ιράν αντιμετωπίστηκε με προβληματισμό από την Άγκυρα. Η τουρκική διπλωματία τάχθηκε υπέρ της διατήρησης της συμφωνίας και της χρήσης των πυρηνικών για ειρηνικούς σκοπούς.

Η αρνητική στάση της Άγκυρας απέναντι στην αμερικανική απόφαση σχετίζεται και με τις δικές της εθνικές πολιτικές. Η Τουρκία ενδεχομένως να θεωρεί ένα αρνητικό προηγούμενο την αμερικανική απόφαση και για την δική της πρωτοβουλία να υλοποιήσει τους πυρηνικούς σταθμούς σε συνεργασία με τη Ρωσία. Επιπλέον, η Άγκυρα επιδιώκει την καλλιέργεια στενών πολιτικών, στρατηγικών και διπλωματικών σχέσεων με την Τεχεράνη. Η επιδίωξη αυτή ενδέχεται να ξεπερνά τα στενά όρια της συνεργασίας και να σχετίζεται και με τις προσπάθειές της να αποκτήσει την απαραίτητη τεχνογνωσία στα πυρηνικά, όπως είχε συμβεί και στο παρελθόν και με άλλες χώρες.

3.3.4. Η καταδίκη τραπεζίτη στην υπόθεση Ζαράμπ

Στα μέσα Μαΐου, αμερικανικό δικαστήριο καταδίκασε σε 32 μήνες φυλάκισης το διευθυντικό στέλεχος της Λαϊκής Τράπεζας της Τουρκίας Μεχμέτ Χακάν Ατίλα για την συμμετοχή του στην υπόθεση παραβίασης των αμερικανικών κυρώσεων που είχαν επιβληθεί στο Ιράν.⁷⁰ Μολονότι η υπόθεση δεν πρέπει να θεωρείται ότι έχει κλείσει τελείως, τα στοιχεία που έχουν προκύψει μετά και τη συνεργασία του βασικού κατηγορούμενου στην υπόθεση τουρκοϊρανού Ρεζά Ζαρράμπ, αποδεικνύουν τη στάση που τήρησε η τουρκική ηγεσία στο κύκλωμα που είχε στηθεί μεταξύ Τουρκίας, Η.Α.Ε. και Ιράν. Υπ' αυτή την έννοια η καταδίκη του

---

⁷⁰ Αμερικανικό Υπουργείο Δικαιοσύνης, Δελτίο Τύπου, Εισαγγελικό γραφείο νοτίων προαστίων της Νέας Υόρκης, 16.05.2018, <https://www.justice.gov/usao-sdny/pr/turkish-banker-mehmet-hakan-atilla-sentenced-32-months-conspiring-violate-us-sanctions>.

Τούρκου τραπεζίτη αποτελεί ακόμη ένα πλήγμα στις τουρκοαμερικανικές σχέσεις που φέρνει σε δυσκολότερη θέση την τουρκική ηγεσία.

3.3.5. Η Ουάσιγκτον για την επανεκλογή του Έρντογαν

Την επομένη της εκλογής του Έρντογαν στην Προεδρία, ο Λευκός Οίκος, προτού καν συγχαρεί τον Τούρκο Πρόεδρο, κάλεσε την ηγεσία της Τουρκίας να πάρει τα απαραίτητα μέτρα, προκειμένου να «ενισχύσει τη Δημοκρατία». ⁷¹ Σύμφωνα με διεθνή μέσα, εκπρόσωπος του αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών φαίνεται να δήλωσε ότι η αμερικανική κυβέρνηση επιθυμεί να έχει «μια εποικοδομητική σχέση με τον Πρόεδρο Έρντογαν για να αντιμετωπίσουν από κοινού τις κοινές προκλήσεις». ⁷²

Τελικά, το συγχαρητήριο τηλεφώνημα του Αμερικανού Προέδρου Ντόναλντ Τράμπ πραγματοποιήθηκε λίγα εικοσιτετράωρα μετά. Σύμφωνα με ανακοίνωση της Τουρκικής Προεδρίας, οι δύο άνδρες «εξέφρασαν την αποφασιστικότητά τους να επιδιώξουν την ανάπτυξη των διμερών τους σχέσεων σε όλους τους τομείς και πρωτίστως στην άμυνα και στρατιωτικές σχέσεις». ⁷³ Επιπλέον, τονίστηκε η σημασία να υπάρξει συνέχεια στη συνεργασία και την εφαρμογή του οδικού χάρτη για την Μαμπιτζ και τον αγώνα κατά της τρομοκρατίας. ⁷⁴ Λίγες μέρες μετά εκδόθηκε νέα «Ταξιδιωτική Οδηγία» προς τους αμερικανούς πολίτες που σχεδιάζουν να ταξιδέψουν στην Τουρκία, η οποία, ωστόσο, διατηρεί την προτροπή προς τους Αμερικανούς να επανεξετάσουν την επίσκεψή τους στη χώρα λόγω «τρομοκρατίας και αυθαιρέτων συλλήψεων», επικαιροποιώντας το κομμάτι περί προξενικών υπηρεσιών και θεωρήσεων εισόδου. ⁷⁵

---

⁷¹ *Le Figaro*, “La Maison Blanche appelle la Turquie à « renforcer la démocratie », 25.06.2018. <http://www.lefigaro.fr/flash-actu/2018/06/25/97001-20180625FILWWW00342-la-maison-blanche-appelle-la-turquie-a-renforcer-la-democratie.php>.

⁷² Βλ. *Le Figaro*, “La Maison Blanche...”, *ό.π.*.

⁷³ *Προεδρία της Τουρκικής Δημοκρατίας*, “ABD Başkanı Donald Trump ile telefon görüşmesi”, 26.06.2018, <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/94679/abd-baskani-donald-trump-ile-telefon-gorusmesi>.

⁷⁴ Βλ. *Προεδρία της Τουρκικής Δημοκρατίας*, “ ABD Başkanı...”, *ό.π.*.

⁷⁵ *Αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών*, “Turkey Travel Advisory”, 28.06.2018, <https://travel.state.gov/content/travel/en/traveladvisories/traveladvisories/turkey-travel-advisory.html>.

3.3.6. Τουρκικά αντίποινα σε αμερικανικούς δασμούς

Η Τουρκική κυβέρνηση αντέδρασε στους αμερικανικούς δασμούς που έχουν θεσπιστεί σε εισαγωγές προϊόντων όπως ο σίδηρος και ο χάλυβας, καθώς και το αλουμίνιο, από τα μέσα Μαΐου. Δεδομένου ότι η Τουρκία δεν συγκαταλέγεται στις χώρες που εξαιρούνται των δασμών, ενώ είχαν επιχειρήσει επανειλημμένα οι Τούρκοι Υπουργοί να πείσουν τους Αμερικανούς ομολόγους τους, η ισλαμική ηγεσία της χώρας αποφάσισε να δρομολογήσει αντίμετρα στα αμερικανικά προϊόντα.⁷⁶ Λίγες μέρες πριν τις εκλογές αρμόδιοι Υπουργοί ανακοίνωσαν ότι η Άγκυρα θα εφαρμόσει δασμούς σε μια πλειάδα αμερικανικών προϊόντων.⁷⁷ Ο Αντιπρόεδρος της κυβέρνησης επί οικονομικών θεμάτων Μεχμέτ Σιμισέκ δήλωσε ότι «η Αμερική είναι μια σημαντική χώρα [για την Τουρκία], όχι όμως ένας σημαντικός οικονομικός εταίρος», προκειμένου να υποβαθμίσει τις οικονομικές και πολιτικές επιπτώσεις που θα προκληθούν από την εφαρμογή των δασμών στα αμερικανικά προϊόντα.⁷⁸

Ωστόσο, οι τελικοί δασμοί που θέσπισε η τουρκική κυβέρνηση στα τέλη Ιουνίου, αναφορικά με τα αμερικανικά προϊόντα, παρουσιάζουν αύξηση σε ορισμένα προϊόντα σε σχέση με τα ποσοστά που είχαν δηλωθεί στον Π.Ο.Ε. στα τέλη Μαΐου.⁷⁹ Η επιβολή επιπλέον δασμών στα αμερικανικά προϊόντα από την Τουρκία, έχει τόσο οικονομική όσο και πολιτική σημασία. Πέραν της προσπάθειας προστασίας της εγχώριας αγοράς, η ισλαμική κυβέρνηση επιχειρεί να ανταποδώσει τα περιοριστικά μέτρα στέλνοντας κι ένα ανάλογο πολιτικό μήνυμα περί της ισχύος της οικονομίας της, μολονότι αυτή πλήττεται, και της ισχυρής πολιτικής βούλησης να ακολουθήσει ανεξάρτητη πορεία στα

---

⁷⁶ *TRT Haber*, “ABD'ye karşı gümrük vergisi tedbirinin içeriği belli oldu”, 16.05.2018.

<http://www.trthaber.com/haber/ekonomi/abdye-karsi-gumruk-vergisi-tedbirinin-icerigi-belli-oldu-365975.html>.

⁷⁷ *Hurriyet Daily News*, “Turkey starts implementing retaliatory tariffs against US”, 21.06.2018.

<http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-starts-implementing-retaliatory-tariffs-against-us-on-june-21-133570>.

⁷⁸ *Hurriyet Daily News*, “Turkey least affected by US tariff: Deputy PM”, 23.06.2018,

<http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-least-affected-by-us-tariff-deputy-pm-133675>.

⁷⁹ Βλ. *Hurriyet Daily News*, “Turkey hiked retaliatory tariffs against US”, 27.06.2018.

http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-hiked-retaliatory-tariffs-against-us-133858?utm_source=Facebook&utm_medium=post&utm_campaign=turkey-hiked-retaliatory-tariffs-against-us-133858&utm_term=post.

περιφερειακά ζητήματα. Η αντιπαράθεση αυτή μεταξύ Τουρκίας και Η.Π.Α., παρά το γεγονός ότι το θέμα αφορά και τις χώρες της Ε.Ε. με την ευρύτερη έννοιά του, μόνο οικονομικές και πολιτικές δυσχέρειες μπορεί να επιφέρει στην Άγκυρα.

3.4. Σχέσεις με Ε.Ε. - Αξιολόγηση προεκλογικής περιόδου

Την επομένη των εκλογών στην Τουρκία, η επικεφαλής της ευρωπαϊκής διπλωματίας Φεντερίκα Μογκερίνι και ο επίτροπος για θέματα διεύρυνσης της Ένωσης Γιοχάνες Χαν, σε κοινή ανακοίνωσή τους, άσκησαν κριτική στις συνθήκες υπό τις οποίες διεξήχθη η προεκλογική περίοδος. Οι δύο αξιωματούχοι της Ε.Ε., έχοντας λάβει υπόψη την προσωρινή έκθεση του Ο.Α.Σ.Ε. και του Συμβουλίου της Ευρώπης για την εκλογική διαδικασία, προέβησαν στην καταγγελία των προεκλογικών συνθηκών ως μη δίκαιων για όλους τους υποψηφίους.⁸⁰ Το καθεστώς εκτάκτου ανάγκης, το οποίο περιστέλλει τα δικαιώματα του συνέρχεσθαι και της ελευθερίας λόγου, συμπεριλαμβανομένης της ελευθεροτυπίας, θεωρήθηκαν το βασικό εμπόδιο στην ίση συμμετοχή στον προεκλογικό αγώνα των υποψηφίων της αντιπολίτευσης.

Η τοποθέτηση των αξιωματούχων για τις συνθήκες διεξαγωγής του προεκλογικού αγώνα στην Τουρκία θέτει σε αμφισβήτηση τον δημοκρατικό χαρακτήρα των εκλογών που διεξήχθησαν σε μία υποψήφια προς ένταξη στην Ε.Ε. χώρα. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα σοβαρό προηγούμενο για την υποψήφια, το οποίο θα ληφθεί υπόψη στις περιοδικές εκθέσεις αξιολόγησης της Ε.Ε. και θα αποτυπωθεί στις τελικές ενταξιακές διαπραγματεύσεις.

---

⁸⁰ *Libération*, “Turquie: l’UE estime que la campagne électorale n’a pas été «équitable»”, 25.06.2018, http://www.liberation.fr/direct/element/turquie-lue-estime-que-la-campagne-electorale-na-pas-ete-equitable_83637/.

3.5. Σχέσεις με Ηνωμένο Βασίλειο

Στα μέσα Μαΐου, ο Τούρκος Πρόεδρος πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στο Η.Β.. Η τριήμερη επίσκεψη συνέπεσε με την προεκλογική περίοδο στην Τουρκία, στοιχείο που αξιοποιήθηκε για την προβολή του υποψηφίου του Κ.Δ.Α..

Η πρώτη μέρα ήταν αφιερωμένη σε εκδηλώσεις που στόχευαν στην ανάπτυξη των σχέσεων με βρετανικούς φορείς της κοινωνίας των πολιτών⁸¹. Τη δεύτερη μέρα ο Έρντογαν παρευρέθηκε σε εκδήλωση στην περίφημη δεξαμενή σκέψης *Chatham House* όπου απευθύνθηκε στους παρευρισκόμενους. Στη συνέχεια παραχώρησε συνέντευξη στον τηλεοπτικό σταθμό *Bloomberg* και είχε συνάντηση με επιχειρηματίες. Οι συναντήσεις του Έρντογαν με τους επιχειρηματίες θα ανέμενε κανείς να στόχευαν στο να τους πείσει ότι η χώρα είναι ακόμη ανοικτή στους επενδυτές. Αναλυτές, ωστόσο, επισημαίνουν ότι η επιμονή του στη διατήρηση των επιτοκίων σε χαμηλά επίπεδα με την πρόφαση να διατηρηθεί σε χαμηλό επίπεδο ο πληθωρισμός, σε συνδυασμό με την αμφισβητούμενη ανεξαρτησία της Κεντρικής Τράπεζας και κυρίως η αδυναμία του να λάβει τα μηνύματα της αγοράς, υπονομεύουν την προσπάθεια.⁸²

Οι επίσημες συναντήσεις με τους εκπροσώπους της χώρας έγιναν την τελευταία μέρα. Ο Έρντογαν συναντήθηκε πρώτα με την βασίλισσα Ελισσάβετ Β' και στη συνέχεια με την Πρωθυπουργό Τερέζα Μέι. Σύμφωνα με δημοσιεύματα, η Μέι φαίνεται να έθεσε θέματα ευαίσθητα στον Τούρκο Πρόεδρο, όπως ο σεβασμός των προσωπικών ελευθεριών, των πολιτικών δικαιωμάτων, της ελευθερίας Τύπου κ.ο.κ.⁸³ Στη συνέντευξη Τύπου Μέι και Έρντογαν αναφέρθηκαν στην επιθυμία ανάπτυξης της συνεργασίας κυρίως σε οικονομικό επίπεδο.

Αξίζει ακόμη να σημειωθεί ότι οι δύο χώρες συνεργάζονται στενά σε θέματα αμυντικής βιομηχανίας, όπως ανέφερε και ο Έρντογαν στη συνέντευξη που παραχώρησε στο *BBC*. Συγκεκριμένα οι δύο χώρες συνεργάζονται στο τουρκικό σχέδιο κατασκευής εθνικού αεροσκάφους (TF-X). Η Άγκυρα ελπίζει ότι η

⁸¹ Υπουργείο Εξωτερικών της Τουρκίας, Συνέντευξη Τύπου του Εκπροσώπου..., ό.π..

⁸² *BBC*, "Erdoğan Londra'da yabancı yatırımcıyı ikna edebildi mi?", 15.05.2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44106454>.

⁸³ *Cumhuriyet*, İngiltere Başbakanı'ndan Erdoğan'a Cumhuriyet hatırlatması", 18.05.2018. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/978859/ingiltere_Basbakani_ndan_Erdogan_a_Cumhuriyet_hatirlatmasi.html.

συνεργασία αυτή θα οδηγήσει σε νέες συνεργασίες στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας.⁸⁴ Ωστόσο, φαίνεται ότι η συνεργασία με επιχειρήσεις, όπως η Rolls-Royce, αντιμετωπίζει νομικής φύσεως ζητήματα που άπτονται της εμπορικής αξιοποίησης της επένδυσης μελλοντικά.⁸⁵ Πιο πρόσφατα δημοσιεύματα στο διεθνή Τύπο (FT), αναφέρουν ότι η συγκεκριμένη συνεργασία ίσως να έχει περιέλθει σε αδιέξοδο.⁸⁶

Τέλος, αξίζει να ειπωθεί ότι η χρονική στιγμή της επίσκεψης ήταν εξαιρετικά ευνοϊκή για τον προεκλογικό αγώνα του Έρντογαν. Μολονότι δεν είχε την ευκαιρία για μία θεαματική προεκλογική συγκέντρωση, όπως εκείνες στην ηπειρωτική Ευρώπη πριν λίγα χρόνια, μπόρεσε να έρθει σε επαφή με σημαντικά οικονομικά και πολιτικά κέντρα στο Η.Β., στοιχείο που συνέβαλε χωρίς καμία αμφιβολία στην ενίσχυση της εικόνας του ως ισχυρού ηγέτη στα μάτια των τούρκων ψηφοφόρων.

---

⁸⁴ Υπουργείο Εξωτερικών της Τουρκίας, Συνέντευξη Τύπου του Εκπροσώπου..., *ό.π.*.

⁸⁵ *Sputnik*, “Türkiye’den Rolls-Royce’a son bir şans: 31 Temmuz’a kadar sonuçlanacak”, 23.05.2018, <https://tr.sputniknews.com/savunma/201805231033558051-rolls-royce-milli-savas-ucagi-mmu-tf-x-tai-taec-erdogan-ingiltere-savunma-sanayi-demir/>.

⁸⁶ *BBC*, “Financial Times: Türkiye ve İngiltere TF-X savaş uçağı projesinde anlaşmazlığa düştü”, 13.06.2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44463456>.

4. ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

4.1. Ιράκ

4.1.1. Η διαμόρφωση του πολιτικού τοπίου μετά τις εκλογές

Η εκλογική νίκη του Μοκτάντα αλ-Σάντρ και η ανάδειξη του συνασπισμού Σαϊρούν σε πρώτη δύναμη του ιρακινού κοινοβουλίου δημιούργησε νέα δεδομένα στο ρευστό πολιτικό περιβάλλον του Ιράκ. Τα αποτελέσματα των βουλευτικών εκλογών της 12^{ης} Μαΐου αποτυπώνουν τον γενικότερο πολιτικό κατακερματισμό, τη διαίρεση στους κόλπους της σιιτικής πλειονότητας και την απογοήτευση μεγάλου μέρους του πληθυσμού από τις προηγούμενες κυβερνήσεις. Οι διεργασίες για την ανάδειξη πρωθυπουργού βρίσκονται σε πλήρη εξέλιξη αν και μέσα σε κλίμα μετεκλογικής έντασης που δημιουργήθηκε από τις καταγγελίες για νοθεία και το αίτημα βουλευτών για ακύρωση των αποτελεσμάτων. Με την απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου για επανακαταμέτρηση των ψήφων ενδέχεται να υπάρξει αλλαγή αποτελεσμάτων ή ακόμη και επανάληψη των εκλογών.⁸⁷ Εφόσον ολοκληρωθεί η διαδικασία, το κυβερνητικό σχήμα που θα προκύψει – πέρα από την ενίσχυση της κεντρικής εξουσίας, την καταπολέμηση της διαφθοράς και την ανοικοδόμηση της χώρας στην μετά-Νταές εποχή – καλείται να ισορροπήσει μεταξύ των παρεμβατικών εξωτερικών δυνάμεων (Ιράν, Τουρκία, ΗΠΑ).

Ο σιίτης κληρικός Μοκτάντα αλ-Σαντρ διεύρυνε την εκλογική του απήχηση κάνοντας ανοίγματα προς τις υπόλοιπες κοινότητες της χώρας και θέτοντας ως προτεραιότητα τη χειραφέτηση του Ιράκ από ξένες δυνάμεις.⁸⁸ Έχοντας συμπεριλάβει νέους πολιτικούς και τεχνοκράτες στις εκλογικές λίστες του Σαϊρούν κέρδισε την εμπιστοσύνη των Ιρακινών που θεωρούν τη διαφθορά των κατεστημένων ελίτ ως μείζον πρόβλημα. Πέρα από τον συμπαγή πυρήνα των

---

⁸⁷<https://www.aljazeera.com/news/2018/06/iraq-supreme-court-endorses-manual-recount-votes-180621082440908.html>.

⁸⁸ Είναι χαρακτηριστικό ότι η διαμόρφωση ενός κοινού μετώπου κατά της διαφθοράς και των εξωτερικών παρεμβάσεων οδήγησε στην συνεργασία του Σάντρ με το Κομμουνιστικό Κόμμα του Ιράκ, το οποίο αποτελεί συνιστώσα του συνασπισμού Σαϊρούν.

Σιιτών υποστηρικτών του στη Βαγδάτη, κέρδισε τις ψήφους Σουνιτών και Τουρκομάνων στους οποίους υποσχέθηκε μεγαλύτερη συμμετοχή στις πολιτικές διαδικασίες. Αν και στο παρελθόν αποτέλεσε έναν από τους σημαντικότερους αντιπάλους των ΗΠΑ και στενό σύμμαχο της Τεχεράνης, ο Σαντρ τα τελευταία χρόνια άλλαξε στάση και εναντιώθηκε στην ιρανική ανάμειξη στις εσωτερικές επιθέσεις του Ιράκ. Έφτασε μάλιστα στο σημείο να προσεγγίσει την Σαουδική Αραβία, όπως επιβεβαιώνει η επίσκεψή του στο Ριάντ και η συνάντησή με τον διάδοχο Μοχάμεντ Μπιν Σαλμάν το καλοκαίρι του 2017. Η πολιτική ευελιξία του Σαντρ προκαλεί ωστόσο προβληματισμό στους υπόλοιπους δρώντες και τον καθιστά αστάθμητο παράγοντα για τις εξελίξεις.

Ποιες θα είναι οι επιπτώσεις του εκλογικού αποτελέσματος για το διαιρεμένο και αδύναμο Ιράκ; Θα καταφέρει η νέα κυβέρνηση να προσφέρει προοπτική στους Σουνίτες ώστε να αποτραπεί το ενδεχόμενο ανάδυσης μιας νέας οργάνωσης τύπου *Νταές*; Για την εξασφάλιση της πλειοψηφίας στο νέο κοινοβούλιο απαιτείται η συγκρότηση μίας ευρείας συμμαχίας και η σύνθεση της κυβέρνησης θα έχει καθοριστική σημασία για τις εμπλεκόμενες δυνάμεις.⁸⁹ Ο Χαϊντέρ αλ-Αμπάντι που κατέλαβε την τρίτη θέση στις εκλογές θεωρείται ως εξισορροπητικός παράγοντας, ο οποίος κατάφερε στη διάρκεια της πρωθυπουργίας του να κερδίσει την αποδοχή τόσο των ΗΠΑ όσο και του Ιράν. Είναι επίσης αποδεκτός από τη σουνιτική κοινότητα, η οποία είχε περιθωριοποιηθεί σημαντικά κατά τη διάρκεια της θητείας του Νούρι αλ-Μαλίκι. Δεύτερη δύναμη αναδείχθηκε η Συμμαχία Φατάχ, που αποτελεί πολιτικό βραχίονα των Λαϊκών Δυνάμεων Κινητοποίησης (*Χάουτ Ας-Σάαμπι*) και τον στενότερο σύμμαχο της Τεχεράνης. Κομβικό ρόλο ενδέχεται να διαδραματίσουν επίσης οι πολιτικές παρατάξεις των Αγιάντ Αλάουι (που στελεχώνεται κατά κύριο λόγο από Άραβες Σουνίτες) και Αμάρ αλ-Χακίμ, όπως και τα δύο παραδοσιακά κουρδικά κόμματα (Κουρδικό Δημοκρατικό Κόμμα και Πατριωτική Ένωση του Κουρδιστάν).

---

⁸⁹ Η πρώτη θέση στις εκλογές δεν εξασφαλίζει απαραίτητα τη συμμετοχή την κυβέρνηση για την παράταξη του Σαντρ. Έχουμε το ιστορικό προηγούμενο του 2010 όταν ο Αγιάντ Αλάουι έμεινε εκτός κυβέρνησης παρά το γεγονός ότι το κόμμα του είχε κερδίσει τις περισσότερες έδρες.

Αποφασιστικό βήμα προς τη συγκρότηση κυβέρνησης συνεργασίας έγινε έπειτα από τη συνάντηση στις 12 Ιουνίου του Σαντρ με τον Χάντι αλ-Αμίρι – επικεφαλής της φιλο-ιρανικής Συμμαχίας Φατάχ. Η προσέγγιση μεταξύ των δύο πλευρών προκάλεσε έκπληξη, καθώς η ρητορική του Σαντρ είχε κατά την προεκλογική περίοδο έντονα αντι-ιρανικό χαρακτήρα.⁹⁰ Η πιθανή συνεργασία Σαντρ-Αμίρι εγείρει ανησυχίες σχετικά με την αύξηση της επιρροής του Ιράν επί της νέας κυβέρνησης, στο γενικότερο πλαίσιο της αντιπαράθεσης με τις ΗΠΑ. Θα πρέπει, ωστόσο, να σημειωθεί ότι η Ουάσιγκτον έχει ανοίξει διαύλους επικοινωνίας με παράγοντες εντός της Συμμαχίας Φατάχ, αλλά και με τον ίδιο τον Αμίρι.⁹¹ Οι Λαϊκές Δυνάμεις Κινητοποίησης, από τις οποίες προέκυψε η Συμμαχία Φατάχ, περιλαμβάνει πολυάριθμες και σε πολλές περιπτώσεις ανταγωνιζόμενες ομάδες. Ο Αμίρι προέρχεται από την Οργάνωση Μπαντρ, η οποία επιθυμεί τον τερματισμό της αντιπαράθεσης με τις ΗΠΑ και για τον λόγο αυτό έχει κατηγορηθεί από ακραίες σιιτικές οργανώσεις όπως η Ασάμπ Αχλ αλ-Χάκ, η Κατάμπ Χεζμπολάχ και η Αμπού Φαντλ αλ-Αμπάς.

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί λοιπόν ότι παράλληλα με τη λογική της σύγκρουσης υφίσταται μία δυναμική που ευνοεί τον συμβιβασμό προκειμένου να συγκροτηθεί κυβέρνηση με ευρεία συναίνεση ώστε να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα του Ιράκ. Οι ΗΠΑ θα επιθυμούσαν σαφώς στην νέα κυβέρνηση να έχει ενεργό ρόλο ο Αμπάντι και μετριοπαθείς ανεξάρτητοι Σίιτες πολιτικοί, όμως είναι δύσκολο να εξασφαλιστεί η πλειοψηφία των 165 εδρών χωρίς τη συνεργασία με φιλο-ιρανικές δυνάμεις. Η Τεχεράνη από την πλευρά της έχει επιδείξει συμβιβαστική διάθεση και πραγματισμό κατά το πρόσφατο παρελθόν, όταν για παράδειγμα αποδέχτηκε την απομάκρυνση του Νούρι αλ-Μαλίκι από την πρωθυπουργία, τον Σεπτέμβριο του 2014. Το Ιράν επιθυμεί μία ιρακινή κεντρική διοίκηση αρκετά ισχυρή – ώστε να αποτραπεί το ενδεχόμενο ανάδυσης μιας νέας σουνιτικής δύναμης τύπου *Νταές* – αλλά όχι τόσο ισχυρή που να αποτελέσει

---

⁹⁰<https://www.reuters.com/article/us-iraq-election/sadr-amiri-alliance-lowers-iraqs-political-temperature-idUSKBN1J90PO>.

⁹¹ Στις 4 Ιουνίου πραγματοποιήθηκε συνάντηση του Αμίρι με τον Αμερικανό πρέσβη στο Ιράκ Ντάγκλας Σίλμαν. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2018/06/pmu-shiite-factions-fatah-coalition-amiri-usa.html>.

δυναμικό ανταγωνιστή και αντίπαλο, όπως κατά την περίοδο του Σαντάμ Χουσεΐν. Η συμφωνία Σαντρ-Αμπάντι στις 24 Ιουνίου φαίνεται να οδηγεί σε μια ευρεία συνεργασία μεταξύ των τριών συνασπισμών που κέρδισαν τις περισσότερες ψήφους στις εκλογές. Με την ολοκλήρωση της επανακαταμέτρησης των ψήφων θα δοκιμαστεί και πάλι η πολιτική σταθερότητα και θα διαφανεί αν θα επικρατήσει η λογική του συμβιβασμού ή της σύγκρουσης.

4.1.2. Η Κουρδική Περιφερειακή Κυβέρνηση και ο ρόλος της Τουρκίας

Εννέα μήνες μετά το δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία και την επακόλουθη απώλεια του ελέγχου του Κιρκούκ και άλλων σημαντικών περιοχών, οι Κούρδοι του Ιράκ εμφανίζονται αποδυναμωμένοι και διαιρεμένοι. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των εκλογών τα δυο παραδοσιακά κόμματα απώλεσαν μικρό μέρος της εκλογικής τους δύναμης, αν και υφίστανται σοβαρές κατηγορίες για νοθεία στις κουρδικές επαρχίες. Το χάσμα μεταξύ του Κουρδικού Δημοκρατικού Κόμματος (ΚΔΚ) και της Πατριωτικής Ένωσης του Κουρδιστάν (ΠΕΚ) έχει διευρυνθεί μετά την απώλεια του Κιρκούκ, ενώ οι νέες πολιτικές δυνάμεις διεξάγουν αγώνα ενάντια στον νεποτισμό και τη διαφθορά του υφιστάμενου συστήματος εξουσίας. Η επιρροή του Ιράν στις επαρχίες της Σουλεϊμανίγια και του Κιρκούκ διασφαλίζεται μέσω της σχέσης με την ΠΕΚ, αλλά και την παρουσία των φιλο-ιρανικών Λαϊκών Δυνάμεων Κινητοποίησης που έχουν αναλάβει την προστασία της πετρελαιοπαραγωγού περιοχής. Στις βόρειες επαρχίες την κατάσταση περιπλέκει η παρουσία και δράση των τουρκικών ένοπλων δυνάμεων, οι οποίες επιχειρούν εναντίον θέσεων του Κουρδικού Εργατικού Κόμματος (ΡΚΚ) προκαλώντας την αντίδραση της κυβέρνησης της Βαγδάτης.

Έχοντας αναβαθμίσει την παρουσία της στο βόρειο Ιράκ από τα τέλη του 2015, κατά τη διάρκεια του πολέμου εναντίον του Νταές, η Τουρκία διατηρεί στρατιωτικές δυνάμεις στη Μπασίκα, αλλά και σε δέκα ακόμη στρατιωτικές βάσεις σύμφωνα με δηλώσεις του Πρωθυπουργού Γιλντιρίμ.⁹² Τους τελευταίους μήνες

---

⁹² <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-has-11-regional-bases-in-northern-iraq-pm-yildirim-132762>.

διεξάγει επιχειρήσεις εναντίον του ΡΚΚ στην περιοχή Σιντζάρ αλλά και στην οροσειρά Καντίλ, που αποτελεί προπύργιο της κουρδικής οργάνωσης. Μία ευρεία χειραία επιχείρηση στο Καντίλ, κατά το πρότυπο των επιχειρήσεων στη βορειοδυτική Συρία δεν θεωρείται πιθανό ενδεχόμενο. Όσο συνεχίζεται η δράση της Άγκυρας, τόσο θα αυξάνονται οι αντιδράσεις. Ο απερχόμενος Πρωθυπουργός Αμπάντι έχει καταδικάσει επανειλημμένα τις τουρκικές παραβιάσεις ενώ και η ιρακινή πλευρά έχει διαψεύσει τις φήμες ότι συναινεί στις τουρκικές επιχειρήσεις.⁹³ Η Τουρκία -όπως και το Ιράν- εκμεταλλεύεται την αδυναμία της κεντρικής ιρακινής κυβέρνησης προκειμένου να προωθήσει τα συμφέροντα της χρησιμοποιώντας τους Κούρδους συμμάχους τους. Η Άγκυρα παραβιάζει την κυριαρχία του Ιράκ με πρόσχημα την καταπολέμηση της τρομοκρατίας του Κουρδικού Εργατικού Κόμματος, υπό τη σιωπηρή ανοχή του Κουρδικού Δημοκρατικού Κόμματος. Το κόμμα των Μπαρζανί, παρά το γεγονός ότι η Τουρκία εναντιώθηκε στην πρωτοβουλία του για τη διοργάνωση του δημοψηφίσματος, εξακολουθεί να στηρίζεται στη συνεργασία με την Άγκυρα για να εξασφαλίσει την πολιτική του επιβίωση.

Ποια είναι η στάση των πολιτικών ηγετών που ανέδειξαν οι τελευταίες εκλογές έναντι της τουρκικής δράσης στο βόρειο Ιράκ; Ο απερχόμενος πρωθυπουργός Αμπάντι έχει καλέσει επανειλημμένα την Τουρκία να αποχωρήσει από τα ιρακινά εδάφη. Ο Σαντρ αναμένεται να έχει την ίδια στάση, δεδομένης της τοποθέτησής του κατά των εξωτερικών παρεμβάσεων. Αξίζει να υπογραμμιστεί ότι το 2016, ο σίιτης κληρικός είχε οργανώσει κινητοποίηση διαμαρτυρίας με τη συμμετοχή χιλιάδων οπαδών του μπροστά στην τουρκική πρεσβεία της Βαγδάτης ενάντια στην πολιτική της Άγκυρας. Σε περίπτωση που υλοποιηθεί η συνεργασία των τριών συνασπισμών, τότε στην κεντρική ιρακινή κυβέρνηση θα έχουν επιρροή όλες οι εμπλεκόμενες εξωτερικές δυνάμεις (ΗΠΑ, Ιράν, Σαουδική Αραβία) εκτός από την Τουρκία, η οποία υποστήριξε τον συνασπισμό του Αγιάντ Αλάουι. Υπό αυτήν την οπτική και με μια ισχυροποιημένη κεντρική διοίκηση στη Βαγδάτη, είναι πιθανό να περιοριστεί η τουρκική δραστηριότητα στο Ιράκ, αν και στο

---

⁹³ <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2018/06/iraq-kurdistan-qandil-erdogan-turkey.html>.

διαρκώς μεταβαλλόμενο ιρακινό σκηνικό κανείς δεν μπορεί να εκλαμβάνει ως δεδομένες τις πολιτικές τοποθετήσεις και συμμαχίες.

4.2. Συρία

Στη διάρκεια των δυο τελευταίων μηνών οι δυνάμεις του Άσαντ κατάφεραν να ολοκληρώσουν την ανάκτηση της ευρύτερης περιφέρειας της πρωτεύουσας Δαμασκού, καθώς και περιοχών στην επαρχία Χομς. Εκτός κυβερνητικού ελέγχου παραμένουν τέσσερις ζώνες και βρίσκονται όλες στην περιφέρεια της Συρίας. Οι δύο εντοπίζονται βορειοδυτικά, όπου η Τουρκία ελέγχει το τρίγωνο Τζαραμπλούς - αλ-Μπάμπ - Αζάζ και την επαρχία του Αφρίν, ενώ αντικαθεστωτικές οργανώσεις ανταγωνίζονται για τον έλεγχο της επαρχίας Ίντλιμπ. Στα βορειοανατολικά τη Συρίας και την περιοχή ανατολικά του Ευφράτη δρουν οι υπό κουρδικό έλεγχο και αμερικανική προστασία Συριακές Δημοκρατικές Δυνάμεις. Τέλος στα νοτιοδυτικά, στις επαρχίες Ντάραα και Κουνέιτρα βρισκόμαστε ενώπιον εξελίξεων που θα καθορίσουν το καθεστώς κυριαρχίας στην ευαίσθητη περιοχή. Παράλληλα είχαμε την εντατικοποίηση της δραστηριότητας του Ισραήλ και αύξηση των χτυπημάτων εναντίον στόχων που συνδέονται με το Ιράν και την Χεζμπολάχ στη συριακή επικράτεια.

4.2.1. Η επιχείρηση στην Ντάραα και ο ρόλος εξωτερικών δυνάμεων

Αφού ανέκτησαν τον έλεγχο των προαστίων της Δαμασκού και της Γούτα, οι δυνάμεις του Άσαντ και οι σύμμαχοί του έστρεψαν την προσοχή προς το νότο και κλιμάκωσαν τις επιχειρήσεις για την ανακατάληψη του συνόλου των εδαφών των επαρχιών Ντάραα και Κουνέιτρα. Στο παρασκήνιο της συγκεκριμένης - μη αναμενόμενης - επιχείρησης σημαντικό ρόλο φέρεται να έχει η επικοινωνία και συνεννόηση μεταξύ Ρωσίας και Ισραήλ. Η νοτιοδυτική περιοχή της Συρίας θεωρείται ιδιαίτερης σημασίας ζώνη λόγω της σπουδαιότητας που έχει για όλους τους εμπλεκόμενους εξωτερικούς δρώντες (Ισραήλ, Ρωσία, ΗΠΑ, Ιορδανία, Ιράν). Οι Ισραηλινοί έχουν τονίσει επανειλημμένα ότι δεν θα ανεχτούν την παρουσία

Ιρανών ή φιλο-ιρανικών δυνάμεων (κυρίως της Χεζμπολάχ) στην περιοχή. Οι εξελίξεις λοιπόν θα μπορούσαν να πυροδοτήσουν έναν ευρύτερο περιφερειακό πόλεμο με πρωταγωνιστές το Ιράν και το Ισραήλ. Από την πλευρά του το Αμμάν απεύχεται οποιαδήποτε αρνητική εξέλιξη λόγω της απειλής αποσταθεροποίησης που θα μπορούσε να προκαλέσει μία γενικότερη ανάφλεξη και ένα επακόλουθο μαζικό προσφυγικό ρεύμα προς την Ιορδανία.

Τα εδάφη που βρίσκονται υπό τον έλεγχο της «αντιπολίτευσης» εδώ και επτά χρόνια εντάσσονται σε «ζώνη αποκλιμάκωσης» από τον Ιούλιο του 2017. Ο σεβασμός της εκκευρίας στις εν λόγω περιοχές προβλέπεται από Μνημόνιο Αρχών που υπέγραψαν από κοινού η Ρωσία, οι ΗΠΑ και η Ιορδανία, τον Νοέμβριο του 2017,⁹⁴ και ελέγχεται από το Κέντρο Παρατήρησης του Αμμάν.⁹⁵ Πως εξηγείται λοιπόν η παραβίαση της εκκευρίας από τον Συριακό Αραβικό Στρατό και η αλλαγή της ρωσικής στάσης;

Η πλευρά του Άσαντ και η Μόσχα ανέμεναν ότι στο πλαίσιο της κατάπαυσης του πυρός η κυβέρνηση θα προχωρούσε σε ξεχωριστές «συμφωνίες συμφιλίωσης» με τους αντικαθεστωτικούς της περιοχής, κατά το πρότυπο των συμφωνιών των «πράσινων λεωφορείων» που υλοποιήθηκαν σε άλλες περιπτώσεις.⁹⁶ Ωστόσο, οι ένοπλες οργανώσεις της Ντάρρα δεν επέδειξαν συμβιβαστική διάθεση. Αντίθετα θεωρήθηκε ότι επιδιώκουν τη δημιουργία ενός αυτόνομου εδαφικού θύλακα υπό την προστασία των ΗΠΑ, όπως συμβαίνει με τους Κούρδους στο βορρά. Η άρνηση της Ουάσιγκτον να επιτρέψει το άνοιγμα της συνοριακής διάβασης του Νασίμπ ενίσχυσε την παραπάνω εκτίμηση. Αυτοί ήταν οι βασικοί λόγοι πίσω από την απόφαση του Άσαντ να ξεκινήσει την επίθεση, λαμβάνοντας επίσης υπόψη ότι αποδεσμεύτηκε και μεγάλο μέρος των κυβερνητικών δυνάμεων από άλλα μέτωπα. Επιπρόσθετα, η παρουσία σαλαφιστικών-τζιχαντιστικών οργανώσεων στην περιοχή (οι οποίες εξαιρέθηκαν

---

⁹⁴ <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2017/11/275463.html>.

⁹⁵ <http://www.jordantimes.com/news/local/amman-centre-south-syria-ceasefire-control-embarks-mission>.

⁹⁶ Οι συμφωνίες αυτές προέβλεπαν τη συνθηκολόγηση και την αποχώρηση των μαχητών των αντικαθεστωτικών οργανώσεων από περιοχές όπως η Ανατολική Γούτα με προορισμό την επαρχία του Ίντλιμπ. βλ. <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2017/03/syria-green-buses-symbol-seismic-shift-170321120600909.html>

από την συμφωνία του Νοεμβρίου του 2017) παρέχει και νομιμοποιητική κάλυψη στην επιχείρηση.

Κατά την πρώτη φάση των επιχειρήσεων του Συριακού Αραβικού Στρατού ο στόχος αναμένεται να είναι το ανατολικό τμήμα της επαρχίας Ντάρρα. Η πλευρά του Άσαντ και της Ρωσίας προσδοκούν ότι μια γρήγορη στρατιωτική επικράτηση θα αναγκάσει τις υπόλοιπες ένοπλες οργανώσεις⁹⁷ να συνθηκολογήσουν και να αποφευχθεί η περαιτέρω κλιμάκωση. Σε περίπτωση όμως που οι επιχειρήσεις συνεχιστούν σε μια δεύτερη φάση στα δυτικά της Ντάρρα και στην Κουνέιτρα, στην περιοχή δηλαδή που συνορεύει με το Γκολάν, τότε οι πιθανότητες κλιμάκωσης θα αυξηθούν ραγδαία.

Πως θα αντιδράσουν οι ΗΠΑ στην επίθεση εναντίον των Ντάρρα και Κουνέιτρα; Το Υπουργείο Εξωτερικών έχει επανειλημμένα απευθύνει προειδοποιήσεις στην κυβέρνηση της Συρίας να μην προχωρήσει στην ανακατάληψη των νοτιοδυτικών επαρχιών. Η μία επιλογή για την Ουάσιγκτον είναι η άμεση ένοπλη αντιπαράθεση με τον κυβερνητικό στρατό, η οποία όμως ενέχει τον κίνδυνο ραγδαίας επιδείνωσης της σχέσης με τη Ρωσία. Μια δεύτερη επιλογή είναι ο συμβιβασμός και η αποδοχή της επιστροφής της περιοχής στον έλεγχο της Δαμασκού υπό την προϋπόθεση ότι θα γίνουν σεβαστές οι κόκκινες γραμμές των συμμάχων της – δηλαδή ο αποκλεισμός της παρουσίας φιλο-ιρανικών δυνάμεων. Αυτή είναι η λύση που προωθεί η Μόσχα σε συνεργασία με το Ισραήλ και την Ιορδανία.⁹⁸ Διαδραματίζοντας ρόλο εγγυητή για τους Ισραηλινούς, η Ρωσία δεσμεύεται ότι δεν θα επιτρέψει σε δυνάμεις του Ιράν και της Χεζμπολάχ να δράσουν στην περιοχή. Εφόσον είναι ικανοποιημένοι οι σύμμαχοι τους και με δεδομένη την απροθυμία για ενεργότερη εμπλοκή στα συριακά ζητήματα, δεν αποκλείεται να ακολουθήσουν οι ΗΠΑ τον δρόμο του συμβιβασμού. Για την προώθηση της εν λόγω διευθέτησης που προβλέπει την μη-επέμβαση, δύναται να χρησιμοποιηθεί ως κεντρικό επιχείρημα η ανάληψη δράσης εναντίον ακραίων

---

⁹⁷ Περισσότερες από πενήντα ένοπλες οργανώσεις της Αντιπολίτευσης δρουν στη νοτιοδυτική Συρία.

⁹⁸ <https://www.jpost.com/Middle-East/Russia-Israel-agree-to-keep-Iran-and-Hezbollah-from-border-558552>.

οργανώσεων (*Χαγιάτ Ταχρίρ ας-Σαμ, Νταές*⁹⁹) που εξαιρούνται από τη συμφωνία εκκευρίας.

4.2.2. Εξελίξεις στις υπό τουρκική κατοχή συριακές επαρχίες

Όσον αφορά την κατάσταση στη βορειοδυτική Συρία αυτό που παρατηρείται είναι η αύξηση της τουρκικής δραστηριότητας και η επιδίωξη επέκτασης της ζώνης ελέγχου της Άγκυρας ανατολικότερα, με πρώτο στόχο την περιοχή του Μανμπίζ. Η Τουρκία έχει καταφέρει έπειτα από την ολοκλήρωση των επιχειρήσεων «Ασπίδα του Ευφράτη» και «Κλάδος Ελαίας» - και με την ανοχή της Ρωσίας - να ασκεί άμεσο έλεγχο επί μίας εδαφικά συνεχούς περιοχής που εκτείνεται από το Αφρίν μέχρι τον ποταμό Ευφράτη, με εξαίρεση τους θύλακες του Ταλ Ριφάατ και του Μανμπίζ. Επίσης διατηρεί σημαντικά ερείσματα στην επαρχία Ίντλιμπ, όπου οι αντικαθεστωτικές οργανώσεις συγκρούονται μεταξύ τους για την κατάκτηση της εξουσίας. Λαμβάνοντας υπόψη τις περιοχές άμεσου και έμμεσου ελέγχου στη συριακή επικράτεια και τους πολυάριθμους Σύρους πρόσφυγες σε τουρκικό έδαφος, συνάγεται ότι η Άγκυρα μπορεί να έχει καθοριστική επίδραση επί του ενός τετάρτου σχεδόν του συριακού πληθυσμού.

Η συριακή πολιτική της Τουρκίας, που έχει προκαλέσει μία πρωτοφανή κρίση στις σχέσεις της με τις ΗΠΑ και τους δυτικούς της συμμάχους έχει ως διακηρυγμένο κεντρικό στόχο την αντιμετώπιση και εξάλειψη του κουρδικού κινήματος αυτοδιάθεσης στα νότια σύνορά της. Με πρόσχημα την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας των Λαϊκών Μονάδων Προστασίας (YPG) όμως, η Άγκυρα φαίνεται να επιδιώκει την αναβάθμιση και παγίωση του ρόλου της στη Συρία, στηριζόμενη στους δεσμούς που έχει δημιουργήσει με τοπικούς παράγοντες (που προέρχονται κατά κύριο λόγο από τη κοινότητα των Τουρκομάνων). Η απόπειρα «τουρκοποίησης» των συριακών επαρχιών είναι εμφανής τόσο σε συμβολικό επίπεδο (επιγραφές στην τουρκική γλώσσα, τουρκικές σημαίες σε κτίρια διοίκησης), όσο και σε πιο ουσιαστικά ζητήματα (υποχρεωτική εκμάθηση της

---

⁹⁹ Στην περιοχή νοτίως της Κουνέιτρα που συνορεύει με το Γκολάν υφίσταται ένας θύλακας που ελέγχεται πλήρως από τη σαλαφιστική-τζικαντιστική οργάνωση *Τζάις Χάλιντ Ιμπν αλ-Ουάλιντ*, παραφυάδα του Νταές.

τουρκικής γλώσσας στα σχολεία, Τούρκοι διοικητές που συντονίζουν την ανοικοδόμηση της περιοχής,¹⁰⁰ χρήση της τουρκικής λίρας στις συναλλαγές).¹⁰¹

Η Ρωσία επιτρέπει και υποστηρίζει την τουρκική δράση όσο προκαλούνται ρήγματα στη συμμαχία του ΝΑΤΟ. Από την πλευρά τους οι ΗΠΑ καταβάλουν προσπάθειες να συμβιβάσουν την πολιτική υποστήριξης του μοναδικού τους πιστού συμμάχου στο συριακό πεδίο, δηλαδή των Κούρδων του ΥΡΓ, με την ικανοποίηση των τουρκικών αιτημάτων. Οι απόπειρες προσέγγισης Άγκυρας-Ουάσιγκτον για την ομαλοποίηση των σχέσεών τους οδήγησε σε συμφωνία των Υπουργών Εξωτερικών Μάικ Πομπέο και Μεβλούτ Τσαβούσογλου κατά τη συνάντηση της 4ης Ιουνίου, που προβλέπει τη σταδιακή αποχώρηση του ΥΡΓ από το Μανμπίζ και τη διεξαγωγή κοινών περιπολιών τουρκικών και αμερικανικών δυνάμεων. Ο Οδικός Χάρτης¹⁰² άρχισε να εφαρμόζεται, αν και οι όροι του δεν έχουν αποσαφηνιστεί πλήρως, καθώς Αμερικανοί και Τούρκοι αξιωματούχοι παρουσιάζουν διαφορετικές εκδοχές. Παράλληλα, στο Ταλ Ριφάατ, αποφασίστηκε με ρωσική πρωτοβουλία η εκκένωση της πόλης από κουρδικές δυνάμεις, η αντικατάστασή τους από Ρώσους και Τούρκους παρατηρητές και η επιστροφή των κατοίκων που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την πόλη στη διάρκεια του πολέμου. Μετά την εκδίωξη των κουρδικών δυνάμεων από τα εδάφη δυτικά του Ευφράτη, η Τουρκία δηλώνει ότι το επόμενο στάδιο θα είναι η εκμηδένιση του ΥΡΓ και στα ανατολικά του ποταμού κατά μήκος των τουρκο-συριακών συνόρων.

Το κλειδί για τις εξελίξεις στη βόρεια Συρία είναι η στάση των ΗΠΑ και η απόφαση που καλείται να πάρει η αμερικανική ηγεσία σχετικά με τη συνέχιση των υποστήριξης των Συριακών Δημοκρατικών Δυνάμεων ή την απόσυρση από την περιοχή και την εγκατάλειψη των Κούρδων. Ο μοναδικός δρόμος για να έχει η Ουάσιγκτον κάποιο ρόλο στη μεταπολεμική Συρία είναι η παραμονή της στον βορρά. Σε αντίθετη περίπτωση οι Κούρδοι της Συρίας θα πρέπει να αναζητήσουν εναλλακτικές λύσεις για να αποφύγουν μία γενικευμένη σύγκρουση με την

---

¹⁰⁰ Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση του Σενολ Εσμέρ, ενός πρώην Τούρκου αξιωματούχου της επαρχίας Γκαζιαντέπ, ο οποίος είναι επικεφαλής της ανοικοδόμησης της πόλης Αλ-Μπάμπι.

¹⁰¹<https://apnews.com/3adcaa2b9b214465bb9e61d8427ab774/Blurring-the-border,-Turkey-deepens-roots-in-northern-Syria>.

¹⁰²<https://www.dailysabah.com/diplomacy/2018/06/04/turkey-will-not-settle-for-less-than-destruction-of-pkk-in-manbij-as-roadmap-drawn>.

Τουρκία. Σύμφωνα με αναλυτές¹⁰³ έχουν ήδη ανοίξει διαύλους επικοινωνίας με τον Άσαντ και, υπό ορισμένες συνθήκες, ένα πιθανό σενάριο θα ήταν η επιστροφή του Συριακού Αραβικού Στρατού στις βόρειες επαρχίες, με αντάλλαγμα την απόδοση μερικής αυτονομίας στους Κούρδους από την κυβέρνηση της Δαμασκού. Τέλος, αναφορικά με την τουρκική παρουσία στη βόρεια Συρία θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το έργο διατήρησης της τάξης και της ασφάλειας θα είναι πολύ δύσκολο για τις τουρκικές δυνάμεις κατοχής. Η συνύπαρξη ανταγωνιζόμενων φιλο-τουρκικών ένοπλων οργανώσεων (ορισμένες εκ των οποίων έχουν κυρίως εγκληματική δράση) και η διεύρυνση της κουρδικής αντίστασης σε συνδυασμό με τις οικονομικές δυσχέρειες και τον αυξημένο αριθμό του εσωτερικά εκτοπισμένου πληθυσμού δημιουργούν μια εκρηκτική κατάσταση.

4.2.3. Η κατάσταση στο Ίντλιμπ

Στην επαρχία του Ίντλιμπ επικρατεί ανομία και εντείνονται τα προβλήματα λόγω των ανταγωνιστικών σχέσεων και των βίαιων συγκρούσεων μεταξύ των αντικαθεστωτικών οργανώσεων. Οι συμφωνίες εκχειρίας μεταξύ της κυβέρνησης και της ένοπλης αντιπολίτευσης, με τη διαμεσολάβηση της Ρωσίας, προκάλεσαν τη μετακίνηση μεγάλου αριθμού μαχητών και άμαχου πληθυσμού από διάφορες περιοχές της Συρίας στο Ίντλιμπ. Το φαινόμενο των «πράσινων λεωφορείων» επηρέασε σε σημαντικό βαθμό τους τοπικούς συσχετισμούς ισχύος σε μία περιοχή όπου ισχυρότεροι δρώντες είναι οι οργανώσεις Χαγιάτ Ταχρίρ ας-Σαμ (μετεξέλιξη του σαλαφιστικού-τζιχαντιστικού Μετώπου αλ-Νούσρα) και Αχράρ ας-Σαμ. Παράλληλα έχει παρατηρηθεί η αναβίωση πυρήνων του Νταές, οι οποίοι προχωρούν σε τρομοκρατικές επιθέσεις.¹⁰⁴ Η Τουρκία έχει σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις, καθώς ο ανεφοδιασμός και η οικονομική επιβίωση των οργανώσεων εξαρτάται από την πρόσβασή τους στην τουρκική επικράτεια. Επιπρόσθετα, η Άγκυρα έχει αναλάβει τον ρόλο του επιτηρητή της εκχειρίας με την κυβέρνηση

---

¹⁰³ <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2018/06/turkey-syria-what-pushes-kurds-deal-with-regime.html>

¹⁰⁴ http://orient-news.net/en/news_show/117196/0/Opposition-captures-ISIS-affiliated-cell-members-in-Idlib

Άσαντ, έχοντας παρουσία σε δώδεκα βάσεις παρατήρησης στα όρια της επαρχίας.¹⁰⁵

Οι κυβερνητικές δυνάμεις έχουν ήδη πραγματοποιήσει μικρής κλίμακας επιθέσεις εναντίον στόχων εντός του Ίντλιμπ και η Τουρκία δεν έχει αντιδράσει. Το πλαίσιο των συμφωνιών της Ασάνα που οδήγησε στη δημιουργία των «ζωνών αποκλιμάκωσης» εξαιρεί από την εκεχειρία τις ακραίες ριζοσπαστικές ισλαμιστικές οργανώσεις. Υφίσταται συνεπώς, όπως και στην περίπτωση της Ντάραα, ένα παράθυρο στις συμφωνίες κατάπαυσης του πυρός το οποίο εκμεταλλεύεται η κυβέρνηση. Και σε αυτήν την περίπτωση ο ρόλος της Ρωσίας θα είναι καθοριστικός για τις εξελίξεις. Ο κίνδυνος κλιμάκωσης της σύγκρουσης μεταξύ του καθεστώτος Άσαντ και των αντικαθεστωτικών του Ίντλιμπ προβληματίζει την Άγκυρα. Σε περίπτωση γενικευμένης σύγκρουσης, τα 3,7 εκατομμύρια πληθυσμού που έχουν συγκεντρωθεί στο Ίντλιμπ δεν θα έχουν εναλλακτικό προορισμό πέρα από τα εδάφη της Ασπίδας του Ευφράτη, το Αφρίν, αλλά και την ίδια την Τουρκία. Αν η διατήρηση του ελέγχου στα κατεχόμενα συριακά εδάφη αποτελεί σήμερα δύσκολη υπόθεση για τις τουρκικές δυνάμεις, η μετακίνηση των πολυάριθμων μαχητών σε αυτά θα οδηγήσει πιθανότατα σε κατάρρευση της όποιας τάξης.

4.3. Εξελίξεις στη Λιβύη

Υπό την αιγίδα του Γάλλου Προέδρου Εμανουέλ Μακρόν, πραγματοποιήθηκε στις 29 Μαΐου στο Παρίσι διεθνής συνάντηση για το μέλλον της Λιβύης. Σκοπός της διάσκεψης ήταν η άσκηση πιέσεων από διεθνείς παράγοντες προς του Λίβυους ηγέτες για τη διεξαγωγή εκλογών εντός του 2018, οι οποίες αναμένεται να συμβάλουν στη σταθεροποίηση της χώρας. Στη συνάντηση συμμετείχαν ο ηγέτης του Λιβυκού Εθνικού Στρατού Χαλίφα Χαφτάρ, ο Πρωθυπουργός της κυβέρνησης της Τρίπολης, Φαγιέζ αλ-Σαράζ και οι επικεφαλής των κοινοβουλίων του

---

¹⁰⁵ <http://www.hurriyetdailynews.com/turkey-finishes-setting-up-observation-posts-in-idlib-131919>

Τομπρούκ και της Τρίπολης. Αναφορικά με τους εμπλεκόμενους εξωτερικούς παράγοντες, στη διάσκεψη ήταν παρόντες ο ειδικός απεσταλμένος του ΟΗΕ Γκασάν Σαλαμέ, οι αντιπρόσωποι των πέντε μόνιμων κρατών-μελών του ΟΗΕ, των κρατών που συνορεύουν με τη Λιβύη, αλλά και της Ιταλίας, των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων, της Τουρκίας και του Κατάρ.

Αποτέλεσμα της συνάντησης ήταν η επίτευξη συμφωνίας σχετικά με έναν Οδικό Χάρτη που θα οδηγήσει σε κοινοβουλευτικές και προεδρικές εκλογές έως την 10^η Δεκεμβρίου. Η κοινή διακήρυξη αποτελείται από οκτώ σημεία μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνονται ο σεβασμός των αποτελεσμάτων των εκλογών και η ενοποίηση των παράλληλων κρατικών θεσμών, όπως η Κεντρική Τράπεζα της Λιβύης. Την απόφαση έσπευσε να υποστηρίξει το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ.¹⁰⁶ Οι τέσσερις Λίβυοι πολιτικοί, αν και συμφώνησαν προφορικά να εργαστούν από κοινού για την εφαρμογή του οδικού Χάρτη, αρνήθηκαν να υπογράψουν την τελική διακήρυξη. Οι δυσκολίες εφαρμογής της συμφωνίας είναι σημαντικές και εκφράζονται επιφυλάξεις για την προοπτική προόδου, λαμβάνοντας υπόψη ότι η προηγούμενη συνάντηση των Χαφτάρ και Σαράζ στο Παρίσι τον Ιούλιο του 2017 δεν είχε τα αποτελέσματα που αναμένονταν. Πριν τις εκλογές θα πρέπει να δρομολογηθεί η διαδικασία αλλαγής του Συντάγματος, η οποία θα αποτελέσει την πρώτη δοκιμασία για το σχέδιο σταθεροποίησης.

Εν τω μεταξύ, οι δυνάμεις του Λιβυκού Εθνικού Στρατού ανακατέλαβαν έπειτα από επιχείρηση που ξεκίνησε στα μέσα Μαΐου το μεγαλύτερο μέρος της Ντέρνα, της μοναδικής πόλης της Ανατολικής Λιβύης που βρισκόταν εκτός ελέγχου του Χαφτάρ. Η Ντέρνα αποτελούσε προπύργιο ακραίων ισλαμιστικών ένοπλων οργανώσεων, ενώ μετά τις επιχειρήσεις στην πόλη παραμένουν ολιγάριθμοι πυρήνες μαχητών. Παράλληλα σημειώθηκε αναζωπύρωση των συγκρούσεων στην μεγάλης οικονομικής σπουδαιότητας περιοχή της «Ημισελήνου του Πετρελαίου». Οι λιμενικές υποδομές του Ρας Λανούφ και του Εσ-Σίντερ, που βρίσκονται υπό τον έλεγχο του Χαφτάρ από το 2016 δέχτηκαν επίθεση από ένοπλη ομάδα υπό τον Ιμπραήμ Τζαθράν που ανάγκασε σε προσωρινή

---

¹⁰⁶ <https://www.apnews.com/7bba8bd314fb4214931a665f1c02c4d1/UN-backs-elections-in-Libya-which-rivals-want-in-December>

αποχώρηση τις δυνάμεις του Λιβυκού Εθνικού Στρατού. Ο επικεφαλής της Επιτροπής Άμυνας και Ασφάλειας του Κοινοβουλίου του Τομπρούκ κατηγορήσε την Τουρκία, το Κατάρ και την Ιταλία ότι υποκίνησαν την επίθεση.¹⁰⁷ Από τις συγκρούσεις προκλήθηκαν σημαντικές καταστροφές και κατά συνέπεια σημειώθηκε μείωση των εξαγωγών πετρελαίου, που αποτελεί τη βασική πηγή εσόδων για τη χώρα. Ο Χαφτάρ απάντησε με αεροπορικές επιθέσεις εναντίον των μαχητών του Τζαθράν και ανακατέλαβε τα λιμάνια σε σύντομο χρονικό διάστημα. Σημαντικότερη επίπτωση της σύγκρουσης, ωστόσο, ήταν η απόφαση του Χαφτάρ να στερήσει εφεξής τα έσοδα από τις εξαγωγές πετρελαίου από την Κεντρική Τράπεζα της Τρίπολης και να τα κατευθύνει στην παράλληλη Κεντρική Τράπεζα που εδρεύει στη Βεγγάζη. Η απόφαση αυτή προκάλεσε προβληματισμό και αντιδράσεις από τους περισσότερους διεθνείς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένου του ΟΗΕ.

---

¹⁰⁷ <https://www.libyaobserver.ly/news/tobruk-mp-qatar-turkey-and-italy-are-behind-attack-oil-crescent-region>

5. ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ

Στους ρυθμούς του προεκλογικού πυρετού κινήθηκε η πολιτική στη Νοτιοανατολική (ΝΑ) Μεσόγειο επηρεάζοντας άμεσα τις εξελίξεις σε Κυπριακό, καθώς και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Χαρακτηριστική η δήλωση του ηγέτη του ακροδεξιού κόμματος ΜΗΡ Ντεβλέτ Μπαχτσελί: «η Κύπρος είναι τουρκική και θα παραμείνει τουρκική».¹⁰⁸ Παρόλα αυτά η Κυπριακή Δημοκρατία (ΚΔ) δεν παραμένει αδρανής. Αντιθέτως εμβαθύνει τις σχέσεις της με τον αμερικανικό και γαλλικό παράγοντα, που – και’ αυτήν – δύνανται να διαδραματίσουν τον ισχυρότερο αποτρεπτικό δρώντα στα ενεργειακά της πλάνα απέναντι στις προκλήσεις της Τουρκίας. Σε ό,τι αφορά την Ελληνική Δημοκρατία, οι επαφές της με κράτη της Ανατολικής Μεσογείου ήταν πυκνές και σημαντικές. Μέσω των πολυεθνικών ασκήσεων, Ελλάδα και Κύπρος στέλνουν μήνυμα προς πάσα κατεύθυνση που επιβουλεύεται αλλαγής του status quo στην περιοχή. Ξεκάθαρος στόχος, κατά δήλωση του Έλληνα Υπουργού Άμυνας μετά τη συνάντησή του με τον Κύπριο ομόλογό του: «Μαζί σχεδιάζουμε, μαζί αποφασίζουμε, μαζί χτίζουμε το μέλλον και όχι μόνο το μέλλον του εθνικού κορμού της Ελλάδας και της Κύπρου, αλλά χάρη στη σταθερότητα την οποία έχουν επιδείξει η Ελλάδα και η Κύπρος, σε δύσκολες στιγμές στην ευρύτερη περιοχή, χτίζουμε έναν πυλώνα σταθερότητας που εκτείνεται προς τα νότια με την Αίγυπτο, προς τα ανατολικά με την Ιορδανία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Λίβανο, αλλά και προς τα βόρεια, μέσω της Ελλάδος, με τις βαλκανικές χώρες».¹⁰⁹

---

¹⁰⁸ *Ο Φιλελεύθερος*, «Μπαχτσελί: Η Κύπρος είναι και θα παραμείνει τουρκική», 11/6/2018, <http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/538459/bachtsele-i-kypros-einai-kai-tha-parameinei-toyrkiki>.

¹⁰⁹ Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, «Δήλωση ΥΕΘΑ Πάνου Καμμένου μετά τη συνάντησή του με τον Υπουργό Άμυνας της Κυπριακής Δημοκρατίας Σάββα Αγγελίδη στη Λάρνακα», 21/06/2018, <http://www.mod.mil.gr/mod/el/content/show/36/A161058>.

5.1. Τριμερείς συνεργασίες

Η τέταρτη τριμερής Ελλάδα-Κύπρου-Ισραήλ που πραγματοποιήθηκε στη Λευκωσία στις 8 Μαΐου, είναι ιδιαίτερα σημαντική λόγω της τουρκικής προκλητικότητας απέναντι και στα τρία κράτη. Σε αυτήν, λοιπόν, αποφασίσθηκε αμυντική εμβάθυνση όχι μόνο σε επίπεδο ασκήσεων, αλλά και σε επίπεδο επιχειρήσεων. Με την υπογραφή συμφωνίας για κοινές περιπολίες πολεμικών πλοίων Ελλάδας και Ισραήλ στην Ανατολική Μεσόγειο, το Ισραήλ θα συνεισφέρει με κάποια κορβέτα, ενώ η Ελλάδα με φρεγάτα. Όλα τείνουν προς την κατεύθυνση δημιουργίας ενός κοινού αμυντικού χώρου, ο οποίος εκτείνεται από την Κρήτη ως την Κύπρο, και από εκεί ως τις ακτές του Ισραήλ. Στον σχεδιασμό αυτό θα συνδράμει η λειτουργία ενός ραντάρ στα ανατολικά της Κρήτης, με την ενεργό σύμπραξη του Ισραήλ, ώστε να υπάρχει παρακολούθηση της θαλάσσιας περιοχής που θα εκτείνεται από τη Ζάκρο ως το Τελ-Αβίβ. Η εμβέλεια του ραντάρ εκτιμάται ως ιδιαίτερα αυξημένη.¹¹⁰

Στη δεύτερη τριμερή συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στη Λάρνακα (22.06.2018) οι τρεις Υπουργοί Άμυνας Κύπρου, Ελλάδος και Ισραήλ, συζήτησαν για θέματα ασφαλείας στην Ανατολική Μεσόγειο, αλλά και τη διερεύνηση τομέων συνεργασίας, όπως κοινές ασκήσεις και εκπαιδευτικές δραστηριότητες των Ενόπλων Δυνάμεων των τριών χωρών. Επισημαίνεται ότι συζητήθηκε η εμβάθυνση της αμυντικο-τεχνολογικής συνεργασίας, με την πραγματοποίηση του πρώτου συνεδρίου αμυντικών βιομηχανιών, που θα θέσει τις βάσεις για συνέργεια, ώστε να προάγει τις κοινές επιχειρησιακές απαιτήσεις, αλλά και την αξιοποίηση των δυνατοτήτων των αμυντικών βιομηχανιών των τριών χωρών. Την προηγούμενη μέρα έλαβε χώρα συνάντηση των Υπουργών Άμυνας Κύπρου και Ελλάδας, κατά την οποία συζητήθηκαν διμερή θέματα περιφερειακής συνεργασίας, ασφάλειας, αμυντικής διπλωματίας και στρατιωτικών επιχειρησιακών προγραμμάτων.¹¹¹

---

¹¹⁰ Η Καθημερινή, «Τριμερής συμπράξεις λόγω 'Πορθητή', 03/06/2018, <http://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/trimeris-sympraxeis-logo-porthiti>.

¹¹¹ Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, «Δήλωση ΥΕΘΑ Πάνου Καμμένου μετά την ολοκλήρωση της 2ης τριμερούς συνάντησης των Υπουργών Άμυνας Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ στην Κύπρο», 22/02/2018, <http://www.mod.mil.gr/mod/el/content/show/36/A161146>. «Θέματα ασφάλειας στη συνάντηση των υπουργών Άμυνας Κύπρου – Ελλάδας – Ισραήλ», <https://hellasjournal.com/2018/06/themata-asfaleias-sti-synantisi-ton-ypourgon-amynas->

Στο οικονομικό πεδίο αξίζει να αναφερθεί η τριμερής Κύπρου, Ελλάδος και Μάλτας στον τομέα της ναυτιλίας. Κατά την 6η μεταξύ των τριών χωρών συνάντηση αποσαφηνίστηκαν οι δίαυλοι επικοινωνίας σε επιχειρησιακό επίπεδο, ώστε να ενισχυθεί περαιτέρω η ήδη στενή συνεργασία σε τεχνοκρατικό επίπεδο με πιο πυκνές συνεννοήσεις μεταξύ των τριών χωρών.¹¹²

Τέλος, για την Κυπριακή Δημοκρατία «οι τριμερείς συνεργασίες που αναπτύσσει η Κύπρος αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση ευρύτερων κοινών στόχων, οι οποίοι θα οδηγήσουν στην ενίσχυση της σταθερότητας, της ειρήνης και της ευημερίας στην περιοχή».¹¹³ Το ανωτέρω, σε συνδυασμό με την εκπεφρασμένη επιθυμία των Υπουργών Άμυνας Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ να μετατραπεί η Μεσόγειος σε περιοχή σταθερότητας, ώστε σύμφωνα με τον Έλληνα Υπουργό Άμυνας να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία μίας Μεσογειακής Ένωσης, αποτελούν ευοίωνες δηλώσεις για τη σταθερότητα στην περιοχή.¹¹⁴

5.2. Κυπριακή Δημοκρατία

5.2.1. Άμυνα

Το δίμηνο αυτό καταγράφηκαν τόσο επισκέψεις και συμφωνίες με φιλικές χώρες όσο και σημαντικές επιχειρησιακές ασκήσεις που προάγουν το επίπεδο των ενόπλων δυνάμεων της Κυπριακής Δημοκρατίας (ΚΔ). Η Εθνική Φρουρά για πρώτη φορά συνεργάστηκε αρμονικά με τον δυτικό συνασπισμό στον πόλεμο κατά

---

kyproy-elladas-israil/· Συνάντηση των υπουργών Εθνικής Άμυνας Ελλάδας και Κύπρου σήμερα στη Λάρνακα, <https://hellasjournal.com/2018/06/synantisi-ton-yπουργon-ethnikis-amynas-elladas-kai-kyproy-simera-sti-larnaka/>.

¹¹² *Η Καθημερινή*, «Ενώνουν δυνάμεις για την ναυτιλία Κύπρος, Μάλτα και Ελλάδα», 18/05/2018, <http://www.kathimerini.com.cy/gr/oikonomiki/oikonomia/enwnoyn-dynameis-gia-tin-naytilia-kypros-malta-ellada>.

¹¹³ Δήλωση του Προέδρου της Βουλής των Αντιπροσώπων Δημήτρη Συλλούρη στις εργασίες της 5ης Συνόδου των Προέδρων των Κοινοβουλίων - μελών της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης της Ένωσης για τη Μεσόγειο (Κ.Σ. ΕγΜ) στο Κάιρο· *Η Καθημερινή*, «Συλλούρης: Οι τριμερείς αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση ευρύτερων κοινών στόχων», 28/04/2018, <http://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/sylloyris-oi-trimereis-aposkopoy-n-stin-exypiretisi-eyryteron-koinwn-stoxon>.

¹¹⁴ *Hellas Journal*, «Γεννιέται η Μεσογειακή Ένωση, δήλωσε ο Καμμένος: Τριμερής συνάντηση με Κύπρο-Ισραήλ», 30/06/2018, <https://hellasjournal.com/2018/06/quot-me-tin-kypro-kai-to-israil-apotrepy-me-kathe-proklisi-asfaleias-quot-dilose-o-kammenos/Oi-trimereis-aytes-synergasies>.

του Ισλαμικού Κράτους. Αξιομνημόνευτο το ότι μέσα από τη συμμετοχή της στην PESCO, που λειτουργεί παράλληλα με την Βορειοατλαντική Συνεργασία, όπως ο Συνεταιρισμός για την Ειρήνη, καταδεικνύεται το ενδιαφέρον της κυβέρνησης να διασυνδεθεί περισσότερο η Κύπρος με τις Δυτικές δομές.¹¹⁵

Στις 06.06.2018 ο Κύπριος Υπουργός Άμυνας Σάββας Αγγελίδης πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στο Ισραήλ, όπου συναντήθηκε με τον ομόλογό του Avigdor Liberman. Οι συζητήσεις των αντιπροσωπειών των δύο Υπουργείων περιστράφηκαν γύρω από θέματα διμερών σχέσεων και τρόπους για την περαιτέρω ενίσχυσή τους. Στην ατζέντα φυσικά ήταν τα θέματα περιφερειακής ασφάλειας, ο ρόλος της Κύπρου στην ευρύτερη περιοχή, αλλά και το Κυπριακό.¹¹⁶

Στις 11 Ιουνίου ο Υπουργός Άμυνας μετέβη στο Παρίσι για να συναντηθεί με τη Γαλλίδα ομόλογό του Φλοράνς Παρλί. Συζητήθηκαν θέματα διμερών σχέσεων, αλλά και η συνεργασία στο πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας.¹¹⁷ Επίσης, κατά την επίσκεψη του Υπουργού Ενόπλων Δυνάμεων του Ηνωμένου Βασιλείου Μαρκ Λάνκαστερ στην Κύπρο (22.06.2018) υπεγράφη ένα νέο πρόγραμμα διμερούς αμυντικής συνεργασίας (BDCP). Ο Βρετανός Υπουργός υπογράμμισε τη βούληση της χώρας του να συνεχιστεί η άριστη συνεργασία και μετά την έξοδο της Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση που έχει προγραμματιστεί για το 2019.¹¹⁸ Τέλος, ο γενικός διευθυντής του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Αμυντικής Συνεργασίας κάλεσε την ΚΔ να δημιουργήσει στενότερους δεσμούς με την Οργανισμό προκειμένου να ενισχύσει την ασφάλεια και να

---

¹¹⁵ *Η Καθημερινή*, «Ξεκάθαρος ο δυτικός προσανατολισμός της Κύπρου», 5/6/2018, <http://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/xekatharos-o-dytikos-prosanatolismos-tis-kyproy>.

¹¹⁶ Επίσημη επίσκεψη στο Ισραήλ πραγματοποιεί αύριο ο Υπουργός Άμυνας Σάββας Αγγελίδης <https://hellasjournal.com/2018/06/episimi-episkepsi-sto-israil-pragmatopii-avrio-o-ypourgos-amynas-savvas-angelidis/>.

¹¹⁷ *Hellas Journal*, «Στο Παρίσι ο Κύπριος υπουργός Άμυνας: Θα συναντηθεί με τη Γαλλίδα ομόλογό του», 11/06/2018, <https://hellasjournal.com/2018/06/sto-parisi-o-kyprios-ypourgos-amynas-tha-synantithi-me-ti-gallida-omologo-tou/>.

¹¹⁸ *Ο Φιλελεύθερος*, «Μ. Λάνκαστερ: Ρόλο-κλειδί στην ασφάλεια έχουν οι Βάσεις», 24/06/2018, <http://private.philenews.com/eidiseis/politiki/article/544744/m-lankaster-oi-baseis-rolos-kleidi-stin-asfaleia>.

συμβάλει στην εξομάλυνση του στρατιωτικού σχεδιασμού και των δαπανών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹¹⁹

Στο επιχειρησιακό επίπεδο, από τις 23 έως 25 Μαΐου διεξήχθη στην Κύπρο, υπό τη διεύθυνση του Κέντρου Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης του Υπουργείου Άμυνας της Κύπρου, η πολυεθνική διακλαδική άσκηση «ΑΡΓΟΝΑΥΤΗΣ 2018». Επίσης, προσωπικό των ειδικών δυνάμεων του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Φρουράς (ΓΕΕΦ) συνεκπαιδεύθηκε με την Μοίρα Αμφιβίων Καταδρομών (08-22.05.2018) στην Αττική.¹²⁰

5.2.2. Εξωτερική Πολιτική

Μετά και τις επαφές του Προέδρου του ΔΥ.ΣΗ Αβέρωφ Νεοφύτου στις ΗΠΑ, αλλά και με τη συνάντησή του με την πρέσβη των ΗΠΑ, η ΚΔ βρίσκεται στην διαδικασία ένταξης της στον «Συνεταιρισμό για την Ειρήνη». Επίσης, συντονισμένες προσπάθειες καταβάλλονται για την άρση του εμπάργκο όπλων από τις ΗΠΑ προς την ΚΔ, με προσπάθειες τόσο του Hellenic American Leadership Council, όσο και εκ μέρους του επικεφαλής της μειοψηφίας στην Επιτροπή Εξωτερικών Σχέσεων της αμερικανικής Γερουσίας Ρόμπερτ Μενένιεζ. Ανάλογο νομοσχέδιο έχει ήδη κατατεθεί στη Βουλή των Αντιπροσώπων από τον Ντέιβιντ Σιτσιλίνε.¹²¹

Η ΚΔ συνεχίζει τις προσπάθειες αξιοποίησης της ΕΕ. Μετά από την συνάντηση του Υπουργού Εξωτερικών Νίκου Χριστοδουλίδη με την Αυστριακή ομόλογό του Karin Kneissl, με αφορμή την έναρξη της Αυστριακής Προεδρίας της ΕΕ που ξεκινά την 1^η Ιουλίου, τέθηκαν επί τάπητος θέματα της Ανατολικής Μεσογείου, το Κυπριακό, αλλά και το Brexit. Ο Υπουργός Εξωτερικών τόνισε τη

---

¹¹⁹ *Defense News*, “EU defense agency urges island nation Cyprus to boost security ties”, 05/06/2018, https://www.defensenews.com/global/europe/2018/06/05/eu-defense-agency-urges-island-nation-cyprus-to-boost-security-ties/?utm_source=Sailthru&utm_medium=email&utm_campaign=DNR%20DFN%206/5/18&utm_term=Editorial%20-%20Daily%20News%20Roundup.

¹²⁰ Γενικό Επιτελείο Εθνικής Αμύνης, «Συνεκπαιδευση Ζ' ΜΑΚ με Προσωπικό Ειδικών Δυνάμεων ΓΕΕΦ», 22/05/2018, <http://www.geetha.mil.gr/el/briefing-el/press-el/6629-synekpaidesysh-z'-mak-me-proswpiko-eidikwn-dynamewn-geef.html>.

¹²¹ *Ο Φιλελεύθερος*, «Πινγκ πονγκ με τα εμπάργκο όπλων στις ΗΠΑ», 27/5/18, <http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/531712/pingg-pongg-me-ta-emparggo-oplou-stis-ipa>.

σημασία της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου και την ανάγκη ενίσχυσης του διαλόγου της ΕΕ με τις χώρες της περιοχής, καθώς και τον ρόλο που η ΚΔ μπορεί να διαδραματίσει προς αυτήν την κατεύθυνση, δεδομένου και των αγαστών σχέσεων που διατηρεί η ίδια με όλα τα γειτονικά κράτη.¹²²

Από τις θετικές εξελίξεις του διμήνου, το κείμενο των «Συμπερασμάτων» για την Τουρκία που υιοθετήθηκε (26.06.2018) από το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων της ΕΕ. Στα συμπεράσματα επιρρίπτονται ευθύνες στην Τουρκία για τα ζητήματα της ασφάλειας και των εγγυήσεων και προειδοποιείται η Τουρκία ότι δεν πρόκειται να ανοίξουν διαπραγματευτικά κεφάλαια, εάν η ίδια δεν ανταποκριθεί και δεν εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της απέναντι στην ΕΕ, έναντι όλων των κρατών μελών, και φυσικά έναντι της ΚΔ.¹²³

Ωστόσο, η ΕΕ, παρά τις προσπάθειες, απεδέχθη τη συμμετοχή της Τουρκίας σε ομάδα 8 συνολικά χωρών, οι οποίες θα αρχίσουν διαβουλεύσεις με την Ευροπολ για την ανταλλαγή πληροφοριών που αφορούν προσωπικά δεδομένα. Σημειώνεται ότι η ΚΔ δεν είχε το δικαίωμα βέτο, ενώ η Κομισιόν είχε φροντίσει να «πακετοποιήσει» τις οκτώ χώρες, ούτως ώστε ενδεχόμενη προσπάθεια απόρριψης της έναρξης διαβουλεύσεων Τουρκίας-Ευροπολ θα λειτουργούσε σε βάρος και των άλλων 7 χωρών, δηλαδή του Λιβάνου, της Αιγύπτου, της Ιορδανίας, του Ισραήλ, της Αλγερίας, του Μαρόκου και της Τυνησίας.¹²⁴

Άλλη μία εξέλιξη, που αφορά τη στάση της ΕΕ, είναι η συστηματική προσπάθεια κύκλων των Βρυξελλών που αποσκοπούν στην εναρμόνιση των Τ/Κ με το ευρωπαϊκό κεκτημένο, χωρίς προηγούμενη λύση του Κυπριακού. Σκοπός, η ανάδειξη της τουρκοκυπριακής κοινότητας ως οντότητας που θα μπορούσε να αποκτήσει αυτόνομες σχέσεις με την ΕΕ. Με επιστολή του (15.06.2016) ο Πρόεδρος Αναστασιάδης ενημέρωσε τον Ζαν Κλοντ Γιούνκερ ότι η «εξοικείωση»

---

¹²² *Hellas Journal*, «Νίκος Χριστοδουλίδης στη Βιέννη: Κυπριακό και Ανατολική Μεσόγειος στην ατζέντα», 14/06/2018, <https://hellasjournal.com/2018/06/nikos-christodoylidis-sti-vienni-kypriako-kai-anatoliki-mesogeios-stin-atzenta/>.

¹²³ *Hellas Journal*, «Η ευρωπαϊκή προοπτική της Τουρκίας, “περνά” και από το Κυπριακό, τονίζουν οι 28 της ΕΕ», 26/06/2018, <https://hellasjournal.com/2018/06/h-eyropaiki-prooptiki-tis-toyrkias-quot-perna-quot-kai-apo-to-kypriako-tonizoyn-oi-28-tis-ee/>.

¹²⁴ Ο Φιλελεύθερος, «Πλάτες Γιούνκερ στην Τουρκία για Ευροπολ», 6/6/2018, <http://private.philenews.com/eidiseis/politiki/article/535547/plates-goynker-stin-toyrkia>.

των Τουρκοκυπρίων με το κοινοτικό κεκτημένο, στο πλαίσιο της *ad hoc* δικαιοδικής επιτροπής, θα έπρεπε να κινείται παράλληλα με τις απευθείας διαπραγματεύσεις και όχι να αποτελεί μίαν ανεξάρτητη διαδικασία. Μετά και την απάντηση Γιουνκέρ προς τον ΠτΔ ότι «κατανοεί» τις ανησυχίες, έχουν, ωστόσο, λάβει χώρα 125 και πλέον συναντήσεις στο πλαίσιο της *ad hoc* δικαιοδικής επιτροπής για την εξοικείωση των Τ/Κ με το κεκτημένο, στην οποία εξέχοντα ρόλο διαδραμάτισε η Κομισιόν. Και ενώ η κατάρρευση των διαπραγματεύσεων στο Κρανς Μοντανά πάγωσε την ανωτέρω διαδικασία, φαίνεται ότι καταβάλλονται εκ νέου προσπάθειες αναβίωσής της. Η ΚΔ εντούτοις εμμένει στην πάγια θέση της: η διαδικασία εξοικείωσης των Τ/Κ πρέπει να πηγαίνει «χέρι-χέρι» με τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων για «λύση» του Κυπριακού. Εφόσον οι διαπραγματεύσεις στο Κρανς Μοντανά κατέρρευσαν με ευθύνη των Τ/Κ, η διαδικασία εξοικείωσης οφείλει να παγώσει.¹²⁵

Τέλος, σε ό,τι αφορά την εμβάθυνση των διμερών σχέσεων, η ΚΔ συνεχίζει τις επαφές και με άλλα κράτη, όπως η Ρωσία, η Σαουδική Αραβία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, που έχει επισκεφθεί ο Κύπριος Υπουργός Εξωτερικών.¹²⁶

Κλείνοντας, άξια λόγου είναι η αναφορά στον ισραηλινό τύπο περί συμφωνίας μεταξύ της Λευκωσίας και του Τελ Αβίβ για δημιουργία λιμενίσκου στην Κύπρο, με σκοπό την άρση της απομόνωσης της Λωρίδας της Γάζας υπό προϋποθέσεις, όπως η επιστροφή των σορών δύο Ισραηλινών στρατιωτών, καθώς και η απελευθέρωση τριών Ισραηλινών πολιτών που εκτιμάται ότι κρατούνται αιχμάλωτοι στη Γάζα από τη Χαμάς. Η αναπληρώτρια κυβερνητική εκπρόσωπος Κλέλια Βασιλείου δήλωσε ότι «υπάρχει ένα σχετικό αίτημα, το οποίο εξετάζεται», ενώ επίσης ειπώθηκε ότι τέτοια πρόταση εξετάζεται ήδη από το 2009.¹²⁷ Το κλειδί και πάλι παραμένει ο διάλογος μεταξύ Ισραήλ και Χαμάς, η οποία μάλλον δεν θα

---

¹²⁵ *Ο Φιλελεύθερος*, «Μαύρη τρύπα» στην Κύπρο μέσω εναρμόνισης των Τ/κ χωρίς λύση», 28/5/2018, <http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/531706/-mavri-trypa-stin-kypro-meso-enarmonisis-ton-t-k-choris-lysi>.

¹²⁶ Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, «Αξιολογεί τις επαφές του σε Ρωσία και Σαουδική Αραβία ο Υπουργός Εξωτερικών», 30/4/2018, <https://www.pio.gov.cy/ανακοινωθέντα-άρθρο.html?id=1507#flat>.

¹²⁷ *Hellas Journal*, «Από το 2009 συζητείται το αίτημα του Ισραήλ για κατασκευή λιμενίσκου στην Κύπρο, είπε ο Χριστοδουλίδης» 27/06/2018, <https://hellasjournal.com/2018/06/apo-to-2009-syziteitai-to-aitima-toy-israil-gia-kataskeyi-limeniskoy-stin-kypro-eipe-o-christodoylidis/>.

δεχθεί την πρόταση του Ισραήλ για τη δημιουργία λιμανιού στην Κύπρο, εκτός εάν το Ισραήλ αποδεχτεί τα αιτήματά της για απελευθέρωση δεκάδων μελών της.¹²⁸

5.2.3. Ενέργεια

Με το βλέμμα στραμμένο στους ενεργειακούς σχεδιασμούς της Άγκυρας, η ΚΔ αφενός προσπαθεί να ισχυροποιήσει την διεθνή της θέση, αφετέρου παρακολουθεί μία Τουρκία η οποία επιχειρεί να δημιουργήσει τετελεσμένα στην Ανατολική Μεσόγειο. Ο Τούρκος Πρόεδρος κατά την ομιλία του στα εγκαίνια του αγωγού TANAP δήλωσε: «στείλαμε στη Μεσόγειο τον Πορθητή, το πρώτο εθνικό μας γεωτρύπανο». Παράλληλα, η Τουρκική Πολεμική Αεροπορία και το Πολεμικό Ναυτικό εντατικοποιούν την παρουσία στο Αιγαίο και την Ανατολική Μεσόγειο με την επονομαζόμενη «Επιχείρηση Ασπίδας Μεσογείου»,¹²⁹ και ο Ακιντζί απειλεί με κάθοδο τουρκικού ερευνητικού, εάν δεν σταματήσουν οι έρευνες της ΚΔ.¹³⁰

Ωστόσο, η δραστηριοποίηση διεθνών ενεργειακών παικτών είναι αρκούντως ικανοποιητική. Η ExxonMobil θα υποβάλει αιτήσεις για τρεις γεωτρήσεις και όχι για δύο, όπως σχεδίαζαν αρχικά. Οι γεωτρήσεις έχουν προγραμματιστεί για το

---

¹²⁸ *Jerusalem Post*, "Israel Announces plan to relieve Gaza isolation by building port in Cyprus", 25/06/2018, <https://www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/Israel-announces-plan-to-relieve-Gaza-isolation-by-building-port-in-Cyprus-560859>. *Hellas Journal*, «Η Κύπρος εξετάζει τη δημιουργία λιμενίσκου, για την άρση της απομόνωσης της Λωρίδας της Γάζας», 26/06/2018, <https://hellasjournal.com/2018/06/i-kypros-exetazei-ti-dimioyrgia-limeniskoy-gia-tin-arsitis-apomonosis-tis-loridas-tis-gazas/>. The times of Israel, " Hamas won't discuss Cyprus seaport for Gaza before its prisoners freed — report", 27/06/2018, https://www.timesofisrael.com.cdn.ampproject.org/v/s/www.timesofisrael.com/hamas-wont-negotiate-cyprus-seaport-for-gaza-before-prisoners-freed-report/amp/?amp_js_v=0.1&usqp=mq331AQGCAAoATgB#origin=https%3A%2F%2Fwww.google.gr&prerenderSize=1&visibilityState=prerender&paddingTop=54&p2r=0&horizontalScrolling=0&csi=1&aoh=15302609101325&viewerUrl=https%3A%2F%2Fwww.google.gr%2Famp%2Fs%2Fwww.timesofisrael.com%2Fhamas-wont-negotiate-cyprus-seaport-f.

¹²⁹ *Ο Φιλελεύθερος*, «Ερντογάν: Ο «Πορθητής» συμπλήρωσε μία έλλειψή μας», 13/6/2018, <http://private.philenews.com/eidiseis/politiki/article/539423/erntogn-o-porthitis-symplirose-mia-elleipsi-mas>. *Η Καθημερινή*, «Αυξημένα μέτρα ασφαλείας στο Αιγαίο και Ανατ. Μεσόγειο από Τουρκία», 7/6/2018, <http://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/ayximena-metra-asfaleias-sto-aigaio-kai-anat-mesogeio-apo-toyrkia>.

¹³⁰ *Hellas Journal*, «Ωμή απειλή του Ακιντζί: Σταματήστε τις έρευνες στην ΑΟΖ αλλιώς φέρνουμε τους Τούρκους», 13/05/2018, <https://hellasjournal.com/2018/05/omi-apili-tou-akintzi-stamatiste-tis-erevnes-stin-aoz-allios-fernoume-tous-tourkous/>.

δεύτερο εξάμηνο του τρέχοντος έτους.¹³¹ Ήδη υψηλόβαθμη αντιπροσωπεία της ExxonMobil βρέθηκε στην Κύπρο για συζητήσεις. Σε ό,τι αφορά τη Γαλλία, ξεκινώντας από τη Λευκωσία (28-29.06.2018) και συνεχίζοντας με την Αίγυπτο και την Ελλάδα, ο Υπουργός Εξωτερικών της Γαλλίας Ζαν Υβ Λε Ντριάν επισκέπτεται με ατζέντα τις ανωτέρω χώρες. Ασφαλώς και η επιλογή του χρόνου, αλλά και των χωρών δεν είναι τυχαία. Η Γαλλία επιδιώκει να διαδραματίσει ρόλο τόσο στα ενεργειακά, πράγμα που φάνηκε και από την επίσκεψη του ανώτερου αντιπροέδρου της TOTAL για τη Μέση Ανατολή και τη Βόρειο Αφρική, Στεφάν Μισιέλ, στην Κύπρο, αλλά και στο Κυπριακό.

Οικονομικοί, τεχνικοί και πολιτικοί λόγοι ωθούν ENI και TOTAL σε ευρύτερη συνεργασία στην κυπριακή ΑΟΖ. Εντονότερη αναμένεται η ανάμειξη της Γαλλίας δια μέσω των εταιρειών που δραστηριοποιούνται στα κυπριακά οικόπεδα. Αυτό οφείλεται, εκτός των οικονομικών συμφερόντων, και στον στρατηγικό ρόλο που θέλει να αναλάβει η Γαλλία στην Ανατολική Μεσόγειο, ειδικά μετά το Brexit. Έτσι, στη Γαλλία (30.06.2018), σε συνάντηση του ΠτΔ με τον Πρόεδρο της TOTAL, η τελευταία ζήτησε μεγαλύτερη εμπλοκή στην Κυπριακή ΑΟΖ.¹³² Γίνεται μάλιστα αναφορά για επέκταση της συνεργασίας των δύο εταιρειών και σε άλλα τεμάχια της, που θα ακολουθήσει την οριστικοποίηση της συνεργασίας τους στο τεμάχιο 8. Σημειώνεται ότι η Ιταλία, εκτός της ενεργειακής της εμπλοκής στην κυπριακή ΑΟΖ, είναι ο τρίτος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Κύπρου. «Ως αξιόπιστοι εταίροι στην ΕΕ, έχουμε επεκτείνει και εντατικοποιήσει τη συνεργασία μας, μέσω ενός δυναμικού διαλόγου σε ένα φάσμα τομέων όπως η πολιτική, οικονομική και πολιτιστική συνεργασία» σημείωσε ο Υπουργός Εξωτερικών της ΚΔ Νίκος Χριστοδουλίδης.¹³³

---

¹³¹ *Ο Φιλελεύθερος*, «Αιτήσεις για τρεις γεωτρήσεις στο τεμάχιο 10», 10/6/2018, <http://www.philenews.com/oikonomia/kypros/article/537750/aitiseis-ga-treis-gotriseis-sto-temachio-10>.

¹³² *Hellas Journal*, «Η TOTAL ζήτησε μεγαλύτερη εμπλοκή στην Κυπριακή ΑΟΖ στη συνάντηση με τον Αναστασιάδη», 30/06/2018, <https://hellasjournal.com/2018/06/synantisi-anastasiadi-me-proedro-total-menoyn-oi-galloi-stin-kyrpaiki-aoz/>.

¹³³ *Ο Φιλελεύθερος*, «Αγκαλιάζει την ΑΟΖ η γαλλο-ιταλική συμμαχία», 30/05/2018, <http://private.philenews.com/oikonomia/kypros/article/532847/aggaliazei-tin-aoz-i-gllo-italiki-symmachia>. *Η Καθημερινή*, «ΥΠΕΞ: Η Ιταλία ο τρίτος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Κύπρου. 'Κύπρος και η Ιταλία εργάζονται μαζί για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις και να

Οι ΗΠΑ, για ακόμη μια φορά, δια του Υφυπουργού Εξωτερικών αρμόδιου για θέματα Ευρώπης και Ευρασίας Γουές Μίτσελ, εξέφρασαν τη στήριξη τους ως προς το δικαίωμα της ΚΔ να προχωρήσει στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων που βρίσκονται εντός της ΑΟΖ της, ενώ υπογραμμίσθηκε πως η αμερικανική κυβέρνηση έχει καταστήσει σαφές στην τουρκική πλευρά ότι «η παρενόχληση των γεωτρήσεων στην ΑΟΖ της Κύπρου δεν είναι κάτι που θα επιτρέψουμε να περάσει απαρατήρητο και κάτι για το οποίο δε θα μιλήσουμε».¹³⁴

Τέλος, το τοπίο στα ενεργειακά θα παρουσιάσει ιδιαίτερο ενδιαφέρον τους επόμενους μήνες, αφού η συμφωνία για πώληση φυσικού αερίου μεταξύ ΚΔ και Αιγύπτου πέρασε από το «μικροσκοπιο» της Κομισιόν, η οποία έστειλε στη Λευκωσία τις παρατηρήσεις της, που έγιναν αποδεκτές, ενώ αναμένονται και οι παρατηρήσεις της Αιγύπτου.¹³⁵ Εν αναμονή και επίσημων ανακοινώσεων από την ΕΝΙ σχετικά με ένα νέο κοιτάσμα. Όπως δήλωσε ο Αιγύπτιος Υπουργός Πετρελαίου, Osama Kamal, η ιταλική εταιρεία θα ανακοινώσει μία ακόμη μεγάλη ανακάλυψη κοιτάσματος, που σύμφωνα με πληροφορίες της Κυβέρνησης, θα είναι τριπλάσιο του Ζορ.¹³⁶

5.2.4. Κυπριακό

Συνομοσπονδία ή λύση δύο κρατών είναι πλέον η στρατηγική επιδίωξη της Τουρκίας, η οποία επισήμως ενημερώνει για τις προθέσεις τις τα Ηνωμένα Έθνη (ΗΕ) και ξένες κυβερνήσεις. Ωστόσο, το τοπίο αναμένεται να ξεκαθαρίσει προς το φθινόπωρο, που θα είναι ενεργότερη η ανάμειξη του ΟΗΕ. Πάντως το πλαίσιο Γκουτιέρρες, που προϋποθέτει κατάργηση των εγγυήσεων-επεμβατικών δικαιωμάτων και την αποχώρηση του στρατού, επιβάλλεται να παραμείνει ως

επιτύχουν κοινούς στόχους», 9/06/2018, <http://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/ypex-i-italia-o-tritos-megalyteros-emporikos-etairos-tis-kyproy>.

¹³⁴ *Hellas Journal*, «Καταπέλιτης» ο Μίτσελ για Άγκυρα με επαινούς για Ελλάδα: «Μηδενική ανοχή στις τουρκικές προκλήσεις», 05/06/2018, <https://hellasjournal.com/2018/06/katapeltis-o-mitsel-gia-agkyra-me-epenous-gia-ellada-mideniki-anochi-stis-tourkikes-proklisis/>.

¹³⁵ *Hellas Journal*, «Καταιγιστικές εξελίξεις σε ενεργειακά, Κυπριακό: Άγριο παρασκήνιο με κυβερνήσεις και εταιρείες», 06/06/2018, <https://hellasjournal.com/2018/06/erchonte-kategistikes-exelixis-se-energiaka-kypriako-kinisis-sto-paraskinio-me-kyvernisis-ke-eteries/>.

¹³⁶ *Ο Φιλελεύθερος*, «Αιγυπτιακά ΜΜΕ: Εντοπίστηκε κοιτάσμα τριπλάσιο του «Ζορ»;» 27/06/2018, <http://www.philenews.com/oikonomia/kypros/article/546579/aigptiaka-mme-entopistike-koitasma-triplasio-toy-zor>.

βασική αρχή της επανέναρξης των διαπραγματεύσεων παρά τη δυσανεξία της Κατοχικής Δύναμης.

Ο ΓΓ του ΟΗΕ στην έκθεση προόδου (από τον Αυγούστου 2017 ως σήμερα), ανακοίνωσε ότι σκοπεύει να αποστείλει ανώτερο αξιωματούχο των ΗΕ για να διεξάγει εμπειριστατωμένες διαβουλεύσεις με τα μέρη. Ωστόσο, ξεκαθάρισε ότι μόνο εάν υπάρχει προοπτική υπογραφής στρατηγικής συμφωνίας, δηλαδή ενδιάμεσης λύσης, θα επανεκκινήσει τις καλές του υπηρεσίες στο Κυπριακό.¹³⁷ Η ΚΔ εμμένει στο πλαίσιο Γκουτιέρες, το οποίο προβλέπει αποχώρηση κατοχικού στρατού, χωρίς εγγυήσεις, διευκρινίζοντας, ωστόσο, ότι δε θα μπορούσαν να γίνουν διαπραγματεύσεις, ενώ θα συνεχίζονται οι τουρκικές προκλήσεις στην ΑΟΖ της Κύπρου. Από μεριάς του ο Ακιντζί δήλωσε έτοιμος να συμμετάσχει σε «χρονικά δεσμευμένες, καλά δομημένες και προσανατολισμένες σε αποτελέσματα συνομιλίες».¹³⁸ Ο δε Πρόεδρος της Δημοκρατίας Νίκος Αναστασιάδης ξεκαθάρισε την αποφασιστικότητά του να εμπλακεί σε διάλογο, αλλά δεν πρόκειται να αποδεχθεί λύση που δε θα είναι βιώσιμη και λειτουργική. «Αν δεν δημιουργήσουμε ένα κράτος που να είναι βιώσιμο, λειτουργικό, πραγματικά ανεξάρτητο, που να συνάδει με τις ευρωπαϊκές αρχές και αξίες, “όπως και ο ΓΓ των ΗΕ έχει καθορίσει”, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας προειδοποίησε πως “θα είμαστε ένα υποχείριο της Άγκυρας, ένα προτεκτοράτο της Άγκυρας”».¹³⁹

5.2.5. Κατεχόμενα

Η Τουρκία, σε μία ακόμη επίδειξη του ποιος χειρίζεται το Κυπριακό, εγκάλυσε τον Τ/Κ ηγέτη Μουσταφά Ακιντζί να μην ομιλεί για τις συνθήκες εγγυήσεων και συμμαχίας. Ο πρώην Αρχηγός των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων Ιλκέρ Μπασπούγ, καλεσμένος σε τηλεοπτική εκπομπή, κλήθηκε να σχολιάσει το

---

¹³⁷ *Hellas Journal*, «Ο όρος του Γκουτιέρες σε Αναστασιάδη-Ακιντζί: Δέσμευση για υπογραφή στρατηγικής συμφωνίας», 24/06/2017, <https://hellasjournal.com/2018/06/o-oros-toy-gkoyteres-se-anastasiadi-akintzi-desmeysi-gia-ypografi-stratigikis-symfonias/>.

¹³⁸ *Ο Φιλελεύθερος*, «Στέλνει απεσταλμένο ο ΓΓ για διερευνητικές επαφές» 15/06/2018, <http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/541135/stelnei-apestalmeno-o-ng-ga-diervnitikes-epafes>.

¹³⁹ *Hellas Journal*, «Δεν πρόκειται να αποδεχθώ μη λειτουργική και μη βιώσιμη λύση, ανέφερε ο Πρόεδρος Αναστασιάδης», 24/06/2017, <https://hellasjournal.com/2018/06/den-prokeitai-na-apodechtho-mi-leitoyrgiki-kai-mi-viosimi-lysi-anefere-o-proedros-anastasiadis/>.

Κυπριακό και ανέφερε ότι υπάρχουν δύο συμφωνίες: «Αυτές οι συμφωνίες ενδιαφέρουν τρία κράτη, την Τουρκία, την Ελλάδα και την Βρετανία. Υπάρχει μια πρόταση για να αρθούν πλήρως οι εγγυήσεις στην Κύπρο και η συμφωνία των συμμαχιών να μείνει εν μέρει. Στο θέμα των συμφωνιών εγγυήσεων και συμμαχιών ο κατοχικός “ψευδο-πρόεδρος” δεν έχει κανένα δικαίωμα να μιλά», σημείωσε.¹⁴⁰

Εν τω μεταξύ, σε εφαρμογή πλέον τέθηκε το οικονομικό «πρωτόκολλο» Τουρκίας-Ψευδοκράτους το οποίο αναμένεται να αποφέρει περίπου 430 εκατομμύρια Ευρώ, τα οποία θα χρησιμοποιηθούν σε έργα υποδομής και στην ενίσχυση της οικονομίας.¹⁴¹ Μολαταύτα, έντονους κραδασμούς στην οικονομία των Κατεχομένων επιφέρει η συνεχόμενη πτωτική τάση της τουρκικής λίρας. Τα Κατεχόμενα πληρώνουν βαριά το τίμημα της πώσης της τουρκικής λίρας, αλλά το πρόβλημα αυτό αφορά κατεξοχήν τις επιλογές του Ψευδοκράτους: πρώτον, στην εξάρτησή του από την τουρκική οικονομία, δεύτερον, στις διαπραγματεύσεις του Κυπριακού, που ενώ η Ε/Κ πλευρά είχε αιτηθεί έλεγχο του τραπεζικού συστήματος και της οικονομίας, η Τ/Κ πλευρά διά στόματος Ακιντζί αρνήθηκε.¹⁴² Αξιοσημείωτο είναι δε το γεγονός των κερδών που αποκομίζουν οι ελεύθερες περιοχές της ΚΔ από τις αγορές των Τ/Κ. Η ελεύθερη πώση στην αξία της τουρκικής λίρας έχει συμπαρασύρει την αγοραστική δύναμη των Τ/κ οι οποίοι δεν μπορούν να αποκτήσουν προϊόντα που εισάγονται από αγορές εκτός της Τουρκίας. Έτσι, η αξία των συναλλαγών των Τ/Κ με πιστωτικές κάρτες στις ελεύθερες περιοχές ανήλθε τον Μάιο στο €1,601,429, ενώ τον Απρίλιο στο €1,531,381.¹⁴³ Όλα αυτά ενόσω το κατοχικό καθεστώς καθυστερεί το άνοιγμα του οδοφράγματος της Δερύνειας.

---

¹⁴⁰ *Hellas Journal*, «Η Αγκυρα εξευτελίζει, δια του πρώην Αρχηγού Ιλκέρ Μπασπουγ, τον Μουσταφά Ακιντζί», 28/05/2018 <https://hellasjournal.com/2018/05/i-agkyra-strangalizi-dia-tou-proin-archigou-ilker-baspoug-ton-moustafa-akintzi/>.

¹⁴¹ *Η Καθημερινή*, «Εφαρμογή οικονομικού «πρωτοκόλλου» μεταξύ Τουρκίας – ψευδοκράτους», 4/6/2018, <http://www.kathimerini.com.cy/gr/oikonomiki/oikonomia/efarmogi-oikonomikoy-protokolloy-metaxy-toyrkias-pseydokratoys>.

¹⁴² *Ο Φιλελεύθερος*, «Κατεχόμενα: Έσπειραν ανέμους, θερίζουν θύελλες», 26/5/2018, <http://private.philenews.com/eidiseis/politiki/article/531480/espeiran-anemoys-therizoyn-thyelles>.

¹⁴³ *Ο Φιλελεύθερος*, «Έπεσε η τουρκική λίρα όχι όμως και οι αγορές των Τ/κ», 12/6/2018, <http://www.philenews.com/oikonomia/kypros/article/539287/epese-i-toyrkiki-lira-ochi-omos-kai-oi-agres-ton-t-k>.

Σε ό,τι αφορά το περιουσιακό, για πρώτη φορά μετά από το 2003, δηλαδή από την υπόθεση της Τιτίνας Λοϊζίδου, η Τουρκία πλήρωσε αποζημιώσεις σε υπόθεση περιουσιών. Η αιτία φυσικά δεν είναι οι αγαθές προθέσεις της Τουρκίας, αλλά υπό το πρίσμα της πίεσης για συμμόρφωση με τις αποφάσεις δικαστηρίων, βρήκε τρόπο πλέον και πληρώνει αποζημιώσεις μέσω του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η πράξη αυτή παράλληλα συνιστά και αναγνώριση της ΚΔ από πλευράς Τουρκίας.¹⁴⁴

Τέλος, βαρύνουσας σημασίας είναι η διασύνδεση Παλαιστινιακού με το Κυπριακό από τον αντιπρόεδρο της Τουρκικής Κυβέρνησης. Ο κ. Άκνταγ απέδωσε μεγάλη σημασία στην παρουσία του τουρκικού στρατού στην Κύπρο και αναφερόμενος στα όσα διαδραματίζονται στα Παλαιστινιακά εδάφη, συνέδεσε αυτές τις εξελίξεις με τον παράγοντα της ασφάλειας στην Κύπρο. Πρόκειται για ένα ξεκάθαρο μήνυμα ως προς το πλαίσιο διαπραγματεύσεων του Γ.Γ. του ΟΗΕ, αλλά και μία γενικότερη κριτική στην Τ/Κ πλευρά, αφού έκανε λόγο και για το οικονομικό μέλλον της Τ/Κ κοινότητας, δυσαρεστώντας έτσι μερίδα του Τ/Κ πολιτικού κόσμου.¹⁴⁵

5.3. Η Ελλάδα στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο

Πλήθος συναντήσεων σε διμερές επίπεδο καθώς και πολυεθνικών επιχειρήσεων έλαβαν χώρα, αποδεικνύοντας το αξιόμαχο των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων (ΕΔ). Ο Αρχηγός του Ναυτικού του Ισραήλ Αντιναύαρχος Eli Sharvit πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στην Ελλάδα, κατόπιν προσκλήσεως του Αρχηγού ΓΕΝ Αντιναύαρχου Νικόλαου Τσουνή ΠΝ (02-03.05.2018). Συζητήθηκαν θέματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος και διμερούς συνεργασίας και έγινε ενημέρωση για τις δυνατότητες του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού. Στο ίδιο πλαίσιο έγινε και η επίσκεψη στο Ισραήλ (08-10.05.2018) του Αρχηγού του

---

¹⁴⁴ *Ο Φιλελεύθερος*, «Η Τουρκία πλήρωσε το ποσό που επιδίκασε το ΕΔΑΔ στην Ιωάννου», 26/5/2018, <http://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/531219/i-toyrkia-plirose-to-poso-rov-epidikase-to-edad-stin-a-ioannou>.

¹⁴⁵ *Η Καθημερινή*, «Αναψε «φωτιές» στα κατεχόμενα ο Άκνταγ», 17/05/2018, <http://www.kathimerini.com.cy/gr/politiki/anapse-foties-sta-katexomena-o-akntag>

Γενικού Επιτελείου Στρατού Αντιστράτηγου Αλκιβιάδη Στεφανή, κατόπιν προσκλήσεως του Αρχηγού των κερσαίων δυνάμεων του Ισραήλ Υποστράτηγου Γιακόμπ Μπάρακ και σε ανταπόδοση της επίσκεψης του Ισραηλινού Αρχηγού (09.01.2018).¹⁴⁶

Συνάντηση των Υπουργών Άμυνας Ελλάδας και Λιβάνου πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια επίσημης επίσκεψης του τελευταίου στην Ελλάδα (02.05.2018). Οι Πάνος Καμμένος και Yacoub Sarraf υπέγραψαν συμφωνία διμερούς αμυντικής συνεργασίας και συζητήσαν θέματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος, καθώς και τις εξελίξεις στην περιοχή. Επίσης, ο Υπουργός Άμυνας του Λιβάνου εξέφρασε τη στήριξή του για την απελευθέρωση των δύο Ελλήνων στρατιωτικών.¹⁴⁷

Στο πλαίσιο της Έκθεσης Ειδικών Δυνάμεων SOFEX 2018 που διεξήχθη στο Αμμάν της Ιορδανίας, ο Υπουργός Άμυνας Πάνος Καμμένος, συνοδευόμενος από τον Αρχηγό ΓΕΕΘΑ, Ναύαρχο Ευάγγελο Αποστολάκη ΠΝ, επισκέφθηκαν την Έκθεση, μετά από πρόσκληση του Ιορδανού ομολόγου του. Στη συνάντηση με τον Βασιλιά της Ιορδανίας Αμπντάλα Β΄, τον Πρωθυπουργό Hani Al-Mulki και τον Πρόεδρο της Ιορδανικής Βουλής Atef Tarawneh, έγινε ανταλλαγή απόψεων επί θεμάτων διμερούς αμυντικής συνεργασίας και τρόπους βελτίωσης και επέκτασής της. Σημειώθηκε σύμπτωση απόψεων ως προς την κατάσταση ασφαλείας και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ευρύτερη περιοχή και «συμφωνήθηκαν τρόποι συνεργασίας για την επέκταση και επαύξηση του τόξου σταθερότητας στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου».¹⁴⁸

Το Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό διεξήγαγε συνεκπαίδευση μονάδων του με μονάδες της Διοίκησης Ναυτικού Κύπρου και υπηρεσίες της ΚΔ, στη θαλάσσια περιοχή νότια της Κύπρου (14.06.2018). Σκοπός, η αντιμετώπιση ασύμμετρης

---

¹⁴⁶ Πολεμικό Ναυτικό, «Επίσημη Επίσκεψη Αρχηγού ΓΕΝ Ισραήλ στην Ελλάδα», 03/05/2018, <http://www.hellenicnavy.gr/el/enimerosi/deltia-typou/item/10369-episimi-episkepsi-archigou-gen-israil-stin-ellada.html>· Hellas Journal, «Επίσκεψη του Αρχηγού ΓΕΣ στο Ισραήλ: Σκοπός, η εμπάθυνση της στρατιωτικής συνεργασίας», 08/05/2018, <https://hellasjournal.com/2018/05/episkepsi-tou-archigou-ges-sto-israil-skopos-i-emvathynsi-tis-stratiotikis-synergasias>.

¹⁴⁷ Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, «Συνάντηση ΥΕΘΑ Πάνου Καμμένου με τον Υπουργό Άμυνας του Λιβάνου Yacoub Sarraf», 02/05/2018, <http://www.mod.mil.gr/mod/el/content/show/36/A156784>.

¹⁴⁸ Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, «Ο ΥΕΘΑ Πάνος Καμμένος στην Έκθεση SOFEX 2018 στην Ιορδανία», 08/05/2018, <http://www.mod.mil.gr/mod/el/content/show/36/A157202>.

απειλής και αποτροπής εισόδου παρείσακτης μονάδας. Το ΠΙΝ συμμετείχε και στην κοινή διμερή άσκηση Έρευνας – Διάσωσης, «ΣΑΛΑΜΙΣ – 02/18». Τον συντονισμό και επιχειρησιακό έλεγχο των αεροναυτικών μέσων που έλαβαν μέρος στην άσκηση είχε το Κέντρο Συντονισμού Έρευνας και Διάσωσης (ΚΣΕΔ) Λάρνακας, σε συνεργασία με το Γενικό Επιτελείο Ναυτικού.¹⁴⁹ Επίσης, ο Αρχηγός ΓΕΕΘΑ Ναύαρχος Ευάγγελος Αποστολάκης ΠΙΝ, μετά την ολοκλήρωση του Διακυβερνητικού Συμβουλίου Άμυνας Ελλάδας και Κύπρου στη Λευκωσία, πραγματοποίησε επίσκεψη στο ΓΕΕΦ (22.06.2018).¹⁵⁰

Το Πολεμικό Ναυτικό συμμετείχε επίσης στην πολυεθνική άσκηση «PHOENIX EXPRESS 2018» (29.04-11.05.2018). Η άσκηση διοργανώθηκε από το Ναυτικό των ΗΠΑ και διεξήχθη στη θαλάσσια περιοχή του Κρητικού, του Λιβυκού πελάγους και της Κεντρικής Μεσογείου, καθώς και στις εγκαταστάσεις του ΚΕΝΑΠ. Στην άσκηση συμμετείχαν Αλγερία, ΗΠΑ, Ισπανία, Ιταλία, Καναδά, Λιβύη, Μάλτα, Μαρόκο, Μαυριτανία, Τουρκία και Τυνησία.¹⁵¹

Για πρώτη φορά κατόπιν ελληνικής πρωτοβουλίας και υπό τον συντονισμό της Διακλαδικής Διοίκησης Ειδικών Επιχειρήσεων του ΓΕΕΘΑ, διεξήχθη (31.05-09.06.2018) στην ευρύτερη περιοχή της Αττικής η τετραμερής τακτική άσκηση μετά στρατευμάτων Ειδικών Επιχειρήσεων (SOFEX), με την επωνυμία “SALAMIS STORM 2018”. Στην άσκηση, συμμετείχαν Ελλάδα, Βουλγαρία, Ρουμανία και Σερβία. Επίσης προσκλήθηκαν και παρατηρητές από Κύπρο, Αίγυπτο, Εσθονία, ΗΠΑ, Ιορδανία, Ισραήλ και Πολωνία.¹⁵²

---

¹⁴⁹ Πολεμικό Ναυτικό, «Συνεκπαίδευση του Πολεμικού Ναυτικού με Μονάδες της Διοίκησης Ναυτικού Κύπρου και Υπηρεσίες της Κυπριακής Δημοκρατίας», 15/06/2018, <http://www.hellenicnavy.gr/el/enimerosi/deltia-typou/item/10664-synekpaidefsi-tou-polemikoy-naftikoy-me-monades-tis-dioikisis-naftikoy-kyprou-kai-ypiresies-tis-kypriakis-dimokratias.html>.

¹⁵⁰ Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας, «Επίσκεψη Αρχηγού ΓΕΕΘΑ στο ΓΕΕΦ», 22/06/2018, <http://www.geetha.mil.gr/el/briefing-el/press-el/6702-episkepsh-archhgoy-geetha-sto-geef.html>.

¹⁵¹ Πολεμικό Ναυτικό, «Συμμετοχή του Πολεμικού Ναυτικού στην Άσκηση "PHOENIX EXPRESS 2018"», 11/05/2018, <http://www.hellenicnavy.gr/el/enimerosi/deltia-typou/item/10419-symmetoxi-tou-polemikoy-naftikoy-stin-askisi-phoenix-express-2018.html>.

¹⁵² Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας, «Πολυεθνική Άσκηση Ειδικών Επιχειρήσεων “SALAMIS STORM 2018”», 30/05/2018, <http://www.geetha.mil.gr/el/briefing-el/press-el/6646-polyethnikh-askhsh-eidikwn-epicheirhsewn-“salamis-storm-2018”.html>.

Η κοινή διακλαδική άσκηση Ελλάδας-Αιγύπτου με την εμπλοκή των Ειδικών Δυνάμεων, του ΠΝ, της Πολεμικής Αεροπορίας (ΠΑ) και του Στρατού Ξηράς, με την επωνυμία «ΜΕΔΟΥΣΑ 6», πραγματοποιήθηκε και φέτος (23-29.06.2018) στο πλαίσιο της υφιστάμενης στρατιωτικής συνεργασίας. Στην άσκηση συμμετείχε κατόπιν προσκλήσεως και η Κύπρος. Η άσκηση περιλάμβανε φάσεις δραστηριοτήτων εν όρμω, στη Ναυτική Βάση της Αλεξάνδρειας, και εν πλω, στη θαλάσσια περιοχή βορείως της Αλεξάνδρειας, εντός του FIR Καΐρου. Σκοπός της άσκησης ήταν η περαιτέρω προαγωγή της συνεργασίας των συμμετεχουσών χωρών με τη βελτίωση της επιχειρησιακής εκπαίδευσης σε περιβάλλον πολλαπλών απειλών. Συμμετείχαν ως παρατηρητές όλες οι χώρες της Μέσης Ανατολής.¹⁵³

Κατά το δίμηνο, οι επαφές των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων και ειδικά του ΠΝ με αξιωματούχους των ΗΠΑ, όπως με τον Διοικητή της Διακλαδικής Διοίκησης Συμμαχικών Δυνάμεων Νεάπολης και Ναυτικών Δυνάμεων Ευρώπης και Αφρικής των ΗΠΑ Ναύαρχο James G. Foggo III, οι συνεκπαιδεύσεις, αλλά και η πρόσφατη συνάντηση στην Ουάσιγκτον (01.05.2018) του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ Ναυάρχου Ευάγγελου Αποστολάκη με τον ομόλογο του Στρατηγό Joseph F. Dunford, έδωσαν την ευκαιρία να συζητηθούν τόσο ζητήματα ασφαλείας στην Ανατολική Μεσόγειο όσο και οι δυνατότητες περαιτέρω διεύρυνσής των διμερών σχέσεων στους τομείς της επιχειρησιακής και ατομικής εκπαίδευσης.¹⁵⁴

Τέλος, η άσκηση συνεκπαίδευσης εντός ελληνικού εναέριου χώρου μεταξύ της Ισραηλινής πολεμικής αεροπορίας και της ΠΑ, αμέσως μετά τις ασκήσεις «Ηνίοχος» και “Blue Flag”, αποτελεί άλλη μία απόδειξη της ενίσχυσης της συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών.¹⁵⁵

---

¹⁵³ Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας, «Κοινή Διακλαδική Άσκηση Ελλάδας-Αιγύπτου “ΜΕΔΟΥΣΑ 6”», 22/06/2018, <http://www.geetha.mil.gr/el/briefing-el/press-el/6698-koinh-diakladikh-askhsh-elladas-aigyptoy-“medoysa-6”.html>.

¹⁵⁴ Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας, «Επίσημη Επίσκεψη στην Ελλάδα του Διοικητού της Διακλαδικής Διοίκησης Συμμαχικών Δυνάμεων Νεαπόλεως και των Ναυτικών Δυνάμεων Ευρώπης και Αφρικής των ΗΠΑ», 11/05/2018, <http://www.geetha.mil.gr/el/briefing-el/press-el/6609-epishmh-episkepsh-sthn-ellada-toy-dioikhtoy-ths-diakladikhs-dioikhshs-symmachikwn-dynamewn-neapolews-kai-twn-naytikwn-dynamewn-eyrwphs-kai-afrikhs-twn-hpa.html>.

¹⁵⁵ *Hellas Journal*, «Αερομαχίες» μεταξύ Ελλήνων και Ισραηλινών στο Αιγαίο: Η συνεργασία φτάνει στα ύψη», 12/06/2018, <https://hellasjournal.com/2018/06/aeromachies-metaxy-ellinon-ke-israilinon-sto-egeo-i-synergasia-ftani-sta-ypsi/>.

5. ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

5.1. ΠΓΔΜ

5.1.1. Οι σχέσεις του κυβερνώντος κόμματος με τα αλβανικά κόμματα

Ο Πρωθυπουργός Ζόραν Ζάεφ δήλωσε ότι επιθυμεί συνεργασία και με τα υπόλοιπα αλβανικά κόμματα, πέραν του DUI, με το οποίο έχει σχηματίσει κυβέρνηση. Ειδικότερα αναμένεται ότι τμήμα του αλβανικού κόμματος BESA υπό τον Afrim Gashi (3 βουλευτές), έπειτα από διάσπαση, θα στηρίξει την κυβέρνηση στις προσπάθειές της στον δρόμο προς την Ε.Ε. Ο Ζάεφ, επίσης δήλωσε ότι έχει την υποστήριξη των κομμάτων DPA και της «Ένωσης Ρομά της Μακεδονίας».¹⁵⁶

Οι σχέσεις του Ζάεφ με τα αλβανικά κόμματα της ΠΓΔΜ έχουν πλέον βελτιωθεί, καθώς ο ίδιος ψήφισε τον νόμο για την χρήση της αλβανικής γλώσσας ως δεύτερης επίσημης γλώσσας, ενισχύοντας έτσι το ρόλο του αλβανικού στοιχείου.¹⁵⁷ Μεταξύ άλλων, στόχος του Ζάεφ είναι να πετύχει την απαραίτητη υποστήριξη για να προωθήσει στο εσωτερικό την συμφωνία με την Ελλάδα, καθώς και να διασφαλίσει το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος για το ονοματολογικό.¹⁵⁸

Επίσης μετά την διάσπαση του BESA, το ρεύμα υπό τον Bilal Kasami (με 2 βουλευτές) ήρθε και αυτό σε επαφή με τον Ζάεφ, αναζητώντας συνεργασία.¹⁵⁹ Τούτο είναι ενδιαφέρον, καθώς το BESA θεωρείται πως έχει σχέσεις με την Τουρκία. Ωστόσο, το συγκεκριμένο κόμμα έχει αρνηθεί την σύνδεση με την Τουρκία που πολλοί του αποδίδουν, όπως και το ότι προωθεί τον ισλαμισμό.¹⁶⁰

5.1.2. Το ονοματολογικό

Στις 19 Μαΐου, η ΠΓΔΜ δήλωσε ότι στο νέο γύρο διαπραγματεύσεων που θα ξεκινούσε για το ονοματολογικό θα συνέχιζε να προτείνει ως λύση το όνομα που προτάθηκε στη Σύνοδο των Δυτικών Βαλκανίων, «Δημοκρατία της Μακεδονίας του

---

¹⁵⁶ <http://www.intellinews.com/small-parties-poised-to-join-macedonia-s-ruling-coalition-141740/>, 25/6/2018.

¹⁵⁷ <http://www.ifimes.org/en/9544>, 25/6/2018.

¹⁵⁸ <https://www.politico.eu/article/macedonian-pm-zoran-zaev-calls-for-referendum-on-new-name-for-country/>, 26/6/2018

¹⁵⁹ <https://www.mia.mk/en/Inside/RenderSingleNews/208/134244983>, 26/6/2018

¹⁶⁰ <https://alonben-meir.com/writing/erdogans-trojan-horse-in-macedonia/>, 25/6/2018

Ίλντεν» (17/5/2018).¹⁶¹ Ωστόσο, τόνισε πως αν από την ελληνική πλευρά προταθεί κάποιο άλλο όνομα, θα πρέπει ακολούθως να συζητηθούν εκ νέου οι ελληνικές απαιτήσεις, όπως και οι αλλαγές στο σύνταγμα της ΠΓΔΜ.¹⁶² Εν τέλει η πρόταση αυτή απορρίφθηκε από την Ελλάδα.

Μετά την απόρριψή της, η Ελλάδα δήλωσε, και μάλιστα επανειλημμένως, ότι θα συζητήσει τα τέσσερα από τα πέντε ονόματα που είχε προτείνει τον Ιανουάριο ο Μάθιου.Νίμιτς, προκειμένου να μπορεί να διακρίνεται το γειτονικό κράτος από την βόρεια Ελλάδα.¹⁶³ Τα προτεινόμενα αυτά ονόματα ήταν «Νέα», «Βόρεια», «Άνω Μακεδονία» και «Δημοκρατία της Μακεδονίας του Βαρδάρη».

Σε όλη την διάρκεια των διαπραγματεύσεων υπήρχε ένα πολύ έντονο διεθνές ενδιαφέρον για το ζήτημα. Το ευρωπαϊκό ενδιαφέρον φαίνεται από το γεγονός ότι η Καγκελάρια της Γερμανίας Άγκελα Μέρκελ επικοινωνήσε τηλεφωνικά και με τις δύο πλευρές πριν ξεκινήσουν οι διαπραγματεύσεις στην Νέα Υόρκη.¹⁶⁴ Σε αυτόν τον γύρο διαπραγματεύσεων κανένας από τους δύο Υπουργούς Εξωτερικών δεν δήλωσε ότι υπήρξε πρόοδος στις διαπραγματεύσεις.¹⁶⁵

Η επόμενη καταλυτική συνάντηση έγινε στις 28 Μαΐου στις Βρυξέλλες όπου και ολοκληρώθηκαν οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των Υπουργών Εξωτερικών.¹⁶⁶ Ο Υπουργός Εξωτερικών της ΠΓΔΜ Νικόλα Ντιμιτρόφ δήλωσε πως σε αυτήν τη συνάντηση υπήρξε πρόοδος στις διαπραγματεύσεις με την Ελλάδα.¹⁶⁷ Από την

---

¹⁶¹ <http://www.balkaninsight.com/en/article/fresh-push-for-macedonia-name-deal-expected-in-new-york-05-24-2018>, 24/6/2018

¹⁶² <http://www.balkaninsight.com/en/article/fresh-push-for-macedonia-name-deal-expected-in-new-york-05-24-2018>, 25/6/2018

¹⁶³ <https://www.cnn.gr/news/politiki/story/130602/skopiano-to-meteoro-vima-toy-neoy-onomatos>, 26/6/2018

¹⁶⁴ <http://www.balkaninsight.com/en/article/fresh-push-for-macedonia-name-deal-expected-in-new-york-05-24-2018>, 25/6/2018

¹⁶⁵ <http://www.tovima.gr/politics/article/?aid=982187>, 25/6/2018

¹⁶⁶ <https://www.rferl.org/a/greece-macedonia-say-talks-on-name-dispute-ready-for-final-stage-/29255660.html>, 26/6/2018

¹⁶⁷ <https://www.novamakedonija.com.mk/makedonija/politika/%D1%85%D0%B0%D0%BD-%D1%80%D0%B5%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%B7%D0%B0-%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE-%D1%9C%D0%B5-%D0%B1%D0%B8%D0%B4%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%B2%D1%80%D1%82-%D0%B7%D0%B0/>, 26/6/2018

άλλη πλευρά, ο Νίκος Κοτζιάς εξέφρασε την επόμενη μέρα την απορία του για το ότι στο παρελθόν δεν είχε υπάρξει συμφωνία για το ονοματολογικό.¹⁶⁸

Η ανακοίνωση για την αποδοχή από την ελληνική κυβέρνηση μιας σύνθετης ονομασίας που θα εμπεριέχει τον όρο Μακεδονία δημιούργησε αντιδράσεις στην Ελλάδα και στα Σκόπια, με σειρά συλλαλητηρίων και οργανωμένες προσπάθειες ώστε να μην επικυρωθεί μία τέτοια συμφωνία, χωρίς ωστόσο να προκύψει κάποια αλλαγή πολιτικής στο ζήτημα.

Την Τρίτη 5 Ιουνίου 2018, ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας και ο ομόλογός του της ΠΓΔΜ ανακοίνωσαν ότι βρήκαν την «ιστορική λύση» στο ζήτημα που επί δεκαετίες χώριζε τα δύο κράτη. Το όνομα που συμφωνήθηκε είναι «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας», με επίσημη γλώσσα την «Μακεδονική» και με υπηκοότητα επίσης την «Μακεδονική».¹⁶⁹ Στις 17 Ιουνίου, οι δύο Υπουργοί Εξωτερικών, παρουσία των δύο Πρωθυπουργών, βρέθηκαν στη λίμνη Πρέσπα, στο χωριό Ψαράδες, για να υπογράψουν την συμφωνία. Ο Ζάεφ τόνισε πως ήρθε το τέλος της απομόνωσης για την χώρα του, η οποία μπορεί τώρα να χτίσει σχέσεις καλής γειτονίας με την Ελλάδα.¹⁷⁰

Στις 20 Ιουνίου ψηφίστηκε από την Βουλή της ΠΓΔΜ το νέο όνομα με 69 ψήφους υπέρ και καμία κατά, αφού η αντιπολίτευση είχε αποχωρήσει.¹⁷¹ Ωστόσο, ο Πρόεδρος της χώρας Γκιόργκε Ιβάνοφ αρνήθηκε να επικυρώσει την Συμφωνία, χαρακτηρίζοντάς την ως παράνομη, απαράδεκτη και αντισυνταγματική.¹⁷² Αναμένεται εκ νέου ψήφιση της συμφωνίας από την Βουλή των Σκοπίων και στα τέλη Σεπτεμβρίου ή αρχές Οκτωβρίου το προβλεπόμενο από την Συμφωνία

---

¹⁶⁸ <http://www.iefimerida.gr/news/419823/kotzias-pros-ethniko-mas-symferon-i-symfonia-me-tin-pgdm>, 25/6/2018

¹⁶⁹ <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-name-dispute-06-12-2018>, 26/6/2018

¹⁷⁰ <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-greece-sing-historic-name-deal-06-17-2018>, 25/6/2018

¹⁷¹ <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonian-parliament-approves-greece-name-deal-06-20-2018>, 25/6/2018

¹⁷² https://www.washingtonpost.com/world/europe/opponents-criticize-greece-macedonia-name-deal/2018/06/13/66e3b81e-6ee5-11e8-b4d8-eaf78d4c544c_story.html?utm_term=.853c175b2cb5, 25/6/2018

δημοψήφισμα. Ο Ζάεφ έχει ήδη δηλώσει πως αν στο δημοψήφισμα ο λαός δεν ψηφίσει υπέρ της Συμφωνίας θα παραιτηθεί.¹⁷³

5.2. Κοσσυφοπέδιο

5.2.1. Ευρωπαϊκός προσανατολισμός

Η κυβέρνηση του Κοσσυφοπεδίου αναπτύσσει τις σχέσεις με κράτη μέλη της ΕΕ. Στις 9 Μαΐου, ο Πρόεδρος Hashim Thaci συναντήθηκε με την Καγκελάρια της Γερμανίας Άγκελα Μέρκελ για να συζητήσουν για τις σχέσεις Σερβίας-Κοσσυφοπεδίου. Η Καγκελάρια συνεχάρη τον Πρόεδρο για τον διάλογο που διεξάγει με την Σερβία, για την επικύρωση της συμφωνίας των συνόρων με το Μαυροβούνιο και για την προσπάθεια προσέγγισης με τους Σέρβους της χώρας του.¹⁷⁴

Η κυβέρνηση του Κοσσυφοπεδίου ζήτησε επίσης από την ΕΕ παράταση της παραμονής του EULEX στη χώρα, παρόλο που έχει εκπνεύσει η δεκαετής θητεία του στην περιοχή, ώστε να συνεχιστεί και να ολοκληρωθεί η ανασυγκρότηση του δικαστικού τομέα.¹⁷⁵

5.2.2. Ένοπλες δυνάμεις

Στον στρατιωτικό τομέα, η κυβέρνηση ξεκίνησε να διαμορφώνει ένα νέο σχέδιο (Plan B) για την μετατροπή των Δυνάμεων Ασφαλείας σε Τακτικό Στρατό.¹⁷⁶ Φυσικά μία τέτοια διαδικασία για να πραγματοποιηθεί απαιτεί περί τα 10 χρόνια και ακόμη δεν έχει κατατεθεί ή συζητηθεί μια ολοκληρωμένη πρόταση από την πλευρά της κυβέρνησης.

---

¹⁷³ <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-pm-proposes-govt-reshuffle-to-strengthen-majority-05-22-2018>, 26/6/2018

¹⁷⁴ <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-president-to-meet-the-german-chancellor-angela-merkel-05-07-2018>, 25/6/2018

¹⁷⁵ <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-eu-mull-new-rule-of-law-mission-05-09-2018>, 25/6/2018

¹⁷⁶ <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-starts-plan-b-on-transforming-the-security-force-into-an-army-05-17-2018>, 26/6/2018

Τον τελευταίο χρόνο έχουν γίνει πολλές προσπάθειες για την δημιουργία του τακτικού στρατού, αλλά όλες οι προσπάθειες ήταν άκαρπες, καθώς μία τέτοια αλλαγή απαιτεί διπλή πλειοψηφία στο Κοινοβούλιο – πράγμα που χρησιμοποιούν οι Σέρβοι για να μπλοκάρουν μία τέτοια εξέλιξη. Ωστόσο, ο Αναπληρωτής Υπουργός των Δυνάμεων Ασφαλείας δήλωσε ότι δεν απογοητεύονται από την τωρινή πολιτική στάση της σερβικής πλευράς. Αντιθέτως, θα συνεχίσουν τις προσπάθειες να αλλάξει αυτή η στάση και να προκύψει η σχετική συνταγματική αναθεώρηση.¹⁷⁷

5.2.3. Οι σχέσεις Πρίστινας-Τιράνων

Ο Υπουργός Εμπορίου του Κοσσυφοπεδίου δήλωσε η χώρα του επιθυμεί να άρει τους δασμούς σε προϊόντα της Αλβανίας και να δημιουργήσει μία κοινή αγορά αγαθών, όμως η Αλβανία δεν δείχνει την ίδια προθυμία.¹⁷⁸ Ο ίδιος, στη συνέχεια της συνέντευξης, τόνισε πως είναι πολύ πιο εύκολο να γίνει στο Κοσσυφοπέδιο εισαγωγή αλβανικών αγαθών παρά το αντίθετο. Σημειώνεται πως τον Μάιο το Κοινοβούλιο του Κοσσυφοπεδίου ενέκρινε την προοπτική τελωνειακής ενοποίησης των δύο χωρών, άρση δασμών, όπως και ελεύθερη διακίνηση προσώπων.¹⁷⁹

5.3. Σερβία

5.3.1. Σχέσεις Βελιγραδίου-Μόσχας

Στις 9 Μαΐου, ο Σέρβος Πρόεδρος Aleksandar Vucic βρέθηκε στην Μόσχα για την ημέρα της επετείου της Νίκης στον Β' Π.Π. και στην συνάντηση που είχε με τον Πρόεδρο της Ρωσίας τόνισε ότι οι Σέρβοι δεν θα ξεχάσουν τις προσπάθειες που έκαναν οι Ρώσοι στο παρελθόν για να διασφαλίσουν την εδαφική ακεραιότητα και κυριαρχία της Σερβίας.¹⁸⁰

---

¹⁷⁷ <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-starts-plan-b-on-transforming-the-security-force-into-an-army-05-17-2018>, 26/6/2018

¹⁷⁸

¹⁷⁹ <http://www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-wants-a-joint-national-market-with-albania-06-11-2018>, 27/6/2018

¹⁸⁰ <https://www.memri.org/reports/russia-week-%E2%80%93-may-13-2018-%E2%80%93-part-i>, 27/6/2018

Επίσης, ο Σέρβος Πρόεδρος, κατά τη διάρκεια επίσκεψής του στο Αζερμπαϊτζάν, στις 22 Μαΐου, δήλωσε πως το μέλλον της Σερβίας βρίσκεται στο δρόμο προς την ΕΕ και εκείνο που προέχει είναι οι ενταξιακές της διαπραγματεύσεις. Ωστόσο, πρόσθεσε πως ο παράγοντας αυτός δεν θα εμποδίσει τη Σερβία να δημιουργήσει σχέσεις και φιλίες με τρίτα κράτη εκτός ΕΕ, όπως η Ρωσία και η Κίνα.¹⁸¹

5.3.2. Σχέσεις Βελιγραδίου-Άγκυρας

Στις 6 Μαΐου στην Κωνσταντινούπολη, ο Σέρβος Πρόεδρος Vučić δήλωσε πως οι σχέσεις Σερβίας-Τουρκίας είναι πλέον καλύτερες από ποτέ.¹⁸² Στην συνάντηση με τον Πρόεδρο της Τουρκίας, ο Vučić τόνισε ότι οι σχέσεις τους είναι περισσότερο οικονομικές. Ο Έρντογαν από την πλευρά του δήλωσε ότι το εμπόριο μεταξύ των δύο χωρών έχει ανέλθει στο ποσό του ενός δισεκατομμυρίου τον τελευταίο χρόνο και αυτό είναι μόνο η αρχή, καθώς θα κινηθεί τα νήματα για να γίνουν άμεσα επενδύσεις από την Τουρκία στην Σερβία.¹⁸³ Ωστόσο, αυτό που ενδιαφέρει τις δύο χώρες, σύμφωνα με τις δηλώσεις των δύο ηγετών, είναι η ειρήνη και η ασφάλεια στην περιοχή. Πρωταρχικός τους στόχος είναι η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και η συνεργασία τους κυρίως στον οικονομικό τομέα.¹⁸⁴

5.3.3. Οι σχέσεις Βελιγραδίου-Τιράνων

Οι διμερείς σχέσεις Σερβίας-Αλβανίας χαρακτηρίζονται από εντάσεις από τη στιγμή που το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου δεν έχει διευθετηθεί. Ωστόσο, τον τελευταίο χρόνο έχουν κάνει προσπάθειες να διευθετήσουν ειρηνικά κάποια ζητήματα. Για παράδειγμα, στις 18 Μαΐου, ο Υπουργός Εμπορίου, Τουρισμού και

---

¹⁸¹ <http://tass.com/world/1005578>, 26/6/2018

¹⁸² <https://www.eurasiafuture.com/2018/05/05/a-golden-era-for-serbia-turkey-relations-that-mainstream-and-alt-media-has-completely-ignored/>, 26/6/2018;
https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2018&mm=05&dd=07&nav_id=104092, 27/6/2018

¹⁸³ https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2018&mm=05&dd=07&nav_id=104092, 27/6/2018

¹⁸⁴ https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2018&mm=05&dd=08&nav_id=104104, 27/6/2018

Τηλεπικοινωνιών της Σερβίας, δήλωσε ότι οι δύο χώρες συμφώνησαν να προάγουν την συνεργασία τους στον τομέα του τουρισμού.¹⁸⁵

Η Σερβία, από τη μία πλευρά, κάνει προσπάθειες να εμφανίσει ένα «καλό πρόσωπο» απέναντι στους γείτονές της, καθώς η εξωτερική της πολιτική παρακολουθείται από την ΕΕ. Η Αλβανία από την άλλη, επιθυμεί να ξεκινήσει και εκείνη ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την ΕΕ και επιθυμεί να διαψεύσει τις φήμες που την θέλουν να επιδιώκει τη «Μεγάλη Αλβανία». Όσον αφορά τον ρόλο της Αλβανίας στο διάλογο Πρίστινας-Βελιγραδίου, αυτή δεν φαίνεται να έχει λάβει κάποια θέση που θα παρεμπόδιζε πιθανή συμφωνία μεταξύ τους.

5.4. Αλβανία

5.4.1. Οι σχέσεις κυβέρνησης-αντιπολίτευσης

Την τελευταία περίοδο οι σχέσεις μεταξύ της κυβέρνησης και της αντιπολίτευσης είναι τεταμένες. Πιο συγκεκριμένα, το Δημοκρατικό Κόμμα έχει έρθει αντιμέτωπο με την κυβέρνηση πολλές φορές κατηγορώντας την για παράνομες πράξεις, που απομακρύνουν την Αλβανία από τον στόχο έναρξης ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την ΕΕ. Στις 26 Μαΐου, κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων εναντίον της κυβέρνησης, οπαδοί της αντιπολίτευσης, πιο συγκεκριμένα του Δημοκρατικού Κόμματος και του κόμματος LSI, συγκεντρώθηκαν στα Τίρανα για να διαδηλώσουν κατά του Πρωθυπουργού Έντι Ράμα και του Υπουργού Εσωτερικών Φατιμέ Τζαφάι, κατηγορώντας τους για διασυνδέσεις με το οργανωμένο έγκλημα.

Συγκεκριμένα ο εκπρόσωπος του Δημοκρατικού Κόμματος δήλωσε ότι το τέλος του Ράμα έχει φτάσει. Ότι ο ίδιος είχε υποσχεθεί νέες επενδύσεις και θέσεις εργασίας για τους Αλβανούς και το μόνο που έχει καταφέρει είναι να διασυνδέεται η κυβέρνησή του με διακίνηση και εμπορία ναρκωτικών – βάζοντας έτσι στο στόχαστρο τον αδελφό του Υπουργού Εσωτερικών που έχει κατηγορηθεί για διακίνηση ναρκωτικών στην Ιταλία.¹⁸⁶ Στις 22 Μαΐου, η κυβέρνηση Ράμα είχε δηλώσει πως οι κατηγορίες για την σύνδεση του Υπουργού Εσωτερικών σε κίνημα

¹⁸⁵ <http://www.balkaninsight.com/en/article/albania-serbia-team-up-to-attract-foreign-tourists-05-17-2018>, 27/6/2018

¹⁸⁶ <https://www.aljazeera.com/news/europe/2018/05/albanian-opposition-demands-prime-minister-resign-180526193520758.html>, 26/6/2018.

διακίνησης ναρκωτικών είναι μονάχα ισχυρισμοί της αντιπολίτευσης για να επισκιάσουν της προσπάθειες της κυβέρνησης για ένταξη του κράτους στην ΕΕ.¹⁸⁷

Όμως, παρά την τεταμένη κατάσταση που επικρατεί ανάμεσα στην κυβέρνηση και την αντιπολίτευση, η ΕΕ έδωσε το πράσινο φως για να ξεκινήσουν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Αλβανία το καλοκαίρι του 2019 – φυσικά υπό την προϋπόθεση να συνεχισθούν οι μεταρρυθμίσεις.¹⁸⁸

5.4.2. Οι σχέσεις Αλβανίας-Τουρκίας

Σε συνέντευξη του την 1^η Μαΐου, ο Πρωθυπουργός της Αλβανίας Έντι Ράμα, εξηγώντας τις σχέσεις που έχει αναπτύξει με την Τουρκία το τελευταίο διάστημα, δήλωσε πως ο βασικός πυλώνας που ενώνει την Αλβανία με την Τουρκία είναι η κοινή θρησκεία. Η Αλβανία, καθώς και η Τουρκία είναι λαοί οι οποίοι έχουν ισχυρούς δεσμούς με το Ισλάμ και η Τουρκία, επιδιώκοντας μία πιο στενή σχέση με διάφορους βαλκανικούς λαούς, έχει δημιουργήσει οικονομικές συνεργασίες μαζί τους, επενδύοντας και χρηματοδοτώντας την δημιουργία οίκων προσκυνήματος.¹⁸⁹

Στις 10 Μαΐου, στη Γενική Διάσκεψη για τις αλβανοτουρκικές σχέσεις, ο Ράμα μίλησε για ιστορική σύνδεση με την Τουρκία, τουλάχιστον στον τομέα της οικονομίας. Οι τουρκικές επενδύσεις στη χώρα έχουν εμφανώς αυξηθεί, καθώς και το εμπόριο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι και η συμφωνία για την νέα αεροπορική σύνδεση Τουρκίας και Αλβανίας (Αυλώνα).¹⁹⁰

5.4.3. Η «Μεγάλη Αλβανία»

Ο Έντι Ράμα δήλωσε στο Euronews ότι «οι Αλβανοί των Βαλκανίων δεν ήταν ποτέ σε καλύτερη μοίρα από ότι τώρα. Στο Κόσσοβο έχουν το κράτος τους. Στην ΠΓΔΜ αποτελούν μέρος μίας πολλή μεγάλης αλλαγής που αφορά την αλβανική γλώσσα και πληθυσμό. Στη Νότια Σερβία τα πράγματα θα βελτιωθούν, καθώς οι Σέρβοι

¹⁸⁷ <http://www.balkaninsight.com/en/article/albania-opposition-prepares-for-major-protest-while-government-accuses-it-for-treason-05-25-2018>, 27/6/2018.

¹⁸⁸ <http://www.balkaninsight.com/en/article/eu-paves-the-road-for-macedonia-albania-accession-talks-06-27-2018>, 27/6/2018.

¹⁸⁹ <https://exit.al/en/2018/05/01/turkey-is-waiting-backstage/>, 26/6/2018

¹⁹⁰ <http://www.albaniannews.com/index.php?idm=3244&mod=2>, 27/6/2018

του Κοσσόβου φέρονται πολύ καλύτερα πλέον. Ο μόνος δρόμος που ακολουθεί η Αλβανία είναι ο δρόμος προς την ΕΕ και δεν υπάρχει κανένας σκοπός αναβίωσης της ιδέας της Μεγάλης Αλβανίας». ¹⁹¹

5.5. Βουλγαρία

5.5.1. Η Βουλγαρία ως ενεργειακός κόμβος

Η Βουλγαρία συνήψε μνημόνιο κατανόησης και συνεργασίας με την ΠΓΔΜ με στόχο να δημιουργηθεί σύζευξη των αγορών των δύο χωρών και το «πάντρεμα» της αγοράς ηλεκτρισμού στην περιοχή. Για να πραγματοποιηθεί κάτι τέτοιο, θα πρέπει να εξαλειφθούν όλα τα πιθανά εμπόδια και θα πρέπει να γίνουν συντονισμένες προσπάθειες ώστε να ακολουθηθούν πιστά οι οδηγίες που περιλαμβάνονται στη Συνθήκη της Ενεργειακής Κοινότητας. ¹⁹²

Στις 12 Ιουνίου, ο Πρωθυπουργός της Βουλγαρίας Μπορίσοφ δήλωσε αισιόδοξος πως η σύνδεση του αγωγού φυσικού αερίου μεταξύ Βουλγαρίας και Τουρκίας θα λειτουργήσει μέχρι τα τέλη του Ιουνίου. ¹⁹³ Ο εν λόγω αγωγός θα βοηθήσει την Βουλγαρία να καταστεί ίσως ο σημαντικότερος ενεργειακός παράγων των Βαλκανίων, καθώς θα μεταφέρει το σχετικά φθηνότερο αζέρικο φυσικό αέριο προς όλη την Ευρώπη και τα Δυτικά Βαλκάνια, απεγκλωβίζοντας τα εν μέρει από την αγορά της Ρωσίας.

5.5.2. Ο τουρκικός παράγων στη Βουλγαρία

Το κόμμα DOST έχει γίνει στόχος των Βούλγαρων εθνικιστών πολιτικών, οι οποίοι έχουν προσπαθήσει να αλλάξουν τον εκλογικό νόμο που επιτρέπει σε Τούρκους πολίτες να ψηφίζουν στις βουλγαρικές εκλογές. ¹⁹⁴ Όσον αφορά τις σχέσεις με τους τουρκικής καταγωγής Βούλγαρους πολίτες, στην νοτιοανατολική Βουλγαρία, το Συμβούλιο της Stara Zagora δέχτηκε, στις 6 Ιουνίου, την πρόταση ακροδεξιών

---

¹⁹¹ <https://www.rtklive.com/en/news-single.php?ID=11482>, 27/6/2018

¹⁹² <https://balkangreenenergynews.com/macedonia-bulgaria-ink-mou-to-develop-regulatory-basis-for-day-ahead-market-coupling/>, 28/6/2018

¹⁹³ <http://www.balkaneu.com/bulgarian-pm-optimistic-on-gas-link-to-turkey/>, 28/6/2018

¹⁹⁴ <http://www.balkaninsight.com/en/article/turkish-opponent-of-erdogan-rallies-thousands-in-kardzhali-bulgaria-06-01-2018>, 29/6/2018.

βουλγαρικών κομμμάτων (MRF) να γίνει αλλαγή των αραβικών και τουρκικών επιθέτων των μειονοτικών της περιοχής – τακτική που είχε ακολουθηθεί και από το κομμουνιστικό καθεστώς κατά το παρελθόν.¹⁹⁵ Ωστόσο το τουρκικό κόμμα DPS καταδίκασε αυτή την απόφαση και ήρθε σε αντιπαράθεση με το εθνικιστικό κόμμα IMRO, το οποίο δήλωσε ότι η απόφαση αυτή τελεί σε ισχύ, καθώς έχει επικυρωθεί από την Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου που υπεγράφη από την Ρωσία και την Οθωμανική Αυτοκρατορία και ως στόχο είχε την εξάλειψη του Οθωμανικού στοιχείου από την Βουλγαρία.¹⁹⁶

5.5.3. Οι σχέσεις Βουλγαρίας-Ρωσίας

Ο Πρόεδρος της Βουλγαρίας Ράντεφ και ο Πρωθυπουργός Μπορίσοφ βρέθηκαν στην Μόσχα αρκετές φορές την τελευταία περίοδο, γεγονός που τόνωσε τις φήμες που θέλουν να αναζωπυρώνονται οι σχέσεις ανάμεσα στις δύο αυτές χώρες, καθώς και να δημιουργούν νέους οικονομικούς δεσμούς, όπως την επαναλειτουργία του πυρηνικού σταθμού Μπέλενε με την βοήθεια της Ρωσίας.¹⁹⁷

5.5.3. Η Βουλγαρία και οι σχέσεις ΠΓΔΜ-Ελλάδας

Στις 12 Ιουνίου, το Υπουργείο Εξωτερικών της Βουλγαρίας εξέφρασε την ικανοποίησή του για την επίτευξη συμφωνίας μεταξύ Αθήνας-Σκοπίων, καθώς η συμφωνία αυτή ανοίγει νέους δρόμους. Τόνισε επίσης ότι πρώτη η Βουλγαρία το 1992 είχε αναγνωρίσει το κράτος της ΠΓΔΜ και το 2017 είχαν επισφραγίσει τη φιλία τους υπογράφοντας το σύμφωνο καλής γειτονίας μεταξύ Σόφιας-Σκοπίων.¹⁹⁸ Ωστόσο, το Υπουργείο Εξωτερικών της Βουλγαρίας τόνισε ότι η νέα ονομασία, «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας», δεν πρέπει να θέτει σε καμία περίπτωση

---

¹⁹⁵ <https://sofiaglobe.com/2018/06/06/row-in-bulgarias-parliament-over-replacement-of-800-turkish-arabic-place-names-in-stara-zagora/>, 29/6/2018.

¹⁹⁶ <https://www.dailysabah.com/turkey/2018/06/02/bulgaria-eyes-return-to-troubled-past-by-removing-turkish-names>, 28/6/2018.

¹⁹⁷ <https://www.dw.com/en/bulgaria-torn-between-russia-and-the-west/a-44027331>, 28/6/2018; <http://en.kremlin.ru/events/president/news/57512>, 28/6/2018; <http://www.euronews.com/2018/06/08/russian-designed-nuclear-power-plant-causes-tension-in-bulgaria>, 28/6/2018.

¹⁹⁸ <https://sofiaglobe.com/2018/06/12/bulgaria-welcomes-agreement-on-macedonia-name-dispute/>, 28/6/2018.

ζήτημα αλλαγής των ήδη υφισταμένων συνόρων ή αλλαγές στα γειτονικά κράτη όσον αφορά γλώσσα, κουλτούρα, ιστορία, και εθνική ταυτότητα.¹⁹⁹

5.6. Η Τουρκία στα Δυτικά Βαλκάνια

Η Τουρκία έχει συνάψει διμερείς συμφωνίες, κυρίως οικονομικές, με πολλά κράτη της περιοχής.²⁰⁰ Παράδειγμα της επιρροής της Τουρκίας στα Δυτικά Βαλκάνια είναι η προεκλογική συγκέντρωση που πραγματοποίησε ο Έρντογαν στο Σεράγεβο, στις 20.05.2018, σε συνεργασία με το κόμμα SDA του Ιζετμπέκοβιτς.²⁰¹ Σε αυτήν, ο Έρντογαν δήλωσε ότι δεν επιδιώκει καμία πολιτική ενάντια στην ΕΕ, αλλά σχέσεις καλής γειτονίας με τα βαλκανικά κράτη.²⁰²

Η Τουρκία ωστόσο, όπως διαφαίνεται από τις πολιτικές της, ασκεί στα (Δυτικά) Βαλκάνια επιρροή αντίθετη από εκείνη της ΕΕ, κυρίως μέσω των εθνικιστικών τάσεων που καλλιεργεί το κυβερνών ΚΔΑ. Η επιρροή του Έρντογαν και του ΚΔΑ προκύπτει από το γεγονός ότι τα ποσοστά που έλαβε το ΚΔΑ στις εκλογές της 24^{ης} Ιουνίου από Τούρκους πολίτες που ζουν σε αυτές τις χώρες ήταν ψηλότερα από εκείνα που πέτυχε στην Τουρκία: στη Βοσνία ο Έρντογάν έλαβε 58.9 %, στο Κοσσυφοπέδιο 57.4 %, και στην ΠΓΔΜ 58.4%.²⁰³

---

¹⁹⁹ <http://www.bta.bg/en/c/DF/id/1818372>, 28/6/2018.

²⁰⁰ <https://www.politico.eu/article/turkey-western-balkans-comeback-european-union-receptayyip-erdogan/>, 28/6/2018.

²⁰¹ <https://europeanwesternbalkans.com/2018/06/05/erdogan-sarajevo-party-ill-campaign-europe-want/>, 28/6/2018.

²⁰² <https://www.politico.eu/article/turkey-western-balkans-comeback-european-union-receptayyip-erdogan/>, 28/6/2018.

²⁰³ <http://www.balkaninsight.com/en/article/in-pictures-balkan-celebrates-erdogan-election-win-06-25-2018>, 28/6/2018.

6. ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Οι ανησυχίες για αναταράξεις στην προσφορά πετρελαίου κυριάρχησαν στις εξελίξεις στα ενεργειακά θέματα του τελευταίου διμήνου. Η ανακοίνωση στις αρχές Μαΐου του Αμερικανού Προέδρου για αποχώρηση των ΗΠΑ από τη διεθνή συμφωνία για τον περιορισμό του πυρηνικού προγράμματος της Τεχεράνης και την εκ νέου επιβολή των κυρώσεων ενάντια στο Ιράν αποτέλεσε το βασικό στοιχείο παραγωγής ανασφάλειας στον ενεργειακό χώρο σε παγκόσμιο επίπεδο. Καθώς η Γαλλία, η Ρωσία και η Κίνα ανακοίνωσαν ξεχωριστά ότι θα εργαστούν για τη διατήρηση της συμφωνίας και με δεδομένο ότι σε μεγάλο βαθμό είναι οι ενεργειακές εταιρίες των χωρών αυτών που διατηρούν αυξημένα συμφέροντα στο Ιράν, οι φόβοι για εκτεταμένα προβλήματα στον τομέα της ενέργειας θεωρούνται αναμενόμενοι. Στην Ανατολική Μεσόγειο οι εξελίξεις σε σχέση με τα κοιτάσματα φυσικού αερίου της περιοχής δεν παρουσίασαν αξιοσημείωτη δραστηριότητα, ενώ στην Ελλάδα και στην Κύπρο το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε σε θέματα ιδιωτικοποιήσεων ενεργειακών μονάδων, αλλά και προβλημάτων σε σχεδιαζόμενα δίκτυα μεταφοράς ενεργειακών πόρων.

6.1. Παγκόσμια αγορά

Τρία είναι τα χαρακτηριστικά που μπορούμε να ξεχωρίσουμε στην παγκόσμια αγορά ενέργειας για το προηγούμενο διάστημα: η συνεχιζόμενη αναβάθμιση της Ρωσίας σε περιφερειακό επίπεδο στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας, η αυξανόμενη μετατόπιση του διεθνούς ενεργειακού ανταγωνισμού στο υποσύστημα της Ασίας, και οι φόβοι για μειωμένη παραγωγή και αυξημένες διεθνείς τιμές πετρελαίου.

Στο πρώτο θέμα, που αφορά τις προσπάθειες της Ρωσίας για αναβάθμιση της θέσης της στην πυρηνική ενέργεια έχει αναφερθεί και προγενέστερη Έκθεση της Έδρας. Στα σχέδια της Μόσχας για κατασκευή ηλεκτροπαραγωγικών

πυρηνικών σταθμών σε Τουρκία, Σουδάν και Αίγυπτο, οι ΗΠΑ απάντησαν με ανακοίνωση συμφωνίας για κατασκευή πυρηνικού σταθμού στη Σαουδική Αραβία. Αντίστοιχα η Μόσχα ανακοίνωσε πρόσφατα τη καθέλκυση του πρώτου παγκοσμίως πλωτού πυρηνικού σταθμού παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας ο οποίος προορίζεται για την Αρκτική και θα προμηθεύει ηλεκτρική ενέργεια και θερμότητα σε περισσότερους από 50.000 ανθρώπους σε ρωσικές εγκαταστάσεις της περιοχής, ενώ θα διαθέτει και εργοστάσιο αφαλάτωσης θαλασσινού νερού.

Ήδη τον Μάιο το πλοίο που μεταφέρει τον πυρηνικό σταθμό κατέπλευσε στη ρωσική ναυτική βάση του Μουρμάνσκ, όπου οι δύο αντιδραστήρες του σταθμού θα εφοδιαστούν με πυρηνικό καύσιμο.²⁰⁴ Στα αρχικά σχέδια της Μόσχας περιλαμβάνεται η κατασκευή δώδεκα τέτοιων πλωτών σταθμών, ενώ από την πλευρά της κατασκευάστριας εταιρίας Rosatom γίνεται λόγος για είκοσι χώρες μεταξύ των οποίων η Ινδονησία, οι Φιλιππίνες, η Ναμίμπια και η Χιλή, που ενδιαφέρονται να αποκτήσουν μια τέτοια μονάδα, επεκτείνοντας με αυτό τον τρόπο τη σφαίρα επιρροής της Ρωσίας μέσω της ενέργειας σε ένα ευρύ φάσμα υποσυστημάτων εντός του διεθνούς συστήματος.²⁰⁵

Το δεύτερο θέμα, σε παγκόσμιο επίπεδο, αφορά τις αγορές φυσικού αερίου της Ασίας. Η διατήρηση υψηλών τιμών και αυξημένης ζήτησης στην Ασία οδηγεί τον μεγαλύτερο όγκο των εξαγωγών LNG από τις Ηνωμένες Πολιτείες προς τις αγορές της Νοτίου Κορέας, της Κίνας και της Ιαπωνίας. Περισσότερο από το 47% του αμερικανικού LNG εξάγεται πλέον στις αγορές της Ασίας, ενώ στο σύνολό τους οι εξαγωγές υγροποιημένου φυσικού αερίου των Ηνωμένων Πολιτειών τετραπλασιάστηκαν το 2017 σε σχέση με το 2016 αποτυπώνοντας τη δυναμική με την οποία οι ΗΠΑ εισέρχονται στη παγκόσμια ενεργειακή αγορά.²⁰⁶

Παρά τους φόβους περί ενός επικείμενου εμπορικού πολέμου μεταξύ Ουάσιγκτον και Πεκίνου, οι αναπτυσσόμενες ανάγκες της Κίνας σε φυσικό αέριο δεν αφήνουν περιθώρια στις δύο χώρες για συγκρούσεις στον ενεργειακό τομέα. Σε

---

²⁰⁴ <https://www.reuters.com/article/us-russia-nuclear-greens/russias-first-sea-borne-nuclear-power-plant-arrives-in-arctic-idUSKCN1IM1A9>.

²⁰⁵ <https://www.reuters.com/article/us-nuclear-industry-floating-idUSTRE73H3S020110418>.

²⁰⁶ <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=35512>.

έκθεση του ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας εκτιμά ότι η Κίνα το 2019 θα είναι πλέον ο μεγαλύτερος εισαγωγέας φυσικού αερίου στον κόσμο με τις προβλέψεις να αναφέρουν αύξηση της ζήτησης φυσικού αερίου κατά 60% και αύξηση στις εισαγωγές LNG κατά 80% για την επόμενη πενταετία.²⁰⁷ Η υψηλή ζήτηση από την Κίνα διατηρεί ψηλά τις τιμές LNG σε όλη την Ασία και αποτελεί τη βάση του ενεργειακού ανταγωνισμού μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας στην περιοχή, τα πρώτα στάδια του οποίου αρχίζουν να γίνονται εμφανή.

Στον αντίποδα των ανακοινώσεων της Αμερικανικής Υπηρεσίας Πληροφοριών Ενέργειας (EIA) για εξαπλασιασμό των αμερικανικών εξαγωγών LNG προς την Κίνα το 2017, η ρωσική Gazprom με πρόσφατη ανακοίνωση της ενημέρωσε ότι ο αγωγός “Power of Siberia” ο οποίος είναι σχεδιασμένος για να μεταφέρει ρωσικό φυσικό αέριο στα βορειοανατολικά σύνορα της Κίνας έχει ολοκληρωθεί στο 83% της διαδρομής του.²⁰⁸ Ο αγωγός, που θα μεταφέρει περισσότερα από 60 δις κυβικά μέτρα φυσικού αερίου το χρόνο, αναμένεται να έχει ολοκληρωθεί έως τα τέλη του 2019 καλύπτοντας από μόνος του περισσότερο από το 15% των ετήσιων αναγκών της Κίνας σε φυσικό αέριο.

Χάρτης 1. Η πορεία του αγωγού Power of Siberia, <http://www.gazprom.com/press/news/2018/may/article429502/>

²⁰⁷ <https://www.reuters.com/article/gas-ia/china-to-become-top-gas-importer-in-2019-boosted-by-lng-ia-idUSL1N1TR114>.

²⁰⁸ <https://www.lngworldnews.com/gazproms-power-of-siberia-pipeline-83-percent-done/>.

Συνεπώς, ο ενεργειακός ανταγωνισμός μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας για τις αγορές της Ασίας βαίνει μεσοπρόθεσμα σε κλιμάκωση, με το επόμενο στάδιο να αφορά τον τομέα των νέων επενδύσεων σε ενεργειακές υποδομές για την υποδοχή φυσικού αερίου μέσω αγωγών ή μέσω μονάδων LNG. Η χρηματοδότηση και κατασκευή αντίστοιχων μονάδων σε μια σειρά από χώρες τις Ασίας στα επόμενα 3-5 έτη, θα προσδιορίσει τη θέση Ρωσίας και ΗΠΑ στην περιοχή στα επόμενα 10-20 έτη.

Το τρίτο θέμα που σηματοδότησε τις εξελίξεις στον ενεργειακό τομέα το τελευταίο δίμηνο αφορά τις ανησυχίες για αναταράξεις στις διεθνείς τιμές πετρελαίου, αλλά και σε μεγάλους ενεργειακούς ομίλους, μετά την απόφαση του Αμερικανού Προέδρου, στις αρχές Μαΐου, για τη διεθνή συμφωνία περιορισμού του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν. Οι κυρώσεις προς το Ιράν από την πλευρά των ΗΠΑ, αλλά και η απειλή κυρώσεων προς εταιρίες άλλων χωρών, οι οποίες θα συνεχίσουν να δραστηριοποιούνται στη χώρα, δημιούργησαν ανησυχίες για τις επιλογές μεγάλων ευρωπαϊκών και ασιατικών ενεργειακών ομίλων με συμφέροντα στο Ιράν. Το έως τώρα αποτέλεσμα των επιλογών της Ουάσιγκτον είναι διττό. Στο διάστημα μετά την ανακοίνωση του Αμερικανού Προέδρου η γαλλική Total, η ρωσική Lukoil και η ινδική Reliance Industries ανακοίνωσαν ότι αναστέλλουν προσωρινά τις δραστηριότητές τους στο Ιράν.²⁰⁹ Από την άλλη πλευρά, τα πρώτα στοιχεία από τις πωλήσεις πετρελαίου του Ιράν για το τελευταίο δίμηνο δείχνουν μικρή μείωση στην παραγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου.²¹⁰ Η εν λόγω μείωση οφείλεται κυρίως στην πτώση ζήτησης από την Ευρώπη και την διακοπή ζήτησης από την Τουρκία, ενώ αντιθέτως η ζήτηση από την Ινδία και την Κίνα παρέμεινε σταθερή.

Οι κυρώσεις της Ουάσιγκτον θα καταφέρουν να επηρεάσουν αρνητικά τις σχεδιαζόμενες νέες επενδύσεις σε ενεργειακές υποδομές του Ιράν. Καθώς σε μεγάλο βαθμό οι εγκαταστάσεις άντλησης και επεξεργασίας πετρελαίου – παρά

---

²⁰⁹ <https://oilprice.com/Geopolitics/International/Oil-Giants-Are-Fleeing-Iran-On-Sanction-Fears.html>.

²¹⁰ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-06-15/iran-oil-exports-slide-in-early-ship-data-after-trump-sanctions>.

την ανάγκη εκουγχρονισμού τους – βρίσκονται σε πλήρη λειτουργία, η αναστολή νέων επενδύσεων σε ενεργειακές εγκαταστάσεις αναμένεται να πλήξει κυρίως τις εγκαταστάσεις φυσικού αερίου. Το Ιράν και τα τεράστια αποθέματα φυσικού αερίου του αποκόπονται έτσι από την ραγδαίως αναπτυσσόμενη παγκόσμια αγορά του φυσικού αερίου.

6.2. Μέση Ανατολή – Ανατολική Μεσόγειος

Οι εξελίξεις από τις κυρώσεις των ΗΠΑ προς το Ιράν επηρέασαν βεβαίως και όλο το υποσύστημα της Μέσης Ανατολής, καθώς οι ανησυχίες για τις επιπτώσεις στις διεθνείς τιμές πετρελαίου από την μείωση της προσφοράς ιρανικού πετρελαίου εντείνονται από την προγενέστερη απόφαση του OPEC και της Ρωσίας για έλεγχο στη παγκόσμια προσφορά πετρελαίου και την δυνατότητα του Ριάντ να αντικαταστήσει τη μειωμένη προσφορά του Ιράν με αύξηση της δικής του παραγωγής. Το Ριάντ αύξησε ήδη την παραγωγή του στα υψηλότερα επίπεδα από το 2016 και υπάρχουν αμφιβολίες για την δυνατότητά του, βραχυπρόθεσμα, να αυξήσει περαιτέρω την παραγωγή του.²¹¹

Ο Αμερικανός Πρόεδρος προέτρεψε στα τέλη του Ιουνίου τη Σαουδική Αραβία να αυξήσει περαιτέρω την παραγωγή του για να αποφευχθεί περαιτέρω αύξηση των διεθνών τιμών πετρελαίου.²¹² Βραχυπρόθεσμα ωστόσο η αποτελεσματικότητα μίας τέτοιας προσέγγισης θα πρέπει να θεωρείται αμφίβολη. Η κατάσταση επιβαρύνεται περαιτέρω λόγω των πρόσφατων προβλημάτων στην παραγωγή της Λιβύης, όπου στρατιωτικές επιχειρήσεις μεταξύ αντιμαχόμενων πλευρών οδήγησαν στην καταστροφή εγκαταστάσεων αποθήκευσης πετρελαίου και τη μείωση της παραγωγής.²¹³ Η κατάσταση στη χώρα εντείνεται από την πρόσφατη απόφαση του στρατάρχη Χαλίφα Χάφταρ να παραδώσει τον έλεγχο των βασικών πετρελαϊκών τερματικών στις παράλληλες αρχές της ανατολικής Λιβύης. Η κατάσταση με το ενεργειακό δυναμικό της Λιβύης αποτελεί μεσοπρόθεσμα πηγή

²¹¹ <https://oilprice.com/Latest-Energy-News/World-News/Saudis-Boost-June-Oil-Production-Close-To-All-Time-High.html>.

²¹² <https://www.nytimes.com/2018/06/30/us/trump-oil-saudi-arabia.html>.

²¹³ <https://oilprice.com/Geopolitics/International/Oil-Rallies-On-Libyan-Oil-Crisis.html>.

αποσταθεροποίησης για την ευρύτερη περιοχή και χρήζει ιδιαίτερης προσοχής και παρακολούθησης.

Η Αίγυπτος προσέλκυσε εκ νέου το ενδιαφέρον των εξελίξεων στη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, μετά την ανακοίνωση αξιωματούκων της χώρας για ανακάλυψη νέου παράκτιου κοιτάσματος φυσικού αερίου από την ιταλική ENI, το οποίο εκτιμάται ως τριπλάσιο σε μέγεθος από το κοιτάσμα Zohr.²¹⁴ Σημειωτέον ότι το κοιτάσμα Zohr είναι αυτή τη στιγμή μακράν το μεγαλύτερο στην Ανατολική Μεσόγειο και ένα από τα μεγαλύτερα στον κόσμο. Η ιταλική εταιρία μέχρι στιγμής αρνείται να επιβεβαιώσει τις εν λόγω πληροφορίες, αλλά το θέμα προκαλεί έντονο προβληματισμό σε Τελ Αβίβ και Λευκωσία. Αν επιβεβαιωθεί το νέο κοιτάσμα μέσα στους επόμενους μήνες τα δεδομένα στην Ανατολική Μεσόγειο αλλάζουν άρδην δυσκολεύοντας τις προοπτικές εξαγωγών φυσικού αερίου για το Ισραήλ και την Κύπρο, προκαλώντας αντίστοιχες επιπτώσεις και στους ενεργειακούς σχεδιασμούς της Ελλάδας.

Στις γενικότερες ανησυχίες για τις εξελίξεις στους ενεργειακούς διαδρόμους που συνδέουν την ευρύτερη περιοχή με την Ευρωπαϊκή Ένωση προστέθηκε και η στάση της νέας ιταλικής κυβέρνησης έναντι του αγωγού φυσικού αερίου TAP, ο οποίος είναι προγραμματισμένο να μεταφέρει φυσικό αέριο από το Αζερμπαϊτζάν μέσω Τουρκίας και Ελλάδας στην Ιταλία και περαιτέρω στις ευρωπαϊκές αγορές. Σε πρόσφατη δήλωσή του ο νέος Υπουργός Περιβάλλοντος της Ιταλίας είπε ότι θέτει υπό αναθεώρηση τον αγωγό φυσικού αερίου TAP, τον οποίο βρίσκει περιττό και μη χρήσιμο. Η εν λόγω δήλωση αιφνιδίασε και ανησούχησε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη καθώς θα μπορούσε να ανατρέψει τους ενεργειακούς σχεδιασμούς της Ελλάδας και Τουρκίας, αλλά και τη στρατηγική ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ.

Η Ιταλία βρέθηκε τα τελευταία χρόνια στο επίκεντρο της στρατηγικής Ενεργειακής Ασφάλειας της ΕΕ. Η γεωγραφική της θέση, η ύπαρξη εταιρικών ενεργειακών κολοσσών και το εκτεταμένο δίκτυο φυσικού αερίου και ηλεκτρισμού, αποτελούν σημαντικά στοιχεία πάνω στα οποία δομούνται

---

²¹⁴ <https://energypress.gr/news/plirofories-apo-tin-aigypto-anaferoyn-oti-i-eni-anakalypse-koitasma-aerioy-triplasio-apo-zor>.

εναλλακτικοί διάδρομοι που μπορούν να ενισχύσουν την πολυπόθητη ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ. Η Ιταλία λοιπόν αναδείχθηκε σε ένα πραγματικό ενεργειακό κόμβο, στο σημείο αναφοράς που μπορεί να συνδέσει ενεργειακούς πόρους από την Κασπία, την Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή με τις αγορές της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης.

Η πολιτική ισχύς που προκύπτει για την Ιταλία από αυτές τις εξελίξεις έμεινε μέχρι πρόσφατα ανεκμετάλλευτη από τις πολιτικές ηγεσίες της χώρας, τουλάχιστον ως προς το σκέλος των σχέσεων της Ρώμης με την ΕΕ. Εκτιμάται λοιπόν ότι ο αγωγός TAP δεν κινδυνεύει και η συγκεκριμένη κίνηση της νέας ιταλικής κυβέρνησης αποτελεί μέσο πίεσης προς τις Βρυξέλλες, προκειμένου να προωθήσει την ατζέντα της σε άλλα θέματα στην ΕΕ. Δεδομένο όμως είναι ότι η ιταλική κυβέρνηση αντλεί ισχύ από την ύπαρξη και λειτουργία του έργου και όχι από την ακύρωση του.

Προβλήματα έχουν όμως παρουσιαστεί πρόσφατα και σε ένα άλλο έργο διασύνδεσης της Μέσης Ανατολής με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτά αφορούν τη κατασκευή του ηλεκτρικού καλωδίου EuroAsia Interconnector. Το καλώδιο ισχύος 2GW είναι σχεδιασμένο να ενώσει τα ηλεκτρικά δίκτυα Ισραήλ, Κύπρου, Ελλάδας, Ιταλίας με την υπόλοιπη ΕΕ. Επί του παρόντος παρουσιάστηκε νομική εμπλοκή μεταξύ των δύο ενδιαφερόμενων για την κατασκευή του έργου, δηλαδή τον ΑΔΜΗΕ (Ανεξάρτητο Διαχειριστή Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας) και την εταιρεία EuroAsia Interconnector. Τα δύο μέρη έχουν προθεσμία από την ελληνική Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ) μέχρι τα μέσα Ιουλίου για να έλθουν σε συμβιβασμό. Το έργο είναι ιδιαίτερης στρατηγικής σημασίας, καθώς μπορεί να οδηγήσει στην πρώτη ενεργειακή διασύνδεση της Μέσης Ανατολής με την Ευρώπη, στην οποία Ελλάδα και Κύπρος θα έχουν εξ ορισμού πρωταγωνιστικό ρόλο.

6.3. Ελλάδα – Κύπρος – Τουρκία

Στην Ελλάδα τις εξελίξεις στο χώρο μονοπωλούν οι ιδιωτικοποιήσεις μεγάλων ενεργειακών κρατικών θέσεων. Στα μέσα Απριλίου ολοκληρώθηκε η εξαγορά του

66% του Διαχειριστή Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου (ΔΕΣΦΑ) από κοινοπραξία υπό την ιταλική Snam. Ο ΔΕΣΦΑ είναι υπεύθυνος για τη λειτουργία, διαχείριση, εκμετάλλευση και ανάπτυξη του Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου της χώρας.

Η κίνηση της Snam ισοχυροποιεί τη θέση της Ιταλίας στην Ελλάδα και την ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Θυμίζουμε ότι, παράλληλα, η ιταλική ENI βρίσκεται στις εξορύξεις σε Αίγυπτο και Κύπρο, ενώ ελέγχει μέσω της ZeniΘ και το δίκτυο φυσικού αερίου της Βόρειας Ελλάδας. Η δε Snam, εκτός από τον ΔΕΣΦΑ, έχει μερίδιο στο δίκτυο φυσικού αερίου της Αλβανίας, μερίδιο στον αγωγό TAP και μερίδιο στον σχεδιαζόμενο κάθετο άξονα που συνδέει Βουλγαρία-Ρουμανία-Σερβία-Ουγγαρία με την Αυστρία. Παράλληλα, η ιταλική Edison έχει συμβάσεις δικαιώματος έρευνας και εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων στο Ιόνιο, ενώ έχει και μερίδιο στην παραγωγή και προμήθεια ηλεκτρικού ρεύματος και στην προμήθεια φυσικού αερίου στην Ελλάδα. Η μαζική έκθεση της Ελλάδας σε ιταλικών συμφερόντων εταιρίες ασφαλώς δεν συνιστά κίνδυνο για τη χώρα. Ωστόσο, έχοντας υπόψη τις πρόσφατες δηλώσεις της ιταλικής κυβέρνησης για τον TAP, η τρωτότητα που αποκτά πλέον η ελληνική ενεργειακή αγορά από πολιτικές και επιχειρηματικές εξελίξεις στην Ιταλία έχει αυξηθεί.

Παράλληλα με την ιδιωτικοποίηση του ΔΕΣΦΑ, προχωρούν και οι διεργασίες για τη μείωση της κρατικής συμμετοχής στα ΕΛΠΕ που αποτελούν τα μεγαλύτερα διυλιστήρια της χώρας. Η πώληση του 50,1% των ΕΛΠΕ έχει περάσει από την πρώτη φάση, κατά την οποία πέντε διεθνείς κοινοπραξίες έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον, μεταξύ αυτών εταιρίες ολλανδικών και ελβετικών συμφερόντων.

Μεγάλο ενδιαφέρον έχει και η προσπάθεια πώλησης λιγνιτικών μονάδων της ΔΕΗ. Πρόσφατα ολοκληρώθηκε η πρώτη φάση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για τα δύο πακέτα λιγνιτικών μονάδων της ΔΕΗ, της Μελίτης και της Μεγαλόπολης. Πέραν των ελληνικών βιομηχανικών ομίλων που ενδιαφέρονται για τις εν λόγω εγκαταστάσεις, οφείλουμε να σταθούμε στο ενδιαφέρον που παρουσιάζεται και από κινεζικών συμφερόντων ενεργειακό όμιλο. Με δεδομένη την ασύμφορη λειτουργία λιγνιτικών μονάδων στην ΕΕ λόγω του υψηλού κόστους ρύπων, το

ενδιαφέρον κινεζικών εταιριών αποκτά στρατηγικό ενδιαφέρον στην περίπτωση που χρησιμοποιούνται ως όχημα για πρόσβαση στην ευρωπαϊκή ενεργειακή αγορά. Μια τέτοια εξέλιξη παρουσιάζει σειρά θετικών και αρνητικών σημείων για την Ελλάδα και χρήζει παρακολούθησης στο μέλλον.

Στο μέτωπο της Κύπρου δεν υπήρξαν πολύ σημαντικές στο τελευταίο δίμηνο, με μοναδική εξαίρεση τη συμφωνία μεταξύ της γαλλικής Total και της ιταλικής ENI για εξαγορά από την πρώτη του 50% των δικαιωμάτων στο οικόπεδο 8 της Κυπριακής ΑΟΖ που κατέχει η δεύτερη.²¹⁵ Η παρουσία του γαλλικού κολοσσού έχει βαρύνουσα σημασία για την απρόσκοπτη διεξαγωγή των ερευνών στα κυπριακά οικόπεδα, καθώς οι δυνατότητες προβολής σκληρής ισχύος από τη Γαλλία στις παρενοχλήσεις από τουρκικά ναυτικά μέσα θα πρέπει να θεωρούνται πιο αποτελεσματικές από τις αντίστοιχες της Ιταλίας.

Τέλος, όσον αφορά την Τουρκία στο τελευταίο χρονικό διάστημα είχαμε την ολοκλήρωση του αγωγού Turkish Stream που φέρνει 16 δις κυβικά μέτρα αερίου το χρόνο από τη Ρωσία στην Τουρκία. Για τον συγκεκριμένο αγωγό ο σχεδιασμός Μόσχας – Άγκυρας περιλαμβάνει και μια δεύτερη γραμμή, η οποία θα προωθεί ρωσικό φυσικό αέριο προς τις αγορές της ΕΕ μέσω Ελλάδας. Αξίζει να σημειώσουμε ότι παρά το ότι η εν λόγω γραμμή συναντά την ισχυρή αντίσταση των ΗΠΑ και αντιβαίνει τους κανονισμούς του Τρίτου Ενεργειακού Πακέτου της ΕΕ, η Βουλγαρία δραστηριοποιείται στην επιλογή διέλευσης της 2^{ης} γραμμής του Turkish Stream από το έδαφος της αντί για την Ελλάδα.

Ο πρωθυπουργός της Βουλγαρίας, Μπόικο Μπορίσοβ μετά από πρόσφατη συνάντηση του με τον Ρώσο πρόεδρο Πούτιν – την πρώτη στα τελευταία 10 χρόνια – προχώρησε σε αντίστοιχες δηλώσεις, αποκαλύπτοντας τις προθέσεις της Βουλγαρίας να προχωρήσει σε συνεργασία με τη Ρωσία και την Τουρκία για αυτό το θέμα.²¹⁶ Παράλληλα ο διευθύνων σύμβουλος της Gazprom, Αλεξέι Μίλερ δήλωσε πρόσφατα ότι η 2^η γραμμή Turkish Stream θα μπορούσε να περάσει μέσω της Βουλγαρίας, της Σερβίας και της Ουγγαρίας.

---

²¹⁵ <https://energy.press.gr/news/kleidose-i-gallo-italiki-symmahia-total-eni-stin-kypriaki-aoz>.

²¹⁶ <https://energy.press.gr/news/aisiodoxos-gia-turkish-stream-o-mporisof>.

Η εν λόγω γραμμή έχει μικρές πιθανότητες υλοποίησης παρά τις προθέσεις της Βουλγαρίας και τις δηλώσεις από τη Μόσχα. Αν ο αγωγός δεν μπορεί να καταλήξει στις αγορές της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης δεν καθίσταται οικονομικά βιώσιμος, ούτε προσφέρει στρατηγικά πλεονεκτήματα για τη Μόσχα, αφού δεν θα μπορεί να αποτελέσει αξιόπιστη εναλλακτική των οδεύσεων μέσω Ουκρανίας. Όσο όμως η συγκεκριμένη γραμμή δεν πληροί τις προϋποθέσεις του Τρίτου Ενεργειακού Πακέτου της ΕΕ δεν έχει και πιθανότητες να λάβει έγκριση από τις Βρυξέλες. Σε περίπτωση που η Μόσχα δεχθεί τις προϋποθέσεις που ζητάει η ΕΕ, τότε ούτως ή άλλως ο αγωγός δεν θα αποτελεί κίνδυνο για τα ευρωπαϊκά και ελληνικά συμφέροντα.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, η στροφή της Βουλγαρίας σε πιο κοντινές σχέσεις με τη Ρωσία στα ενεργειακά θέματα κρήζει παρακολούθησης, καθώς δύναται να δημιουργήσει συγκρούσεις συμφερόντων με τους ενεργειακούς σχεδιασμούς της Ελλάδας στην περιοχή. Η κατασκευή του κάθετου άξονα IGB στην Κομοτηνή, η κατασκευή του πλωτού σταθμού επαναεριοποίησης φυσικού αερίου (FSRU) στην Αλεξανδρούπολη και η χρήση της αντιστροφής ροής φυσικού αερίου στις διασυνδέσεις Ελλάδας-Βουλγαρίας, προϋποθέτουν σύμπτωση συμφερόντων Ελλάδας, Βουλγαρίας, ΕΕ και ΗΠΑ. Η απομάκρυνση της Βουλγαρίας από αυτή τη προοπτική, αποτελεί πρόβλημα για την προώθηση των ενεργειακών και στρατηγικών συμφερόντων των υπολοίπων εμπλεκόμενων μερών.

7. ΘΕΜΑΤΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

7.1. Οι εξελίξεις στην Ελλάδα

Οι μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα κατά το τρίτο δίμηνο του 2018 παρουσίασαν αύξηση, ακολουθώντας την συνολικότερη τάση των ροών προς την Ευρώπη. Πιο συγκεκριμένα, οι αφίξεις προσφύγων και μεταναστών αυξήθηκαν κατά 53% σε σχέση με το προηγούμενο δίμηνο, ενώ αποτελούν το 52% του συνόλου των φετινών ροών προς την Ελλάδα.

Πίνακας 1. Αφίξεις μεταναστών και προσφύγων στην Ευρώπη κατά το τρίτο δίμηνο του 2018						
	Μάιος-Ιούνιος	Μάρτιος-Απρίλιος	Ιανουάριος – Φεβρουάριος	2018	2017	2016
Ελλάδα	11037	7211	2768	21016	35052	176906
Ιταλία	7326	3824	5244	16394	119369	181436
Ισπανία	10532	2829	2987	16348	28707	14558
Σύνολο	29314	13829	11209	54352	186768	390432
Θάνατοι/ Αγνοούμενοι	385	173	414	972	3116	5143

Πηγή: IOM, “Migration Flows-Europe, Recent Trends”, 29.6.2018, <http://migration.iom.int/europe/>

Η βελτίωση των καιρικών συνθηκών προφανώς αποτελεί έναν ενισχυτικό παράγοντα των μετακινήσεων, οι οποίες πραγματοποιούνται είτε μέσω της θαλάσσιας είτε της χερσαίας οδού (Έβρος). Είναι χαρακτηριστικό, ότι η διέλευση

των χερσαίων συνόρων της Ελλάδας είναι ίση με το 62% της διέλευσης προσφύγων και μεταναστών στη χώρα μέσω θαλάσσης.

Αύξηση ωστόσο καταγράφεται σε σχέση με το προηγούμενο δίμηνο και στα περιστατικά αγνοουμένων και θανάτων τόσο στο σύνολο τους, όσο και στην διαδρομή της Ανατολικής Μεσογείου που περιλαμβάνει την Ελλάδα (45 περιστατικά μέσα στο 2018), ενώ η πλειοψηφία ανάλογων περιστατικών καταγράφεται στη διαδρομή της Κεντρικής Μεσογείου (προς την Ιταλία).

Πίνακας 2. Τρόπος διέλευσης στην Ευρώπη κατά το έτος 2018				
Σύνορα	Ελλάδα	Ιταλία	Ισπανία	Σύνολο
Χερσαία	8074	0	2696	11317
Θαλάσσια	12942	16394	13652	43035

Πηγή: IOM, “Migration Flows-Europe, Missing Migrants”, 29.6.2018, <http://migration.iom.int/europe/>

Κατά την ίδια περίοδο, Μαΐου-Ιουνίου 2018, επέστρεψαν από την Ελλάδα στην Τουρκία 7 υπήκοοι Τουρκίας σύμφωνα με τη Συμφωνία Επανεισδοχής ΕΕ – Τουρκίας, που τέθηκε σε ισχύ από 1.10.2014, και 54 αλλοδαποί διαφόρων εθνικοτήτων με βάση την Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας, σε ισχύ από 20.3.2016.²¹⁷

- Παρά το γεγονός ότι οι ροές εμφανίζονται μειωμένες σε σχέση με τις αντίστοιχες του 2017, και ιδιαίτερα σε σύγκριση με τις αντίστοιχες του 2016 και του 2015, εξακολουθεί να υφίσταται ένα σημαντικό κύμα μετανάστευσης προς την Ευρώπη. Σε αυτό το πλαίσιο, τον Μάιο του 2018 δημοσιεύτηκε ο νέος νόμος για την μετανάστευση, εναρμονίζοντας το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο με την Οδηγία 2013/33/ΕΕ.²¹⁸

²¹⁷ Δελτίο Τύπου του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη σχετικά με την επιστροφή 9 παράτυπων μεταναστών στην Τουρκία, 28.6.2018, http://www.mopocp.gov.gr/index.php?option=ozo_content&lang=&perform=view&id=6410&Itemid=658.

²¹⁸ Skai.gr, “Όσα προβλέπει το νομοσχέδιο για την μετακίνηση προσφύγων και μεταναστών”, 19.4.2018, <http://www.skai.gr/news/politics/article/371617/osa-provlepei-to-nomoshedio-gia-tin-metakinisi-prosfugon-kai-metanaston/>.

Επιπλέον, με προτάσεις για μια ολοκληρωμένη ευρωπαϊκή αντιμετώπιση του ζητήματος προσήλθε ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας στην άτυπη συνάντηση εργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την Κυριακή 24 Ιουνίου, οι οποίες συνοψίζονται ως εξής:

- αναθεώρηση του ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου με δίκαιη κατανομή των βαρών φιλοξενίας.
- ενίσχυση των ευρωπαϊκών χωρών πρώτης υποδοχής.
- στήριξη των χωρών διέλευσης και προέλευσης.
- Αντικατάσταση της Frontex από ισχυρές δυνάμεις της Ευρωπαϊκής Ακτοφυλακής και Συνοριοφυλακής.²¹⁹

Τελικά, στη Σύνοδο Κορυφής της 28^{ης} Ιουνίου, σύμφωνα με κυβερνητικές πηγές, με την συμβολή της Αθήνας αποφεύχθηκε ο κίνδυνος δημιουργίας κλειστών κέντρων στην Αφρική και μετατέθηκε η αναθεώρηση του Κανονισμού του Δουβλίνου για μετά τις Ευρωεκλογές του 2019, ενώ ταυτόχρονα διασφαλίστηκαν:

- μια προσέγγιση που αφορά και τις τρεις διαστάσεις του μεταναστευτικού: την εξωτερική (σχέσεις με τρίτες χώρες), τη διαχείριση των συνόρων και την εσωτερική διάσταση,
- η συνέχιση της αποτελεσματικής συνεργασίας με την Τουρκία, στο πλαίσιο της Κοινής Δήλωσης Ε.Ε./Τουρκίας,
- η παραδοχή ότι ο Κανονισμός του Δουβλίνου πρέπει να αναθεωρηθεί στη βάση της αλληλεγγύης και της συνευθύνης.²²⁰

7.2. Οι εξελίξεις στα κράτη-μέλη της ΕΕ

Η καγκελάρια Μέρκελ αντιμετωπίζει ισχυρούς κλυδωνισμούς στον κυβερνητικό συνασπισμό της, που προκαλούνται κυρίως από το κόμμα των Χριστιανοκοινωνιστών και τον επικεφαλής τους Υπουργό Εσωτερικών Ζεεχόφερ,

²¹⁹ «Οι τέσσερις προτάσεις του Τσίπρα για το προσφυγικό», 24.6.2018, <https://www.cnn.gr/news/politiki/story/135869/oi-tesseris-protaseis-toy-tsipra-gia-to-prosfigiko>.

²²⁰ «Αιχμές Τσίπρα για το μεταναστευτικό: Στην Ευρώπη δεν μοιραζόμαστε όλοι τις ίδιες αξίες», 29.6.2018, [http://www.enikos.gr/politics/582247/aixmes-tsipra-gia-to-metanastefitiko-stin-evropi-den-moirazomaste-](http://www.enikos.gr/politics/582247/aixmes-tsipra-gia-to-metanastefitiko-stin-evropi-den-moirazomaste)

εξαιτίας του μεταναστευτικού. Ο Υπουργός Εσωτερικών πιέζει για περιορισμό της εισροής μεταναστών στη Γερμανία, απειλώντας με κλείσιμο των συνόρων για συγκεκριμένες κατηγορίες αιτούντων ασύλου.²²¹ Από την πλευρά της, η Καγκελάριος επεδίωξε συμφωνίες με κράτη μέλη της Ένωσης (όπως την Ισπανία και την Ελλάδα) στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής του Ιουνίου για την επαναπροώθηση προσφύγων και μεταναστών που έχουν καταγραφεί και ζητήσει άσυλο σε άλλα κράτη μέλη της Ένωσης.²²²

Στην Ιταλία, ο νεοσύστατος κυβερνητικός συνασπισμός Πέντε Αστέρων-Λέγκας του Βορρά εφαρμόζει μέρος της αυστηρής προεκλογικής ρητορικής του ηγέτη της δεύτερης και νέου Υπουργού Εσωτερικών στο ζήτημα του μεταναστευτικού. Μετά την άρνησή του να δεχθεί τον ελλιμενισμό του πλοίου Aquarius, το οποίο μετέφερε 630 μετανάστες, η κυβέρνηση της Ιταλίας προσήλθε στην άτυπη συνάντηση εργασίας της ΕΕ διεκδικώντας αλλαγή στον Κανονισμό του Δουβλίνου, ενώ στη Σύνοδο Κορυφής της ΕΕ απείλησε με βέτο στο σύνολο των συμπερασμάτων της αν δεν υπάρξει συμφωνία στο μεταναστευτικό. Εν τω μεταξύ οι μεταναστευτικές ροές εμφανίζονται ιδιαίτερες αυξημένες στην Ιταλία, σχεδόν κατά 92% σε σχέση με το προηγούμενο δίμηνο, ενώ στο τέλος Ιουνίου αγγίζουν το 9% των συνολικών ροών του 2016 και το 13,5% του 2017.

Στην Ισπανία, οι αφίξεις προσφύγων και μεταναστών υπερδιπλασιάστηκαν κατά το τρίτο δίμηνο του 2018 αποτελώντας το 65% του συνόλου των αφίξεων στη χώρα για το 2018. Το 16,5% πραγματοποιήθηκε μέσω των χερσαίων συνόρων, ενώ το υπόλοιπο μέσω της διαδρομής της Δυτικής Μεσογείου. Ο νέος Πρωθυπουργός Πέδρο Σάντσεθ δέχθηκε στο ισπανικό έδαφος τους μετανάστες του πλοίου Aquarius που απορρίφθηκαν σε Ιταλία και Μάλτα, ενώ είχε συναντήσεις για το μεταναστευτικό τόσο με τον Γάλλο Πρόεδρο, την παραμονή της άτυπης Συνόδου

---

²²¹ Βλ. [naftemporiki.gr](https://www.naftemporiki.gr), Ζεεχόφερ: Ο “πονοκέφαλος” της Μέρκελ, 23.6.2018, <https://www.naftemporiki.gr/story/1363813/zeexofer-o-ponokefalos-tis-merkel>.

²²² «Τι προβλέπει η συμφωνία της ΕΕ για το προσφυγικό», 29.6.2018, <http://www.skai.gr/news/world/article/377369/ti-provlepei-i-sumfonia-tis-ee-gia-to-prosfugiko/>. “Η Συμφωνία με τη Γερμανία για επιστροφή μεταναστών σε Ελλάδα και Ισπανία”, 29.6.2018, <http://www.skai.gr/news/greece/article/377425/h-sumfonia-me-ti-germania-gia-epistroti-metanaston-se-ellada-kai-ispania/>.

της ΕΕ, όσο και με την Καγκελάρια της Γερμανίας και τον Έλληνα Πρωθυπουργό στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής στις Βρυξέλλες.

Στην αντιπαράθεση για τα πλοία των ΜΚΟ που διασώζουν μετανάστες στη Μεσόγειο συμμετείχε και η Μάλτα, καθώς η κυβέρνηση αρνήθηκε να δεχθεί το πλοίο Aquarius. Ωστόσο, ενέκρινε τον ελλιμενισμό του πλοίου Lifeline, αφού του έλαβε τη διαβεβαίωση άλλων κρατών μελών ότι θα μοιραστούν το βάρος των μεταναστών και ξεκαθάρισε με δήλωση του Πρωθυπουργού ότι επρόκειτο για μία *ad hoc* λύση.²²³

7.3. Ευρωπαϊκή Ένωση

Την Κυριακή 24.6.2018 πραγματοποιήθηκε μία μίνι άτυπη Σύνοδος με πρωτοβουλία του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Ζαν Κλοντ Γιούνκερ, στην οποία συμμετείχαν 16 ηγέτες κρατών μελών (οι χώρες του Βίζεγκραντ απείχαν), χωρίς ωστόσο να προκύψουν απτά αποτελέσματα.²²⁴

Ωστόσο στη Σύνοδο Κορυφής στις 28.6.2018, μετά από πολύωρες διαπραγματεύσεις, οι ηγέτες των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμφώνησαν:

- το δικαίωμα κρατών-μελών να δημιουργήσουν οικειοθελώς κέντρα φιλοξενίας στο δικό τους έδαφος – πρόταση που προωθούσαν Γαλλία και Ισπανία – όπου θα μεταφέρονται κυρίως πρόσφυγες και μετανάστες που διασώζονται σε ευρωπαϊκή επικράτεια·
- τον περιορισμό ελευθερίας κίνησης μεταναστών από τη μία χώρα στην άλλη·
- την ίδρυση κέντρων καταγραφής σε «τρίτες χώρες» ενώ τα ευρωπαϊκά κέντρα θα επιτρέπουν τον ταχύ διαχωρισμό των προσφύγων, που δικαιούνται διεθνή προστασία, από τους μετανάστες·

---

²²³ «Λιμάνι στη Μάλτα βρίσκουν 230 μετανάστες», 27.6.2018, <https://www.thepressproject.gr/article/131210/Limani-brike-sti-Malta-to-neo-Aquarius>.

²²⁴ «Χωρίς απτά αποτελέσματα ολοκληρώθηκε η Σύνοδος για το μεταναστευτικό - Οι δηλώσεις των ηγετών», 24.6.2018, <http://www.kathimerini.gr/971377/article/epikairothta/kosmos/xwris-apta-apotelesmata-oloklhrw8hke-h-synodos-gia-to-metanasteytiko---oi-dhlwseis-twn-hgetwn>.

- τη μεταγωγή μεταναστών σε ελεγχόμενα κέντρα που θα δημιουργούνται σε κράτη μέλη σε εθελοντική βάση·
- τη δρομολόγηση της δεύτερης δόσης του μηχανισμού για τους πρόσφυγες στην Τουρκία·
- την αυστηροποίηση ελέγχων στα εξωτερικά σύνορα·
- την ενεργοποίηση Ευρωπαϊκού Ταμείου για την Αφρική με 500 εκατομμύρια ευρώ.²²⁵

7.4. Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα της Συνόδου Κορυφής για το μεταναστευτικό δεν ικανοποίησαν όλα τα εμπλεκόμενα μέρη, καταδεικνύοντας για ακόμη μία φορά ότι το ζήτημα εξακολουθεί να αποτελεί πεδίο αντιπαραθέσεων για την Ευρώπη. Η Καγκελάριος Μέρκελ δεν φαίνεται να έπεισε για τα οφέλη της συμφωνίας των 28 το συγκυβερνών κόμμα στη Γερμανία.²²⁶ Επιφυλακτικός εμφανίστηκε σε δηλώσεις του ο Πρωθυπουργός της Ιταλίας σχετικά με τις δεσμεύσεις που θα συνοδεύσουν τη συμφωνία,²²⁷ ενώ εμμένει στην απαγόρευση εισόδου στα λιμάνια της Ιταλίας πλοίων ΜΚΟ που συμμετέχουν στη διάσωση μεταναστών στη Μεσόγειο.²²⁸

Είναι αλήθεια ότι οι ροές έχουν μειωθεί σε επίπεδα προ του 2015 και διεθνώς συζητείται το κατά πόσο υφίσταται “κρίση” στην Ευρώπη όσον αφορά το μεταναστευτικό/προσφυγικό ζήτημα.²²⁹ Ωστόσο, προσεγγίζοντας το συγκεκριμένο θέμα, δεν πρέπει να αγνοείται ότι:

²²⁵ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμπεράσματα, 28.6.2018,

<http://www.consilium.europa.eu/media/35939/28-euco-final-conclusions-el.pdf>.

²²⁶ «Παραμένει το χάσμα Μέρκελ - Ζεεχόφερ για το μεταναστευτικό», 1.7.2018,

<http://www.kathimerini.gr/972634/article/epikairothta/kosmos/paramenei-to-xasma-merkel---zeexofer-gia-to-metanasteytiko>.

²²⁷ Βλ. Reuters Staff, “Italy’s Salvini awaits ‘concrete commitments’ from EU migration deal”, 29.6.2018, <https://www.reuters.com/article/us-eu-summit-salvini/italys-salvini-awaits-concrete-commitments-from-eu-migration-deal-idUSKBN1JP0T6>.

²²⁸ «Η Ρώμη κλείνει τα λιμάνια της σε πλοίο ΜΚΟ που συμμετέχει στις επιχειρήσεις διάσωσης στη Μεσόγειο», 30.6.2018, https://www.huffingtonpost.gr/entry/e-rome-kleinei-ta-limania-tes-se-ploio-mko-poe-semmetechei-stis-epicheireseis-diasoses-ste-mesoyeio_gr_5b3712b5e4b08c3a8f6a9872.

²²⁹ Βλ. Patrick Kingsley, “Migration to Europe Is Down Sharply. So Is It Still a ‘Crisis?’” *The New York Times*, 27.6.2018,

- οι μεταναστευτικές ροές εξακολουθούν να υφίστανται σε σημαντικά μεγέθη·
- το μέγεθος των ροών είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την πολιτική αστάθεια στο εγγύς περιβάλλον της Ευρώπης και συνεπώς ευμετάβλητο·
- η Κοινή Δήλωση ΕΕ- Τουρκίας αποτελεί συχνά εργαλείο διεκδικήσεων στα χέρια του επανεκλεγέντα Έρντογαν, γεγονός που καθιστά εύλογες τις αμφιβολίες για την τήρηση της στο μέλλον·
- η διαχείριση των εισερχομένων προσφύγων και μεταναστών στην ΕΕ και η ενσωμάτωσή τους στις ευρωπαϊκές κοινωνίες αποτελεί μεγάλη πρόκληση για τα κράτη μέλη·
- ο συγκερασμός των διαφόρων πολιτικών απόψεων που έχουν διαμορφωθεί από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών σχετικά με τη διαχείριση του μεταναστευτικού καθίσταται ένα δυσχερές εγχείρημα στην προσπάθεια διατήρησης της ενωμένης Ευρώπης.